BIBLIOTECA DE FILOSOFIE ROMÂNEASCĂ

PETRE PANDREA

FILOSOFIA POLITICO-JURIDICĂ A LUI SIMION BĂRNUŢIU

FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
„REGELE CAROL II“

FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ „REGELE CAROL II“

BIBLIOTECA „ENERGIA“

Au apărut

M. CONSTANTIN-WEYER	*Cavelier de la Salle,* traducere din limba franceză de Paul I. PRODAN	Lei 40
L. F. ROUQUETTE	*In căutarea fericirei,* traducere din limba franceză de E. FLĂMÂNDA	Lei 40
ALAIN GERBAULT	*Singur, străbătând Atlanticul,* traducere din limba franceză de A. VIANU	Lei 20
COLONEL T. E. LAWRENCE	*Revolta în deşert,* traducere din limba engleză de Mircea ELIADE, cu o hartă	2 vol. Lei 60
RENÉ BAZIN	*Pustnicul din Sahara. Viaţa părintelui Charles de Foucauld,* traducere din limba franceză de Alexandru HODOŞ	Lei 30
MIHAI SADOVEANU	*Viaţa lui Ştefan cel Mare*	Lei 30
C. ARDELEANU	*Domnul Tudor*	Lei 30
R. P. HUC	*Descoperirea Tibetului* traducere din limba franceză de Apriliana MEDIANU	Lei 30
HOMER	*Odiseia,* traducere în proză din limba elină de E. LOVINESCU	Lei 60
JAKOB WASSERMANN	*Viaţa lui Stanley* traducere din limba germană de Radu CIOCULESCU	Lei 40

BIBLIOTECA „INFORMATIVA“

A apărut

Ing. I. ORBONAŞ	*Manual de atelier mecanic*	Lei 80

BIBLIOTECA ARTISTICĂ

A apărut

O. HAN	*Sculptorul D. Paciurea* cu 24 de planşe	Lei 60

BIBLIOTECA „ORAŞE“

A apărut

MIRCEA DAMIAN	*Bucureşti* cu 48 de planşe	Lei 120

BIBLIOTECA „DOCUMENTARĂ“

A apărut

	Amintirile Colonelului Lăcusteanu publicate de Radu CRUTZESCU	Lei 70

BIBLIOTECA „ENCICLOPEDICĂ“

Sub tipar

C. GIURESCU	*Istoria Românilor, I* cu numeroase ilustraţii în text	

FILOSOFIA POLITICO-JURIDICĂ A LUI SIMION BĂRNUŢIU

Domnului
Prof. N. Iorga
omagiu
Dr. Petre Pandrea

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE HÂRTIE VIDALON VĂRGATĂ, DOUĂZECI ŞI CINCI DE EXEMPLARE NEPUSE IN COMERŢ, NUMEROTATE DELA 1 LA 25.

PETRE PANDREA

FILOSOFIA POLITICO-JURIDICĂ A LUI SIMION BĂRNUŢIU

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ „REGELE CAROL II"
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39
1935

PREFAȚĂ

Cercetătorul științific al ideilor politice și al instituțiilor de drept public din România, simte dela începutul activității sale dureroasa lipsă a unor monografii în această materie. Punctele culminante ale desfășurării istorice sau figurile care au jucat rol deosebit (fie în calitatea lor de exponenți ai momentului istoric, fie ca personalități covârșitoare) n'au fost supuse unei amănunțite analize științifice, care să descopere resorturile intime ale evenimentelor și ale oamenilor sau să descompună în elementele de bază.

Nu se poate nega, că există multiple încercări de sinteză pentru secolul XIX în mai multe domenii, dar până astăzi nu s'a strâns tot materialul documentar, nu există monografii și nici acele « lucrări preparatorii » (Vorarbeiten, travaux préparatoires) indispensabile unei munci științifice serioase.

Analiza trebuie să preceadă sintezei.

Cultura noastră modernă care a debutat cu aventurile spirituale ratate și cu divagațiile, probabil geniale, ale lui Hasdeu și cu universități, unde auditorii se recrutau cu arcanul și cu plată lunară, poartă încă, pecetea originară a unei formații care a suprimat cu eroism, etapele.

Efortul gigantic de analiză şi istorism al culturii apusene în secolul XVIII şi XIX, început şi în România (mai ales de către Onciul şi C. Giurescu), dar brusc curmat în preajma anului 1914 pentru motive extraştiinţifice (propaganda pentru realizarea unui ideal politic), trebuie reluat, cu mai multă hotărîre, de către noua generaţie de cercetători, pentru a scăpa o cultură întreagă din ghiarele superficialităţii şi ale unui fals profetism.

* * *

« Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuţiu » *este un inel dintr'un lanţ de modeste monografii şi analize care vor pregăti, poate, o* « Istorie a doctrinelor politice româneşti ». *Materialul istoric-documentar se găseşte împrăştiat şi neselectat în bibliotecile noastre. Este destul să amintim că numai epoca dela 1848 în Principatele Române ale secolului XIX posedă izvoare de primul rang, strânse în colecţii, care îşi aşteaptă într'adevăr interpretul pentru a şterge colbul şi a le însufleţi la nouă vieaţă.*

Goethe spunea că, orice moştenire nu se păstrează cu adevărat decât, dacă se câştigă în fiecare zi. Nu ajunge o judecătorească trimitere în posesiune la o succesiune testamentară sau ab intestat. *Elementele şi valorile se reintegrează de fiecare dată, cu fiecare serie nouă de moştenitori. Se leapădă, fireşte, cenuşa, ca un balast inutil, dar se păstrează facla luminoasă mai departe, după frumoasa comparaţie a lui Jean Jaurès, care reactualizează un mit elenic.*

Simion Bărnuţiu este o figură din patrimoniul politic românesc care a purtat o faclă de dimensiuni impresio-

nante cu ocazia evenimentelor dela 1848 în Ardeal. Refugiat în Moldova, ca profesor la Universitatea din Iaşi, pentru a câştiga libertatea de cugetare imposibil de obţinut în Austro-Ungaria anilor 1850—1870, (fiindcă a intervenit un val de represiune spirituală contra minorităţilor naţionale), Simion Bărnuţiu a lăsat într'un prea scurt intermezzo de dascăl universitar ieşan, o luminoasă dâră a cugetării şi a sensibilităţii.

Această gândire politică *a lui Bărnuţiu a fost acoperită de uitare.*

In prezenta monografie am încercat o analiză a isvoarelor şi o reconstituire a ansamblului său de cugetare politică.

* * *

Opera lui Bărnuţiu n'a fost tipărită în întregime. Până astăzi, o parte zace în manuscripte, sau în cursuri litografiate, ceea ce constitue o ruşine culturală. Ar trebui formată o comisiune de specialişti sau să se însărcineze cineva cu editarea acestor manuscripte. De altminteri întreaga operă tipărită sau în manuscript a lui Bărnuţiu a fost lovită de incomprehensiune datorită faptului că limba şi ortografia şcoalei latiniste au fost aplicate integral. O traducere a textului în limba şi ortografia actuală ar arunca din nou în circulaţie manualele juridice ale lui Bărnuţiu nu numai pentru cercetători, ci şi pentru o altă serie de învăţăcei, aşa cum a fost «şcoala bărnuţiană» dela Iaşi [1]).

---

[1]) In *Anexă* am retipărit în text modernizat *Discursul dela 1848* unde se poate studia profunzimea gândirii şi forţa incontestabilă de expresie. Ideia modernizării limbii acestui discurs aparţine d-lui Mihail Dragomirescu şi Em. Gârleanu, care l-au tipărit astfel în 1909.

Opera tipărită a lui Simion Bărnuţiu n'a fost îngrijită de autor.

In prefaţa din 1867 dela « Dreptul public al Românilor » *se spun următoarele relativ la publicarea acestei operi :*

« *In anul trecut, o parte din amicii şi discipolii lui S. Bărnuţiu, văzând că guvernul nu a realizat patrioticul scop ce-şi propusese de a imprima cu spesele Statului manuscriptele lui, în folosul erezilor săi, considerând de altă parte pierderea cea însemnată ce ar rezulta din nepublicarea unor scrieri de un interes atât de vital şi de general pentru Români — au format o asociaţiune pentru publicarea tuturor manuscriptelor lui S. Bărnuţiu* [1]) ».

Această asociaţie era formată din amici Ardeleni, profesori la şcolile secundare şi la Universitatea din Iaşi şi din învăţăcei fanatici ca Lateş.

Dreptul public al Românilor *a apărut la Iaşi în anul 1867 sub îngrijirea comitetului de redacţiune a ineditelor bărnuţiene care spune :*

« *Cât pentru raţiunile, după care ne-am condus în ordonarea materiilor conţinute în acest op, este neapărat nevoie să arătăm, că dela Bărnuţiu au rămas două redacţiuni din* Dreptul public al Românilor ; *una din 1860 şi alta din 1863* [2]) ».

Contopirea celor două manuscrise a fost făcută de către elevii săi, care îi cunoşteau gândirea politică din audierea cursurilor şi din colocviile cu Maestrul.

---

[1]) *Op. cit.*, pag. III—IV.

[2]) *Op. cit.*, pag. IV.

La fel s'a procedat și cu celelalte opere tipărite.

Bărnuțiu a fost împiedicat de boală să-și revizuiască și să dea un text definitiv pentru tipar. Opera sa, deci, este un torso. *Aceste tragice circumstanțe nu pot fi trecute cu vederea la judecata emisă asupra operei teoretice bărnuțiene.*

CAPITOLUL I

VIAŢA LUI BĂRNUŢIU

SECŢIA I

Bărnuţ sau Bărnuţiu?

Cu ocazia desvelirii bustului lui Simion Bărnuţiu la Şimleul Silvaniei în ziua de 7 Septemvrie 1930, s'a ridicat întrebarea: care este numele adevărat al sărbătoritului? Se spune Bărnuţ sau Bărnuţiu?

D. Barbu Lăzăreanu, cunoscutul specialist de istoriografie literară şi unul din cei mai adânci cunoscători ai secolului XIX din România, a scris un articol lămuritor în această privinţă în ziarul «*Adevărul*» (10 Septemvrie 1930):

«90% din cei cari au vorbit despre marele tribun comemorat la Şimleul Silvaniei, i-au scris numele: Bărnuţiu.

Noi îl scriem Bărnuţ. Fiindcă *aşa* l-a chemat. Şi *aşa* se pronunţă. Cum s'ar pronunţa de pildă: drăguţ, micuţ, bănuţ.

In ce chip, adică pe ce cale s'a ajuns, însă, la *Bărnuţiu?* Pe calea unei încercări de împăcare între două

ortografii: a etimologismului extrem și a fonetismului. Am putea zice pe calea unui compromis ortografic.

Bărnuț era latinizant. E nevoie s'o mai dovedim? Vocabularul este o probă. In loc să spună bunăoară — « cu plugul pe pământul domnesc » — el zicea: *cu aratrul în alodiul domnesc.*

Popoarelor le prefera « gèntile » (adică: ginţile). Cu « cente de ani », înlocuia el: sute de ani. Şi avea de întrebuinţat cuvântul: *oraşe?* Bărnuţ scria *urbi.*

Dar vocabularul e numai *una* din dovezile tendinţelor latinizante ale mult învăţatului luptător. *Mai* puternică dovadă e ortografia lui. Ciparian, el nu admitea semne deasupra vocalelor derivate şi semne (sedile) de desuptul consonantelor derivate. Cum scriu etimologiştii extremişti (să-l luăm pe A. T. Laurianu și I. C. Massimu) cuvintele *nu* de origine latinească: bănuţ, băştinaş, bariș, alișveriș, altiţă, blănuţă, bliduţ, boţ, arpacaș, băltăreţ, alviţă, chipeş, deluţ, talmeş-balmeş, ţarc?...

Iată cum: banutiu, bastinasiu, barisiu, alisiverisiu, altitia, blidutiu, botiu, arpacasiu, baltaretiu, alvitia, chipesiu, delutiu, talmesiu-balmesiu, tiarcu...

Bărnuţ, Bariţ, Babeș, Hodoș, Grigoroviţa, își scriau, aşa dar, numele: Barnutiu, Babesiu, Hodosiu, Grigorovitia.

Cei cari scriu: Bărnuţiu, şi cu sedila sub t (ţ), și cu acel « iu » menit a-l face pe t « sibilante » (adică şuerător), își zic probabil: mai bine să prisosească decât să n'ajungă.

Noi suntem de părere că: ori îi scriem numele aşa cum şi-l scria el: Simeone Barnutiu, ori astfel cum se rosteşte: Simeon Bărnuţ ».

Argumentarea d-lui Barbu Lăzăreanu este nu numai seducătoare, ci... justă.

N'am adoptat, totuş, numele de Bărnuţ.

De ce?

Numele de « Bărnuţiu » a intrat nu numai în tradiţia familiară a marelui bărbat de Stat, ci şi în majoritatea publicaţiilor româneşti. Urmaşii săi — de pildă d-l Iuliu Maniu — îl pronunţă şi îl ortografiază « Bărnuţiu »,

In aceste probleme intră un factor puternic de hazard şi cutumă departe de consideraţiuni logice.

« Şcoala latinistă » a avut o puternică influenţă asupra terminologiei ardeleneşti.

Un reflex latinist este tocmai numele de Bărnuţiu.

SECŢIA II

Biografia lui Simion Bărnuţiu

Simion Bărnuţiu s'a născut la 21 Iulie (2 August) 1808 în satul Bocşa-română, comitatul Crasnei. Şimleul-Silvaniei este capitala acestui comitat, care face parte din districtul Sălagiu.

Tatăl lui Bărnuţiu se numea Ioan şi era de profesie cantor şi învăţător. In matricula lui Simion la liceul din Careii-Mari se specifică pentru părinte: *plebeius*, *ignobilis*, *ludimagister* şi *cantor*, adică ţăran nenobil, dascăl de copii şi cantor.

Mama lui Simion Bărnuţiu a fost fiică de preot şi se numea Ana Oros. Bunicul după tată al lui Simion era tot preot.

Simion Bărnuţiu a terminat clasele primare la Şimleu în primavara anului 1820. In toamna anului 1820 a intrat în liceul călugărilor piarişti din Careii-Mari, întemeiat la 1727. Era o şcoală cu o tradiţie de-aproape un secol, când a intrat Bărnuţiu. Umanităţile formau axa învăţământului la acest liceu al piariştilor.

In 1825, a plecat la Blaj, unde a urmat cursul de un an de filosofie, predat de Vasile Raţiu.

Din 1826 până la 1829 a făcut trei ani de teologie la Blaj.

La 4 Noemvrie 1829 a fost numit profesor de sintaxă la gimnaziul din Blaj. In epoca 1829—1831 a mai funcţionat ca arhivar la consistoriu şi prefect la seminar.

In Octomvrie 1830 a fost numit profesor de filosofie la gimnaziu unde a rămas până în 1834. Intre 1834 şi 1839 a părăsit catedra de profesor pentru a funcţiona ca notar consistorial. La 1839 a revenit la catedra de filosofie.

In 1842 începe acţiunea revoluţionară cu două obiective: *a)* împotriva maghiarismului şi *b)* împotriva despotismului clerical blăjean român care seconda acţiunea de desnaţionalizare a Ungurilor. Un număr de 9 (nouă) profesori conduşi de S. Bărnuţiu luptă făţiş contra episcopului renegat Lemény. Viaţa fizică a lui Bărnuţiu este în pericol. Trei profesori — Iosif Popp, Bărnuţiu şi D. Boer — sunt destituiţi în Februarie 1845 dela catedre şi trimişi ca preoţi la parohii. Şcolarii se solidarizează cu dascălii. Nici ei nu părăsesc băncile şcoalei.

In Iunie 1845 se îndepărtează dela profesorat D. Boer, Popp, Gr. Moldovan, Bărnuţiu şi vicarul Sim. Crainic (intrat pe 3 ani la închisoarea mânăstirească dela Alba-Iulia).

Istoricul maghiar Iancsó Benedek consideră răsmerița [1]) profesorilor dela Blaj ca un caz de « socialism », de « democrație » și de « anarhism clasic ».

Eliminat dela Blaj, Simion Bărnuțiu s'a înscris ca student la Academia săsească de Drept din Sibiu, după ce a fost refuzat de către Academia juridică maghiară dela Cluj.

La Sibiu trăiește studențește ajutat bănește de către fostul său școlar Iacob Mureșianu, de către Avram Iancu și alți amici.

La 24 Martie 1848 lansează [2]) o proclamație revoluționară către Români cerând ca să nu mai îngăduie rușinea de a lăsa ca în afacerile Transilvaniei « să se judece mereu *de nobis, sine nobis* ». In proclamație îndeamnă: « spuneți Ungurilor că sunteți Români, credincioși împăratului, patriei; dar că despre uniune nu voiți să știți nimic până ce nu veți avea adunare națională, în care să vă spuneți dorințele naționale ».

Sau: « Noi nu vom fi robii Ungurului și ai Sasului. In Stat și înaintea legii trebue să fie recunoscută limba noastră, pe care am apărat-o cu sângele nostru ».

---

[1]) Vezi amănunte în *G. Bogdan-Duică* « Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu », 1924, pg. 17 și urm.

[2]) *A. D. Xenopol*, Istoria Românilor, vol. VI, pg. 325, § 1 despre Revoluția din 1848 în Ardeal și pg. 307: « S. B. mai ales prin elocventele sale lecțiuni asupra dreptului natural, la început (1831), în limba latină, dela 1834 în cea română, deșteptă în mintea ascultătorilor cunoștiința drepturilor firești, nu numai ale indivizilor, ci și ale popoarelor, critică indirectă dar puternică și convingătoare a stării poporului român, cel lipsit tocmai de toate drepturile ». Vezi și op. cit. pg. 346.

Proclamaţia cerea egalitate cu celelalte minorităţi şi dădea asigurări de fidelitate faţă de Impărat.

In ziua de Paşti (11/23 Aprilie 1848) a luat parte la o adunare naţională din Braşov.

La 2/14 Mai 1848 a ţinut faimosul discurs din catedrala Blajului, iar la 3/15 Mai a repetat aceleaşi gânduri pe Câmpia Libertăţii în faţa unei mulţimi de 40—50.000 Români veniţi din toate părţile Ardealului.

La Blaj s'a ales un comitet de conducere compus din 25 de membri. Preşedinte era episcopul Şaguna, iar vice-preşedinte Simion Bărnuţiu.

Guvernul a dizolvat acest comitet, dar el a continuat să funcţioneze ilegal la Sibiu, îndemnând populaţia românească la rebeliune. Ţăranii din Mihalţ au ocupat chiar un izlaz care aparţinea unui conte. (Chestia agrară a fost unul din fermenţii revoluţiei dela 1848).

La 6/17 August 1848 au început arestările. Bărnuţiu a scăpat prin prezenţa de spirit avută de a mistifica pe poliţistul venit să-l aresteze asupra persoanei sale.

La 4/16 Septemvrie 1848 începe a doua adunare dela Blaj, de-astă dată cu caracter revoluţionar, iar nu protestator cum fusese cea dintâiu.

Se formează un «comitet de pacificaţiune» (de fapt de apărare) a Revoluţiei, recunoscut de generalul imperial Puchner la 4/16 Octomvrie 1848, compus din: S. Bărnuţiu, preşedinte, A. Tr. Laurian, Nic. Bălăşescu, T. Cipariu, Florian Micheş şi Ioan Bran, membri, iar maiorul Riedel ca sfătuitor militar.

Revoluţia dela 1848 eşuând, Bărnuţiu cu alţi oameni

politici emigrează în ţară. La 16 Martie 1849 se află la Câineni, la 18 Martie în Călimăneşti.

Ajunge la Galaţi. De aici ia vaporul pentru Triest: la 6 Iunie 1849 se află la Constantinopol şi la 23 Iunie ajunge la Viena — via Smirna şi Triest — unde rămâne până la 2 Septemvrie 1849.

Dela Viena pleacă în Transilvania. Apoi este din nou trimis cu petiţii la Impărat împreună cu A. Tr. Laurian. La 8/20 Noemvrie 1849 în drum la Arad; 22 Noemvrie Solnoc; 25 Noemvrie Pesta; la 2 Decemvrie Viena.

Bărnuţiu se îmbolnăveşte de reumatism. Pleacă într'un sanatoriu lângă Dresda în ziua de 16 Decemvrie 1849. Revine la Viena în Ianuarie 1850.

S'a înscris ca student la Facultatea juridică. A urmat trei semestre la Viena. Apoi, la 11 Octomvrie 1852 pleacă spre Pavia, unde şi-a luat doctoratul în Drept pe ziua de 6 Iunie 1854.

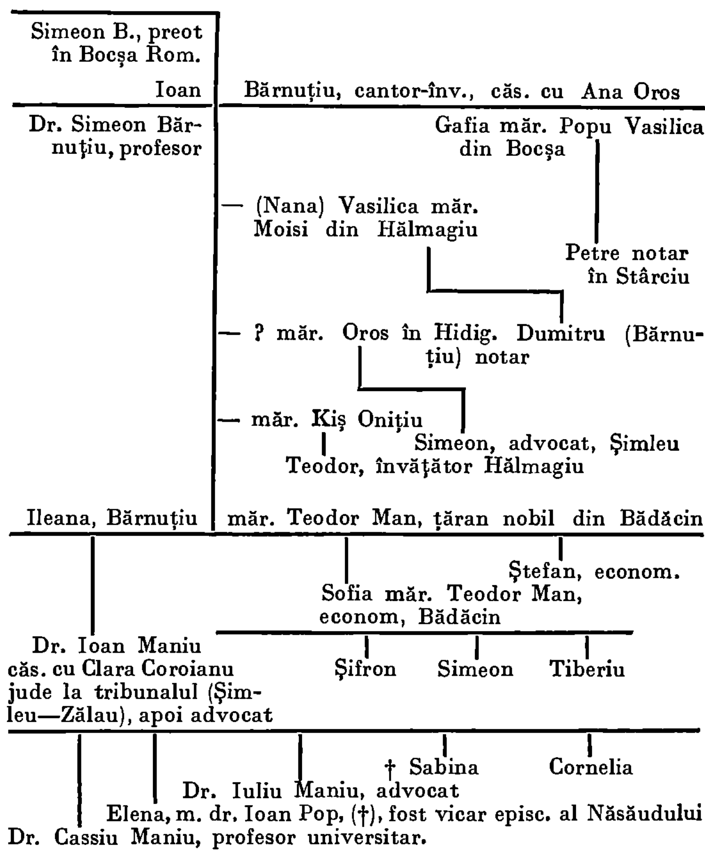
La 7 Iunie 1854 pleacă din Pavia, iar la 13 Iunie se află la Viena. I s'a oferit un post bun în administraţia habsburgică. Dar la 6/18 Septemvrie 1854 a primit o ofertă dela A. Tr. Laurian să vie în Moldova ca profesor, La 24 Decemvrie 1854 pleacă prin Lemberg la Iaşi.

In Ianuarie 1855 este profesor de logică la liceu. In 1854 profesor la Facultăţile de Litere şi Drept până la 1863.

Simion Bărnuţiu a murit la 16/28 Maiu 1863 pe valea Almaşului în căruţa care-l ducea, bolnav, dela Iaşi spre Bocşa-Română, însoţit fiind de nepotul său Ioan Maniu, tânăr avocat, pe care-l întreţinea cu cheltuială şi sfaturi la studii, în străinătate.

A fost înmormântat la 21 Mai 1863 la Bocşa-Română.

Iată un arbore geneaologic[1]) cu urmaşii lui Bărnuţiu:

[1]) Sever Stoica, *Iuliu Maniu*, 1932, pag. 20.

SECŢIA III

Opera lui Bărnuţiu

Opera principală a lui Bărnuţiu a fost opera vorbită, iar nu cea scrisă. Ca orice om politic — iar Bărnuţiu este în primul rând un om de Stat — s'a risipit în acţiune politică. Aşa ceva presupune oralitate.

Din discursurile rămase în texte scrise ca un monument al oratoriei româneşti a fost discursul ţinut în catedrala Blajului şi repetat pe câmpia Libertăţii în 1848. Acest discurs a fost redactat de însuşi Bărnuţiu şi a apărut în timpul vieţii sale în ediţia III-a la Viena în 1852. Republicarea s'a făcut în biblioteca populară « Socec » în 1909, având pe o coloană textul prim în ortografie şi limbă latinizată şi alt text în limbă nouă îngrijită de d-l Mihail Dragomirescu şi Emil Gârleanu.

Din opera tipărită notăm cele 7 pagini din 1854 tipărite la Padua în care sunt cuprinse titlurile temelor juridice susţinute la Universitate pentru obţinerea doctoratului în Drept.

După moarte s'a tipărit *Dreptu publicu alu Românilor* la Iaşi, în anul 1867, opera centrală a gândirii politico-juridice bărnuţiene şi care cuprinde 472 pagini şi XXXVI de introducere.

In 1868 a urmat la tipar « *Dreptulu naturale privatu* », de 300 pagini, tot la Iaşi.

In 1870 s'a tipărit « *Dreptulu naturale publicu* » (Iaşi, 391 pagini) şi « *Pedagogia* » (Iaşi, 326 pagini).

« *Psihologia empirică şi Logica* » s'au tipărit în 1871 (Iaşi, 212 pagini).

Au rămas dela Bărnuţiu — din opera teoretică — şi următoarele cursuri litografiate: 1. *Dreptul natural* (168 pagini); 2. *Etica* (90 pagini); 3. *Logica* (88 pagini); 4. *Metafizica* (79 pagini; 5. *Scientia virtuţii* (partea I 92 pagini, partea II dela pagina 17—90, primele 17 pagini fiind pierdute).

Corespondenţa dintre Ioan Maniu şi Simion Bărnuţiu a fost, strânsă de Dr. Coriolan Suciu (Blaj, 1929, 470 pagini). Restul corespondenţei rămâne a fi strânsă într'un volum. O parte din ea se află la Academia Română şi în patrimoniul familiei Iuliu Maniu.

Dintre articolele publicate de Bărnuţiu vom mai nota: « *Săborul cel mare al episcopiei Făgăraşului* » (« Foaie pentru *minte* »), Braşov, 1843, pp. 26—33), broşura despre « *Reporturile Românilor cu Ungurii şi Principiele libertăţii naţiunali* », ed. II, Viena, 1852, (60 pagini), un *Memorial* (Sibiu, 1889) şi o « epistolă » în « Revista critică literară » (1896, p. 94).

« *Operele complete* » ale lui Bărnuţiu îşi aşteaptă editura sau fondul naţional, încercat cândva de învăţăceii săi ieşeni, pentru a fi tipărite integral.

Opera orală, fireşte, s'a pierdut. Ea trebuia să fi fost de o excepţională virulenţă, dacă ţinem socoteală că a trezit atâtea fanatisme şi a reuşit în scurtul timp de profesorat universitar la Iaşi să creeze o « *şcoală Bărnuţiu* », alături de « *şcoala Maiorescu* ».

Oscar Wilde a proclamat odată aforistic că şi-a cheltuit personal geniul în conversaţie şi numai talentul în scris.

Titu Maiorescu şi S. Bărnuţiu au fost tipuri de oratori înăscuţi. Ca şi Socrate, care n'a fost cunoscut decât

prin intermediul învăţăcelului său Platon, tot astfel Maiorescu şi Bărnuţiu au ştiut prin oralitatea lor să creeze « şcoli », mai mult decât prin scris.

Rivalitatea dintre aceste şcoli s'a sfârşit cu victoria « şcoalei Maiorescu » în cultura românească.

Să notăm că această rivalitate n'a fost ireductibilă. După moartea lui Bărnuţiu, Ministerul Instrucţiei Publice a scos un anuar (1863/1864) în care s'a publicat *Serbare funebră în memoria lui Simion Bărnuţiu* (Bucureşti, 1866), cu « *Cuvinte de introducere* » de Titu Maiorescu.

In aceste « *Cuvinte de introducere* », Maiorescu a avut cuvinte de laudă şi de recunoaştere a meritelor istorice ale ardeleanului.

Mai târziu, autorul « *Criticelor* » s'a ridicat împotriva « şcoalei bărnuţiene » din cauza exagerărilor doctrinare în care au căzut, ca de obiceiu, adepţii prea fideli.

CAPITOLUL II

IZVOARELE LUI BĂRNUŢIU

SECŢIA I

Influenţe din Savigny şi iluminismul francez în doctrina lui Bărnuţiu

1. *Nisus formativus* şi *concepţia organicistă.*

Problema influenţelor culturale este cu deosebire delicată prin complexitatea fenomenelor pe care le implică, cât şi prin injustiţia care se comite cu această ocazie, în mod aproape regulat. Definindu-se drept izvoare străine, anumite elemente din unitatea unei concepţii se poate întâmpla ca acele elemente să facă parte integrantă din atmosfera unei epoci, să fie bunuri comune, iar nu idei cu o nuanţă pur personală. Atribuirea lor exclusiv unei doctrine — în speţă organicismului juridic al lui Savigny sau iluminismului francez — e o eroare; o eroare dublată de o injustiţie, când un patrimoniu e rezervat unui singur moştenitor, în loc de a fi distribuit fiilor veacului, aşa cum s'a întâmplat în realitate.

Atmosfera istorică din diferite perioade e încărcată cu curente ideologice înrudite, cu pasiuni politice analoage, cu priviri generale care au la bază fermenţi

comuni. Intr'o epocă există un aer curios de familie, ca într'o serie de portrete dintr'un album genealogic. Deşi membrii sunt din mai multe generaţii, păstrează totuşi o pecete a neamului, uşor recunoscută sub coafurile cele mai fanteziste şi podoabele vestimentare cele mai complicate. O problemă principală a acestei atmosfere istorice este problema lui *nisus formativus*, a complexului cauzal care hotărăşte la obţinerea *tonus*-ului general. Indiferent de această întrebare — de multe ori oţioasă şi irezolvabilă prin multiplitatea factorilor cari sunt reciproc efecte şi cauze — se impune mai ales studiul influenţelor dintre personalităţile proeminente, al izvoarelor, în definirea şi generalizarea fenomenului caracterizat.

Dacă veacul XX a fost numit când al «psihologiei» şi când al «economicităţii», veacul al XIX-lea este cu siguranţă veacul istorismului. După culminarea raţionalismului în Revoluţia dela 1789, când s'au ridicat altare zeiţei Raţiunea, anunţată de profeţii pleiadei, de enciclopedişti şi de Montesquieu, de Voltaire şi de Rousseau, secolul următor marchează o reîntoarcere spre elementele istorice, care au răsunet în sufletul omenesc şi care fuseseră negate până atunci, sau numai lăsate în umbră. Rădăcinile trecutului sunt adânc înfipte în viaţa popoarelor şi niciun uragan nu le poate smulge definitiv, până când din jocul alternativ al tezei şi antitezei se naşte sinteza. Din desordinea rămasă în urma furtunii, lăstari fragezi răsar la vechile tulpine, continuând fără teamă şi cu impresionantă îndârjire legile eterne şi imuabile ale vieţii.

Direcţia istorică presupune o concepţie organicistă a Dreptului, considerându-l ca pe o apariţie naturală cu legi proprii, motive şi stil specifice. Anul 1814 este o dată importantă în istoria doctrinelor juridice, din acest punct de vedere.

În acest an Thibaut [1]), Schmidt, Gönner şi alţii propun să se dea Germaniei desmembrate un cod uniform, adăogându-se la unitatea de limbă, moravuri şi conştiinţă naţională (conştiinţa religioasă e până astăzi divizată, împărţind *Reichul* în două părţi distincte), unitatea juridică, care va preceda unitatea politică.

După pacea dela Viena, imperiul german fărămiţat până atunci în 300 de stătuleţe, fiecare cu suveranul său, de obiceiu un un prinţişor mândru de blazon străvechiu şi înconjurat cu o Curte trândavă, preocupată de etichete şi dineuri, a fost transformată într'o confederaţiune regulată cu 37 de membri. Thibaut, profesor de drept roman la Heidelberg, a propus pentru legislaţia acestei confederaţii o imitaţie a codului unitar Napoleon. Impăratul Francezilor cucerind Germania introdusese şi legislaţia sa. De aceea, în 1814, când începe polemica pentru codificare [2]) şi unificare juridică, codul Napoleon

---

[1]) Propunerea lui Thibaut este astfel notată de Savigny: « so trat damals ein ausgezeichneter Rechtsgelehrter mit dem Vorschlag auf, ein gemeinsames bürgerliches Gesetzbuch für Deutschland abzufassen, und dadurch die politisch so wichtige Einheit der Deutschen, zugleich aber auch die Rechtspflege und die Rechtswissenschaft zu fördern » (Savigny, *Vom Beruf, Vorrede der zweiten Ausgabe*, pag. 4).

[2]) Warnkönig: *Thémis*, vol. 10 pag. 138, scrie despre această polemică: « le temps et la marche des événements ont décidé

se aplica în unele părţi din Bavaria, în provinciile renane, în Prusia, în regatul Westfaliei, în Baden, în oraşele hanseatice şi alte câteva principate. Provinciile renane l-au păstrat, dar în alte părţi a fost considerat ca o urmă a oprimării naţiunii germane şi a fost înlocuit [1]). Dreptul civil francez sintetizat în opera de care Bonaparte era aşa de mândru şi la care a luat parte activă (în deosebi capitolele relative la drepturile familiei şi la dobândirea cetăţeniei) era considerat însă de şcoala filosofiei dreptului natural german ca o etapă spre dreptul ideal, un monument unde raţiunea îşi avusese contribuţia principală. Thibaut făcea parte din această şcoală a dreptului natural, întemeiată pe principii derivate din *Rechtsgefühl*, din simţămintele de justiţie existente în sufletul uman, de aceea a fost pentru introducerea codului Napoleon. Cu această ocazie Savigny scrie broşura celebră întitulată *Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*, susţinând imposibilitatea codificării înainte de unificare, Dreptul fiind un produs istoric rezultând din contingenţele vremii care îl determină ca atare, iar nu ieşind din fantezia şi intenţiile oricât de onorabile ale legiuitorului. O directivă imprimată de legiuitor nu poate da roadele necesare atâta

---

cette importante question dans le sens de M. de Savigny; comment aurait-il réclamé de nouveau, en 1828, contre des innovations projetées, dont il n'est plus question? Mais son écrit a une grande importance historique, et son influence sur la direction de l'étude de la jurisprudence est telle, que le jurisconsulte qui cultive le droit comme science ne peut pas s'en passer ».

[1]) Abraham Hayward: *Of the vocation*. Preface, pag. 4.

timp cât nu-şi găseşte aderenţe organice în mentalitatea socială căreia i se aplică. Nepotrivirea dintre obiect şi subiect, dintre lege şi individul care cade sub jurisdicţia legii, provoacă sau încălcarea normei juridice, sau diformarea structurii subiectului. Ori raporturile dintre obiect şi subiect în ştiinţa Dreptului sunt raporturi armonice; prin ajutorul lor adaptarea normei trebue să ajungă la maximum, dirijând viaţa individuală şi colectivă în albii sigure, fără a produce perturbaţii în mecanismul lor intim.

2. *Savigny şi precursorii săi.*

Intemeietorul şcoalei istorice a Dreptului a fost Gustav Hugo, fost profesor al lui Savigny. La formaţia intelectuală a lui Savigny a mai influenţat Weiss (1766—1808), care reprezenta în Germania — sub înrâurirea lui Cujas din sec. XVI şi a şcoalei juridice olandeze — metoda interpretării istorice şi a analizei filologice a surselor juridice moştenite dela Romani. In 1815 Savigny împreună cu elevul său romanistul Goeschen şi cu germanistul Eichhorn fundează *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft* (1815—1850), unde doctrina organicismului şi a istoricismului juridic ia fiinţă în nenumărate aplicaţiuni la teme speciale. Aici s'a studiat dreptul roman în evoluţia sa istorică, renunţându-se la exegeza textelor lui Justinian; tot aici s'a publicat pentru prima oară manuscrisul Institutelor lui Gaius, descoperit în 1816 la Verona de către Niebuhr.

Friedrich-Karl von Savigny s'a născut la Frankfurt a.M. la 24 Februarie 1779 şi a murit în Berlin la 25 Octomvrie 1861. A fost unul din profesorii lui Kogăl-

niceanu şi a contribuit mult la formaţia marelui om politic român.

In mod greşit se spune despre Savigny, că ar fi dintr'o familie franceză protestantă izgonită din Franţa cu ocazia revocării edictului din Nantes de către Henric IV. Familia sa [1]), de origină lorenă, a venit în Germania cu aproape două veacuri mai înainte, ocupând diverse funcţiuni administrative [2]). Atmosfera şi tendinţa operei lui Savigny se integrează perfect în filosofia juridică a veacului XIX din Germania şi nu are legături cu raţionalismul juridic francez, existent în această epocă.

3. *Inrâurirea lui Savigny în Moldova.*

Inrâurirea lui Savigny în ţara noastră nu se exercită numai asupra lui Kogălniceanu, ci şi asupra ardeleanului Simion Bărnuţiu şi mai ales asupra junimismului. Titu Maiorescu, Petre Carp, Eminescu, Negruţi şi-au făcut

---

[1]) Adolf Ludwig von Savigny: *Beiträge zu einer Geschichte der Familie von Savigny*, Berlin, 1919.

[2]) Despre viaţa şi opera lui Savigny a se vedea: Ed. Laboulaye: *Essai sur la vie et les doctrines de Fr. Ch. de Savigny*, 1842; V. Scheurl: *Einige Worte über Fried. Carl von Savigny*, 1850; R. v. Ihering: *Jahrbücher für Dogmatik des heutigen Privatrechts*, 1861, pp. 354—377; Arndts: *Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*, München, 1861, IV, pp. 1—16; Stintzing: *Friedrich-Carol von Savigny*, 1862; Rudolf: *Zeitschrift für Rechtsgeschichte*, 1863, II, pp. 1—69; Bethmann-Hollweg: *Zeitschrift für Rechtsgeschichte*, 1867, VI, pp. 42—81; Mignet: *Nouveaux éloges historiques*, 1877, pp. 1—57; L. Enneccerus: *F. C. von Savigny und die Richtung der neueren Rechtswissenschaft*, 1879; Bechmann: *Feuerbach und Savigny, Rektoratsrede*, München, 1894; Ernst Landsberg: *Der Geist der Gesetzbung in Deutschland und Preussen*, 1913; Ed. Müller: *Friedrich-Karl von Savigny*, 1907.

toţi studiile în Germania unde istoricismul e opus raţionalismului francez (raţionalismul avea răsunet în Principate prin paşoptişti). D-l G. Ibrăileanu a notat în mai multe rânduri frecvenţa şi tăria paşoptismului în Valahia, de unde prnesc curentele politice şi influenţa franceză e la maximum, pe când în Moldova, detronată dela întâietate politică, se constată o activitate mai mult pe teren cultural şi o contra-pondere a paşoptismului [1]).

Organicismul şi Reforma sunt cele două lozinci sub care se dă lupta dintre junimişti şi Roşii. Sunt două concepţii diametral opuse: una consideră trecutul şi prezentul ca un tot organic, capabil de perfectibilitate, dar inseparabil unul de altul; alta e convinsă de miracolul raţional, de posibilitatea ştergerii cu buretele a faptelor de altădată pentru construirea pe temelii nouă a societăţii.

In delimitarea influenţelor lui Savigny asupra veacului XIX din ţara noastră vom insista asupra cazului lui Simion Bărnuţiu. Deşi adânc influenţat de Savigny, ardeleanul Bărnuţiu în învăţătura pe care o propagă la Universitatea din Iaşi şi în scrierile sale, nu acceptă consecinţele pe care le implică organicismul filosofico-juridic al lui Savigny. Astfel, Bărnuţiu nu pregetă a cere reformarea limbii pentru a o apropia de cea străbună, dovedindu-ne latinitatea contestată de Maghiari şi a propune pentru Românii liberi instituţiuni juridice analoge cu ale Romei, Fanatismul latinist e împins până

---

[1]) G. Ibrăileanu: *Spiritul critic în cultura românească*, 1912.

acolo, încât s'ar putea deduce din multe pasaje, că ar cere schimbarea religiei şi a formei de guvernământ, revenind la Jupiter şi la consuli, aşa cum au insinuat mulţi din adversarii săi şi cum nu s'a găsit în cursurile sale. Faptul rămâne însă indubitabil, că sub porunca idealurilor şi a educaţiei ardeleneşti, Bărnuţiu reprezintă numai parţial influenţa lui Savigny, care se revarsă întreagă asupra lui Kogălniceanu şi asupra junimismului: « Kogălniceanu, ca elev al lui Savigny, a avut chiar o concepţie organicistă, pe când ardeleanul Simion Bărnuţiu, deşi s'a orientat atât de mult dela Savigny, n'a scăpat de raţionalismul ardelenesc şi n'a ajuns la tradiţionalismul la care s'a oprit Kogălniceanu » [1]). Acest « raţionalism ardelenesc » e un caracter provincial datorit religiei catolice. Stegarii latinismului au fost toţi educaţi la spiritul bisericii romane care prin strigenţa dogmelor, prin disciplina intelectuală severă imprimă o anumită pecete. Se spune pe bună dreptate, că romantismul e un produs al mentalităţii protestante, iar clasicismul, ecoul gândului şi sensibilităţii catolice în literatură. Promotorul romantismului francez a fost genovezul protestant Jean-Jacques Rousseau, care prin toate tribulaţiile religioase din cele mai anarhice şi uimitoare pe care le-a avut, rămâne continuu cu nota personalismului excesiv. Protestantismul e nerecunoaşterea unei autorităţi lumeşti în înţelegerea lui Dumnezeu, alungarea unui intermediar — Biserica — pentru înţelegerea cuvântului

---

[1]) Radu Dragnea: *Spiritul românesc creator*, « Gândirea », 5, VIII, pag. 164. A se vedea şi monografia excelentă a aceluiaşi autor asupra lui Kogălniceanu.

divin, care este lăsat la voia şi posibilităţile priceperii pur individuale. Această comportare faţă de misterul religios e folosită şi ca metodă intelectuală. Se dă, astfel, o primă, exaltării şi anarhismului interior pentru a putea obţine libertatea desăvârşită exterioară şi deslănţuirea energiilor intelectuale. Catolicismul dimpotrivă însemnează disciplină, ierarhie şi comprimarea tendinţelor egotiste. Rezultatele sale în literatură sunt măsura, claritatea şi stilizarea.

In gândire e proclamarea normei precise şi liniare.

Disciplinele filosofice aflate sub auspiciile catolice se caracterizează, în genere, prin raţionalism şi metodă. Tot astfel şi căpeteniile şcoalei latiniste, educaţi în şcoalele catolice şi crescuţi la umbra «sfintei» Roma au pasiunea raţionalismului şi a logicei. Recunoscând latinitatea noastră în graiu, vestmânt, tip fizic şi istorie, ei duc concluziile până la extrem. De aceea Simion Bărnuţiu prin fanatismul său logic şi raţionalist rămâne ca reprezentant al spiritului catolic ardelean, iar nu ca ecou simplu al organicismului filosofic.

Aceasta se explică dacă ţinem seamă, că a avut o educaţie mai ales catolică.

4. *Educaţia filosofică a lui Bărnuţiu.*

Intr'adevăr, Simion Bărnuţiu a fost înscris în anul 1820 la liceul catolic al fraţilor piarişti din Carei [1]). Acest ordin călugăresc a întemeiat şcoala în Octomvrie 1727 unde funcţionau ca profesori şi confesori. Prin 1806-1807 au reuşit să aibă liceu complet cu 8 clase,

---

[1]) G. Bogdan-Duică: *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu*, pag. 12 şi urm.

primind, cum se obişnuia din motive de propagandă, Români şi Ruteni de confesiune greco-catolică. Aşa, de exemplu, în semestrul I al lui Bărnuţiu din 36 de şcolari, 24 erau romano-catolici, iar restul de 12, greco-catolici. In aceşti primi cinci ani la fraţii piarişti, Bărnuţiu a primit o îndrumare spre clasicism şi spre principiile bisericii romane. « In anul întâi a învăţat: Religie şi Etică, cetind şi Biblia; limba latină (cu 14 ore pe săptămână), geografia patriei, matematică. In anul al doilea, aceleaşi materii; dar pe lângă sintaxa latină se ceteau: Scrisori mărunte din Cicero, Cato maior, Somnium Scipionis; şi texte alese din Cornelius Nepos, Florus şi Justinus; la geografie se studiau ţările Habsburgilor. Se adăoga istoria Ungariei. In anul al treilea, S. Bărnuţiu a continuat cu învăţământul religios şi etic; la sintaxa ornată a cetit din Cicero, Sallustius, Iulius Caesar şi Curtius; şi din comediile lui Plautus şi Terentius; din Ovidius. Geografia, toată Europa; istoria era a Ungariei. In prima umanitate se continua religia, în acelaşi fel; retorica se făcea în legătură cu elemente de logică. Se cetea latineşte din Cicero şi Horatius; se studiau antichităţile greco-romane şi mitologia. Se ceteau şi scriitori maghiari. Istoria Ungariei continua; Geografia, toată Europa şi Asia; se adaose istoria naturală (zoologie şi antropologie). In a doua umanitate învăţământul religiei trecu la istoria bisercii. Limba latină înainta la poetică, cetindu-se Ovidius, dar şi Tacitus şi Livius; adăogându-se şi scriitori maghiari (dela 1820); geografia toată Africa şi America. Istoria Ungariei continua, matematica, ştiinţele naturale asemeni. Limba

germană era facultativă » [1]). Deşi germana era facultativă, Bărnuţiu a avut între profesorii săi la piarişti pe Hutter (născut la 1797 în com. Borsod), care venise la Carei în 1820-21: « Hutter iubea cald limba sa maternă, propaga literatura maghiară, aprecia pe Berzsenyi şi cânta el însuş frumuşel pe regele Matei (versuri), dar recomanda şi literatura germană » [2]). Ca în toate şcolile ungureşti din Ardeal, influenţa germană era puternică şi la Careii-Mari. Viena era în apropiere, iar Saşii formau în Sud o citadelă a spiritului germanic.

Studiile de filosofie ale lui Simion Bărnuţiu datează încă dela călugării piarişti. Anume, studiase Antropologia.

Bogdan-Duică relatează în cap. X începuturile filosofiei la Bărnuţiu în modul următor: « antropologia care se preda pe la 1824—1825 în liceele ungureşti era o ştiinţă sumară despre trupul şi sufletul omului, stomatologie şi psihologie. Judecând de ex. după Antropologia liceului din Aiud, a lui Köteles, pe care Schedel-Toldy a publicat-o, ca operă postumă, la Buda, în anul 1839, pot afirma că studiul ei era de mare folos. El deschidea perspective; uşura înţelegerea lumii şi ridica privirile spre înălţimi sufleteşti. Inălţimile discutate le ocupau Newton, Leibnitz, Kant, Montesquieu; Homer şi Shakespeare; Confucius şi Socrate; Fabius şi Regulus, despre care se vorbea mai mult decât se tipărea. Se explicau în anume capitole eroii omenirii. Se explica astfel conţinutul veşnic al vieţii omeneşti, nu numai cel zilnic,

[1]) G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pp. 13—14.
[2]) G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 16.

trecător. Dacă, la Careii-Mari, cursul de antropologie ascultat de Bărnuţiu a semănat cu al lui Samuil Köteles, atunci pot afirma, că, pornind mai departe în lume, S. Bărnuţiu ducea cu sine destule categorii filosofice, în care la nevoie, la timp, a putut să aşeze nouile experienţe spre care se îndrepta. Fiind aşa, acum putem adăoga convingerea că acest viitor profesor de filosofie şi drept, la Carei a cunoscut întâiele elemente filosofice despre suflet, despre viaţa lui intelectuală, chiar şi despre cea anormală, întru cât se vorbea şi despre sufletul bolnav, nu numai despre cel sănătos în corp sănătos» *(op. cit.*, pag. 28). Bărnuţiu a scris mai târziu un manual de Antropologie, care nu s'a publicat [1]).

Dela Carei trece la Blaj pentru studiile superioare: « In Blaj exista un curs de filosofie de un an. Propunea Vasile Raţiu pe care nu-l putem aprecia, deoarece nu a lăsat nicio urmă literară din filosofia lui. In clasa lui, în 1825—1826, Bărnuţiu ar fi fost cel mai bun filosof. Dar Bărnuţiu însuşi vorbeşte mai târziu chiar despre filosofia din Blaj ca despre o roabă a teologiei, din a cărei robie trebuia emancipată. Părerea lui Bărnuţiu exprima nemulţumirea sa cu o stare de lucruri pe care Dr. Ioan Raţiu (în Ioan Rusu, pp. 8-9) o socotea întemeiată pe o tradiţie veche, prinsă într'o formulă ungurească a unui protocol episcopal din 12 August 1816, în care se vorbeşte despre o filosofie foarte modestă şi chiar pusă în slujba teologiei. Filosofia lui Bărnuţiu de aiurea avea să vie, nu din Blaj. In toamna anului

[1]) V. şi Psihologia empirică publicată la 1871 de S. Bărnuţiu.

1826, S. Bărnuţiu începu studiul teologiei pe care o sfârşi în 1829. Trei ani de teologie dogmatică (D. Caian), de studii biblice (T. Pop de Ujfalu), de teologie morală (Gavril Stoica), de istorie bisericească (Ioan Lemény) şi de drept canonic (Basiliu Raţiu) se aşternură peste clasicismul dela Carei şi peste antropologismul de acolo. Trei ani tot aştern teologie şi iarăşi teologie acei bărbaţi maturi: de 46, 47, 49, de 57 de ani, bărbaţi cari vin toţi din secolul al XVIII-lea, cari la pragul secolului al XIX-lea îşi încheiaseră însă tinereţele şi trecură în epoca potolită, somniferă a împăratului Francisc I» *(op. cit.*, pag. 29).

La 4 Noemvrie 1829, S. Bărnuţiu este numit profesor de sintaxă la gimnaziul din Blaj. In Octomvrie 1830 trece la catedra de filosofie şi concomitent ocupă şi pe cea de istorie dela 1832—1834, care e trecută apoi lui Ioan Rusu. A predat cursul de filosofie patru ani (1830—1834); fiind numit notar consistorial, părăseşte profesoratul până la 1839, când revine la postul său, suplinit între timp de amicul său Ioan Dragomir [1]).

---

[1]) După opinia lui Bariţiu şi a lui I. Raţiu, Simion Bărnuţiu în timpul profesoratului său la Blaj s'a ocupat serios cu lectura lui Kant, Hegel, Fichte, Krug, Herbart. In orice caz reputaţia sa era dintre cele mai solide şi îl indica, în genere, ca pe un protagonist al speculaţiunilor filosofice. Intre prietenii din Blaj se afla T. Ţipariu care preda tot filosofia. *(A. Papiu Ilarian în Istoria Românilor din Dacia*, supl., ed. 2, I, pag. 209 spune că preda filosofia germană). In orice caz Ţipariu a tradus cele 2 volume ale lui W. T. Krug despre *Elemente de Filosofie*, pe care le-a publicat la Blaj (1861—1863, 676 pagini); *Apud* G. B.-D.

Revenind la catedră după absenţa din 1834—1839 începe să predea pentru prima oară filosofia în româneşte, iar nu în latineşte ca până atunci [1]).

Intr'o scrisoare către G. Bariţiu dela 17 Octomvrie 1839, S. Bărnuţiu îi spune: « Am socotit să scap pe încet şi în cât mă vor lăsa împrejurările din afară, filosofia din jugul şi robia limbii latineşti (batâr pe jumătate) în care gemând şi înăduşită fiind astăzi, tare puţin au luminat minţile auzitorilor români; că au fost, după toată etimologia cuvântului şi înţelesul numai roabă teologiei; da nu roabă ce merge cu lumina aprinsă înaintea Doamnă-sa, că atunci tot ar fi ceva, ci roabă care-i poartă şlepu din dărăpt » (*Tribuna Poporului* din 1903, 18 Martie, No. 43, ap. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 38).

Rezistenţa întâmpinată de Bărnuţiu în predarea filosofiei în limba românească era datorită pe lângă prejudecăţi care o indicau ca pe o limbă vulgară şi neputincioasă în a exprima subtilităţile şi abstracţiunile disciplinelor filosofice şi persecuţiilor curtenilor episcopului catolic. Cu această ocazie *Gazeta Transilvaniei* (1841, 30 Martie, pag. 52, Articolul Şcoalelor Noastre) îi ia apărarea: « Blajul? El face înaintări aşa line pe cât curg de lin cele două râuri între care se află aşezat; însă paşii lui în instituţie sunt siguri. Cu nouă ani înainte Blajul avea numai un profesor de filosofie; de atunci încoace el are pentru ştiinţele filosofice, matematice, istorice şi fizice patru profesori; de curând filosofia

[1]) Dr. I. Pop: *Amicul Familiei,* 1890, pag. 5.

(chiar şi părţile cele mai abstracte ale ei) se dă nu latineşte, ci româneşte, lucru ce nu ştiu cu câţi ani mai înainte n'ar fi fost de crezut. Inaintăm noi sau stăm? ». Aşa dar lupta lui Bărnuţiu pentru filosofie în limba românească fusese încoronată cu deplin succes.

La dieta deschisă la 20 Iunie 1834, pentru a discuta chestiunea unirii Ardealului cu Ungaria, şi disolvată brusc la 5 Februar 1835, Bărnuţiu a acompaniat pe episcopul Ioan Pop de Lemeny în calitate de secretar. Acest episcop a făcut pe lângă teologie, filosofie şi drept. In Complexus orationum (Aiud, 1833) se spune (pp. 24—25) la recomandarea sa ca episcop [1]: « Cursum studiorum Philosophicorum et Jurisprudentiae insignibus niveis calculis absolvens ». Deci, mediul de formaţie a personalităţii celui dintâi filosof al Dreptului românesc a fost la început relativ prielnic. Apoi, încetul cu încetul, orizontul vieţii lui Bărnuţiu se întunecă, odată cu începerea luptei împotriva maghiarizării Transilvaniei în general şi a culturii din Blaj (cetatea de totdeauna a românismului), în special.

5. *Analiza izvoarelor unui manifest politic din 1842.*

La 15 Noemvrie 1841 s'a deschis la Cluj obişnuita dietă ardelenească. Ungurii dominau. Din 310 membri numai 27 erau Saşi [2]) — Românii ca de obiceiu îndepărtaţi — deci, o impozantă majoritate de 283 avea

[1]) Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 46.

[2]) S'a înaintat la 25/13 Februarie 1842. In aceeaşi zi (v. *E. v. Friedenfels, Joseph Bedeus von Scharberg*, 1885, I, pag. 295) s'a lansat şi protestul Saşilor. Amănunte în *Bogdan-Duică, op. cit.*, pag. 51 şi urm.

conducerea situaţiei. Au cerut atunci prin lege limba ungurească, ca limbă oficială. Simion Bărnuţiu, redactează un protest [1]) care e o proclamaţie a principiilor dreptului natural. Bazându-se pe aceste idei de Drept şi Justiţie eternă el cere egala îndreptăţire a Românilor în faţa legilor. Are ca motto: pactum turpe est ipso jure nullum şi un admirabil extras din Cicero (De off. II, 12): Jus semper quaestium est aequabile, neque aliter esset jus 2).

Dar Simion Bărnuţiu nu ia apărarea numai a poporului său, ci la lumina principiilor de drept natural

[1]) Textul protestului s'a publicat mai târziu la 1853 în *Foaia pentru minte* (numerele 38 şi 39, pp. 285—288 şi 295—298) şi sunt printre primele texte de Filosofia Dreptului la noi. O analiză a lor şi găsirea izvoarelor este de cea mai mare importanţă.

Manifestul debutează astfel: «o tomneală de ruşine (pactum turpe) se proieptează acum, în veacul al 19, care s'o facă un popor despre o parte, cu altul, ba (si diis placet) şi cu mai multe popoară, despre altă parte; adică, o seamă de Unguri din plasa cea nobile, care totdeodată se socoteşte şi cea mai cultivată la minte, la inimă şi la gust, cunoscând cu mintea lor cea luminată, că ar fi vremea, ca să se mai uşureze şi starea celliilalte plase de oameni ce se zice proastă, au şi inimă destul de bună a se pleca spre infiinţarea astui feliu de uşurare, au insă şi un gust prea deşenţat a pretinde ca, dacă voiesc Românii a dobândi uşurare şi drepturi cetăţene din graţia Ungurilor nobili, să se unguriască şi ei (conditio sine qua non), adică să se lepede de limba românească pe incetişor şi să priimească pe cea ungurească, apoi cu vreme vor fi Români cetăţeni, fii ai patriei, uşuraţi, cultivaţi! —, această cugetare au pătruns până şi in casa legeaferilor (Legifer, legislator), in a căror mână sunt cheile fericirii şi a nefericirii popoarelor transilvane) şi contopirea popoarelor acestui mare principat nu va fi cugetare goală de aci înainte, ci in scurt să se pună in lucrare prin lege».

îndreptăţeşte în acelaşi mod toate popoarele conlocuitoare. E o anticipare a dreptului minorităţilor atât de desvoltat şi de discutat după semnarea tratatelor de pace dela Versailles, Trianon şi St. Germain-en-Laye.

Bărnuţiu, înainte de a fundamenta juridic, spune foarte expresiv şi polemic: « Să se topească dar toate limbile Ardealului în căldarea cea politică a renaşterii ungureşti, cum se topesc boii în zahanalele României, ca din toate să se nască numai o limbă, cea ungurească, ca de aci înainte, până va sta lumea, în târgurile şi pe drumurile Ardealului şi în orice loc public, să nu se mai audă: Bună ziua, frate; încă nici: Guten Morgen, Bruder, ci numai: Io napot, földi; afurisite să fie mamele, care vor îndrăsni a chema de aci înainte pe fiii săi, zicându-le: Fătul meu! Unele ca aceste să se judece ca nişte îngropătoare ale fericirii pruncilor săi; şi cei ce au avut nenorocire a fi aplecaţi şi crescuţi de mamă română, cu ură să-şi aducă aminte de maica sa, căci i-au învăţat a vorbi într'o limbă dela care atârnă toată nefericitatea lor de acum şi cea viitoare, pentru ce nu şi-au dat pruncuţii la limba ungurească, şi dacă nu altmintrele batâr cu furcă să-i fie ţinut acolo până şi-ar fi câştigat acel odor de atâta fericire aducătoriu, că, iată, s'au arătat o stea minunată (stella mirabilis) pe ceriul cel politic al Ungariei şi al Ardealului, care spune magilor că Ardealul nu va fi tare şi ferice până când nu se vor unguri toţi, adică până ce nu se vor lepăda toţi de neamul lor, de limba, de naţionalitatea şi, prin urmare, şi de conştiinţa vrednicei sale celei omeneşti, numai

pretutindeni, aşa, de pildă: « toţi oamenii şi toate popoarele, în această privinţă, sunt întocma ». De altminteri, Jean-Jacques Rousseau era familiar lui Bărnuţiu. Il şi citează mai jos. Iar fraza: « căci din început toţi sunt asemenea şi niciunul n'are privilegiu a ucide pe altul sau a-l împiedica în slobodă lucrarea fericirii sale potrivită cu legea (jus aequalitatis personalis ») face aluzie la tema egalităţii (aequalitas) naturale a lui Rousseau şi a contractului social pe care l-au făcut oamenii dintru început pentru a face posibilă existenţa şi buna funcţionare a Societăţii.

Dreptul natural a format osatura juridică pe care s'a ridicat şi construit noul concept de Stat şi doctrinele raţionaliste. Terminologia lui a dăruit lozincele sub care s'a dus lupta împotriva vechiului regim. Dela Grotius — părintele dreptului natural — şi până la Rousseau, e o linie dreaptă neîntreruptă. Cu toţii se înrudesc şi fac parte din marea familie a utopiştilor şi a idealismului juridic. Bărnuţiu se încadrează în acest curent în ceea ce priveşte concepţia generală, având şi ecouri dela şcoala adversă, anume dela şcoala istorică a lui Savigny. Dar ideile de bază sunt din dreptul natural, de aceea am putea vorbi despre modernitatea lui Simion Bărnuţiu. Intr'adevăr « les oeuvres principales des jurisconsultes contemporains accusent, de plus en plus, cette Renaissance du droit naturel, au sens, où elle était entendue par M. Charmont, de l'affirmation d'un droit supérieur à la volontée du législateur et qui doit servir de directive et d'orientation au droit positif » [1]).

[1]) G. Morin: *Préface à la « Renaissance du droit naturel »* par J. Charmont, pag. 3.

După înflorirea fără precedent a şcoalei istorice în secolul al XIX-lea odată cu începutul veacului XX asistăm la o reînviere a dreptului natural sub diferite forme şi curente. Eugène Ehrhardt în *La crise de philosophie du droit;* Charles Bouglé în *Solidarisme* (cap. III, sect. II, L'esprit nouveau dans la science du droit); Raymond Saleilles, *École historique et droit naturel d'après quelques ouvrages recents,* Revue trimestrielle de droit civil, 1902, t. I, pp. 80—112; G. Morin în *La Revolte des faits contre le Code, L'individualisation de la peine* (studiu de criminalitate socială de Saleilles, ed. III, cu colaborarea lui Morin), *La loi et le Contrat* (Decadenţa suveranităţii lor) şi mai ales J. Charmont « La Renaissance du droit naturel », « Le droit et l'esprit démocratique » şi « Les transformations du droit civil », au arătat rând pe rând elementele de filosofia dreptului natural care există în atmosfera şi dreptul contimporan, precum şi tendinţa irezistibilă de dominare exclusivă. In Germania idealismul juridic a părăsit concepţiile cu structura materialistă hartmanniană, înlocuindu-le cu principii care sunt ramuri din trunchiul dreptului natural. Cu tot discreditul de care era înconjurat în secolul precedent nu se poate însă nega, că această şcoală « a fondé le droit constitutionnel, posé les bases, les principes du droit international public et privé, contribué à l'amélioration des lois criminelles. C'est un immense effort qu'on est très tenté d'oublier. La réglementation du droit des gens par voie de conférences et d'accords internationaux n'aût pas été possible, si l'ancienne école du droit naturel n'avait fourni une sorte d'idéal, un ensemble

atunci o să fie ţara tare şi popoarăle fericite, dacă le vor tăgădui aceste toate! ».

6. *Clasificarea argumentelor din manifestul bărnuţian dela 1842.*

Acestor pretenţii ungureşti, Bărnuţiu ridică patru serii de argumente: 1) de drept, 2) de morală, 3) de înţelepciune etatistă (Staatsweisheit) şi 4) de prudenţă. Impotriva idolului maghiar Armanyos [1]), filosoful român aduce principiile ştiinţii juridice antice şi contimporane.

A) ARGUMENTE DE DREPT NATURAL ŞI ISTORICISM JURIDIC

Pretenţiile exorbitante maghiare jicneau pe lângă amorul propriu al Românilor şi pe cel al Saşilor, cari erau din punct de vedere politic, juridic şi administrativ — cel puţin teoretic — pe picior de egalitate cu Ungurii, iar din punct de vedere cultural cu mult superior. Bărnuţiu dă dovadă de abilitate, când îi înglobează în apărarea drepturilor noastre. Este pus astfel la adăpost de bănuiala parţialităţii subiectivismului naţionalist. Nu e suficient a fi patriot înfocat, pentru a-ţi servi realmente ţara. Mai trebue şi analiza limpede a situaţiei pentru a putea găsi argumentele care convin şi întrebuinţarea lor la momentul oportun. Dorinţele maghiare, zicea Bărnuţiu, nu se potrivesc cu legea Dreptului, fiindcă « aceasta spune

---

[1]) Wachsmuth: *Europäische Sittengeschichte*, 2, 26, spune că Armanyos era zeul în care credeau Ungurii, când au venit din Asia ca păgânii. (Nota este la S. Bărnuţiu).

învederat, cum că fieşcare om sau popor, ca fiinţă cuvântătoare, are drept de a trăi în lumea asta şi de a se ţine ca o persoană (jus subsistentiae personalis) de a-şi mişca puterile trupeşti, mâinile şi picioarele, ca să-şi câştige ceva avere din afară, şi puterile sufleteşti; înţelesul, cuvântul ş. a., ca să-şi câştige avere din lăuntru; cunoştinţe de tot felul în ştiinţe, în arte, în limbi streine şi a maică-sa (jus libertatis personalis); şi drepturile acestea nu se cad mai tare unuia ca altuia, unui popor mai mult decât altuia, ci toţi oamenii şi toate popoarele, în această privinţă, sunt întocmai; şi unul ca altul, căci din început toţi sunt asemenea şi niciunul n'are privilegiu a ucide pe altul sau a-l împiedica în slobodă lucrarea fericirii sale potrivită cu legea (jus aequalitatis personalis); şi dacă un asemine drept toate popoarele în privinţa aceasta, deregătoriile lor încă trebue să fie asemenea; aşa fieşcare e îndatorat prin legea dreptului a da pace altuia — nu numai ca să trăiască până când îl va lăsa firea, dar ca să-şi lucre slobod în sfera drepturilor sale, spre a-şi câştiga ceva avere, fără de care sau n'ar putea trăi de loc, sau ar duce o viaţă mai mult dobitocească, decât omenească ».

Sub limbajul arhaic şi întreţesut cu maxime latineşti (jus subistentiale personalis, jus libertatis personalis, jus aequalitatis personalis) se vede uşor dialectica iluminismului filosofic şi a Revoluţiei franceze din 1789. E drept că citatele de drept roman mai sus pomenite sunt foarte frecvente mai ales în şcoala dreptului natural din Evul Mediu, dar anumite expresii sunt luate din Declaraţiunea Drepturilor Omului. Arsenalul revoluţionarilor e vizibil,

de principes acceptés par la commune opinion des juristes »[1]).

Dreptul natural a căpătat în ultima vreme o însemnătate covârşitoare prin discuţia mondială angajată asupra existenţei şi posibilităţilor Ligii Naţiunilor. Nu se pot găsi raţiunile independenţei şi autorităţii acestui organ internaţional, decât în recunoaşterea unei conştiinţe a popoarelor, a unor idei de drept comune tuturor naţiilor. Şi până când difuziunea dreptului natural nu va fi completă, Societatea Naţiunilor nu va putea lua fiinţă şi nu va avea influenţa conciliatoare care se aşteaptă. Aceste drepturi fireşti, cum le spune Simion Bărnuţiu, au fost ideile conducătoare în teoria Dreptului din sec. XVII şi XVIII şi au culminat în Declaraţia Drepturilor Omului, de care se serveşte doctrinarul român în protestul contra maghiarizării forţate. Cel dintâiu drept firesc al popoarelor este de a-şi păstra independenţa, de a se feri de contopire. « Şi cine e magul acel vestit, spune Bărnuţiu în memoriul său, care au văzut dintâiu această stea minunată ce se zice contopire, ca să-i ridicăm monument de ocară vecinică şi să-i scriem numele în cartea nemurirei alăturea cu Erostrat, că acesta au aprins biserica Dianei şi şi-au câştigat nume nemuritoriu, iară acela e mai vrednic de nemurire, că are de gând să topiască pe oare câte naţionalităţi, poate că întru cinstea lui Armanyos c. Urdung (zeul păgân unguresc), că Dumnezeu cel adevărat o jertfă ca aceasta negreşit că nu voieşte, totuşi să nu ne topiască încă puţintel, ci,

[1]) G. Morin: *Préface à la « Renaissance du droit naturel »* par J. Charmont, pag. 3.

dacă o să fim totuşi osândiţi fără a fi ascultaţi, fie-ne încai ertat a uda încă cu lacrămi de moarte câmpurile acele nemulţămitoare şi neînvăţate a preţui meritele cele adevărate, care strămoşii noştri, în timp de pace, le-au udat cu sudorile sale şi în timp de răsboiu cu sângele ce l'au vărsat pentru a lor apărare, dee-ni-se şi nouă răgaz, precum e lege a se da făcătoriului de rele condamnat la moarte, ca să ne tragem seama, ce fărădelege am făcut, ca să nu fim vrednici a mai fi număraţi între popoarele cele nenumărate ale pământului, iar până ce ne vom trage noi seamă, cei ce vor să ne topiască facă-şi cazanele, adune materia trebuincioasă la acel proces hemic al topirii, rădice altarele pe care o să se ardă acea jertfă idolească şi apoi desfăteze-se de mirosul jertfei sale; şi când ne vor mânca limba, să se bucure că nu sunt cu nimica mai pe jos ca strămoşii lor carii mânca inimele oamenilor în loc de leac ».

După această cruntă diatribă urmează înşirarea celor patru serii de argumente, care sunt împrumutate, parte din dreptul natural (concretizat recent în Declaraţia Drepturilor Omului), parte din istorismul juridic al lui Savigny.

7. *Elemente de drept natural antic.*

Este de remarcat că, influenţa dreptului natural se exercită asupra lui Bărnuţiu mai mult prin elementele sale din dreptul antic, Grec sau Roman, şi mai puţin prin reprezentanţii săi moderni. Nu este de sigur exact, când se spune « că numai dela Grotius (1583—1645), începe curentul ». Autorul lui *De jure belli et pacis* a sistematizat pentru prima oară gânduri şi principii

cunoscute anterior, prezentându-le ca un tot organic şi armonios.

Bărnuţiu a cunoscut, în deosebi, normele de drept natural, din dreptul roman. E. Burle în *Essai historique sur le développement de la notion de droit naturel dans l'antiquité grecque* este de părere, că prin influenţa filosofiei greceşti mereu crescânde, concepţiile rigide romane despre Drept s'au modificat, dându-se mai mult loc noţiunii de justiţie şi mai puţin Contractului şi Coerciţiunii. La început, dreptul natural se confundă [1]) cu jus gentium, drept comun cetăţenilor romani şi străinilor. Dar unul dintre autorii romani din care S. Bărnuţiu citează cu predilecţie este Cicero. Memoriul pe care-l analizăm, am văzut că are ca motto un fragment din Cicero (De off. II, 12), iar marele orator a fost printre puţinii scriitori latini, cari au avut intuiţia şi înţelegerea acestor principii universale de înfrăţire a popoarelor.

Cicero era adeptul unui fel de stoicism filosofic (în viaţa sa privată a fost un epicureu, iar în cea publică oportunist) şi cu răspândirea acestui curent, care prevesteşte şi uşurează calea creştinismului, se răspândesc şi ideile de drept natural. In autorul Catilinarelor, aşa de favorit lui Bărnuţiu, se găsesc multe urme. Aşa, de pildă, în PRO MILONE (IV): « est igitur haec, judices, non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus; ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus ». Sau în DE LEGIBUS (I, 5): « neque

---

[1]) J. Charmont, *op. cit.*, pag. 14 şi urm.

oppinnione sed natura constitutum esse jus. Non ergo a praetoris edictio, ut plerique nunc, neque a doudecim Tabulis, ut superiores, sed penitus ex intima philosophia hauriendam juris disciplinam putas ». Sau în DE REPUBLICA (III, 17): « est quidem vera lex, recta tatio, naturae congruens, diffusa in omnes constans sempiterna; quae vocet ad officium jubendo vetendo a fraude deterreat; quae tamen neque probos frusta jubet aut vetat, nec improbos jubendo aut vetando movet. Huic legi nec obrogari fas, neque derogari licet, ... neque est quaerendus explanator aut interpres ejus alius, nec alia Romae, alia Athenis, alia nunc, alia posthac, sed et omnes gentes et omni tempore una lex et sempiterna et immutabilis continebit,... cui non parebit ipse se fugiet ac naturam hominis aspernatus, hoc ipso luet maximas poenas, etiamsi caetera supplicia quae putantur effugerit ».

O expresie ca « sed et omnes gentes et omni tempore una lex et sempiterna et immutabilis continebit » poate servi ca deviză a dreptului natural din toate epocele şi la toate popoarele.

Influenţa lui Cicero asupra lui Bărnuţiu este, credem, şi una stilistică, nu numai de natură ideologică. Am citat mai sus câteva fraze din manifestul dela 25 Februarie 1842. Stilistica lor este ciceroniană, cu multiple propoziţii incidentale şi cu o lungime extremă, foarte obişnuită în epoca clasică a literaturii latine. Această turnură a subzistat din timpul evului mediu şi până astăzi în biserica catolică. Prelaţii romani întrebuinţează cu deosebire limbajul înflorit şi stilul bogat şi

armonios al lui Cicero. In fraza românească a lui Simion Bărnuţiu, cam încărcată şi neprecisă din cauza începuturilor totdeauna dificile, se găsesc ecouri din latina catolică şi latina ciceroniană.

8. *Limba naţională* şi *personalitatea poporului.*

« Dintre spiţele averii cele mult felurite numai limba vom să o luăm aci la cercare, încât e o avere din lontru, strâns legată cu personalitatea fieştecăruia om şi cu naţionalitatea fieştecărui popor »[1]. Raporturile dintre limba şi personalitatea unui neam au fost puse în evidenţă mai ales de şcoala istorică, unde se înglobează şi organicismul juridic savignyan. In doctrina lui Bărnuţiu găsim împletirea principiilor de drept natural, cu cele de drept istoric. De aceea memoriul din 25/13 Februarie 1842 este în această privinţă tipic. Continuând pe plan de filosofie istorică, alternat cu drept natural, Bărnuţiu scrie: « adecă, fără de putere cuvântătoare omul ar fi numai dobitoc fără limbă mai ca dobitoc; puterea cuvântătoare, care face toate planurile de cultură, ar rămânea totdeauna ca încremenită, de n'ar fi limba; prin limbă se întrupează cuvântul omenesc şi se arată în lume, ca să povăţuiască pre oamenii cătră înalta lor chemare; şi altmintrele foarte nedeplinit s'ar arăta în lumea asta între oameni; cât de puţine legi ar-fi bine răspicate, de n'ar fi limba şi câte certe, turburări, ba şi răsturnări de societăţi mici şi mari, unde nu domnesc legi drepte şi bine răspicate! Prin limbă se împărtăşesc ştiinţele, înfloresc artele şi se lăţesc, se des-

[1]) S. Bărnuţiu: *Memoriul din 25/13 Februarie 1842.*

copere oamenilor religiunea; şi sfaturile fără arte şi ştiinţe ar fi numai ca nişte arbori fulgeraţi şi uscaţi, fără viaţă şi frumuseţe; iar fără moralitate şi religiozitate nici n'ar fi societăţi omeneşti, ci numai nişte adunături de nişte fiinţe înfricoşate. Adevărat că şi rău încă se poate folosi omul cu limba, dar cine ar zice că pentru aceea e rea? Au doară puterile sufleteşti şi trupeşti sunt rele, pentrucă unii rău le întrebuinţează? Să nu fie. Limba e averea cea mai scumpă a omului nestricat şi a poporului necorupt şi un dor atât de preţuit, cât doară şi astăzi încă mai sunt tocmai şi oameni învăţaţi cari cred că nici n'au fost oamenii în stare a o afla de puterea sa, cică Dumnezeu i-au învăţat nemijlocit, cum învaţă mama pe băiatul său şi dascălul pe învăţăceii săi. Deci legătura între persoană şi între limba sa e foarte strânsă, că personalitatea e întemeiată pe cuvânt, aceasta e nevăzut, şi limba e înfăţăşetorul cel din afară al nevăzutului cuvânt; şi cine ar îndrăzni să zică că oamenii n'au avut drept de a învăţa să vorbiască şi că ar fi mai bine să fie muţi? La atâta naturalitate nici însuşi Rousseau n'au vrut să ducă pre oamenii săi; şi un tiran ca acela, împedecătoriu de cultură, de ar fi om altmintrele, ar fi vinovat fărădelegii vătămatei omeniri (crimen laesae humanitatis); că omenimea nu poate răspunde chemării sale fără de cultură şi cultura e întemeiată pe limbă. Cu cât e mai cultivată limba oarecărui popor, cu atâtea e mai cultivat şi poporul; limba e măsura şi mijlocirea culturii; în limbă e zugrăvită forma cugetării şi a simţirii, dorinţele şi aplecările, afectele şi patimile lui; pe dânsa e întemeiat caracterul şi

naţionalitatea sa; unul ca acela nu mai are cinste înaintea popoarelor, ci e tuturor ca un obiect de batjocură, pe care, ca pre un psitac, un popor astăzi îl face să vorbiască aşa, mâine vine alt popor şi-l face să vorbiască altmintrelea ».

Bărnuţiu are înaintea ochilor pe de o parte « icoana personalităţii » şi pe de alta « drepturile fireşti ». Icoana personalităţii, legată cu limbajul şi naţionalitatea, e argument de drept istoric. Expresia de « drepturi firesci » transcrie în românească arhaică, noţiunea de drept natural. Am arătat că Bărnuţiu a primit principiile de drept natural prin intermediul dreptului roman şi al literaturii latine. Din reprezentanţii moderni a întrebuinţat pe Rousseau şi Declaraţiunea Drepturilor Omului, care este încoronarea dreptului natural. Ideile asupra unui drept general, inalienabil, etern şi imprescriptibil ce se găsesc în abundenţă la reprezentanţii culturii greceşti şi romane n'au avut o concretizare în viaţa publică, ci au rămas simple deziderate.

Dreptul natural ţine socoteală de realităţile simbolice şi de esenţa chiliastică a noţiunilor juridice. Deşi Hugo Grotius a încercat să laicizeze dreptul natural (« à Grotius revient non seulement l'honneur d'avoir renouvelé, en l'empruntant à l'antiquité, la notion du droit naturel, mais d'avoir « laicisé », ce droit, de l'avoir affranchi de la théologie, de la souveraine autorité des Pontifes, en essayant d'imposer en même temps une borne à la toute puissance des princes » [1]), totuşi în definiţia pe

[1]) J. Charmont, *op. cit.*, pag. 16.

care o da, face să intre realităţile simbolice şi chiliasma Dreptului. Astfel « De jure belli et pacis » (cartea I, cap. I, k 10) defineşte în modul următor: «dreptul natural este o regulă care ne este sugerată de raţiunea cea dreaptă, după care judecăm în mod necesar, că o acţiune este injustă sau morală, când este în conformitate cu natura raţională şi pe care Dumnezeu, care este autorul naturii o apără pe una şi o impune pe cealaltă ».

Urmaşul lui Grotius — destul de mediocru ca personalitate, dar influent prin doctrina pe care o tratase — a fost Puffendorf (1632—1694), care a publicat în 1672 De jure naturae et gentium. Richard Cumberland (1632—1718) cu De legibus naturae disquisitio philosophic, scoţianul Carmichael, traducător al lui Puffendorf, olandezul Gerard Noodt (1647—1725), francezul protestant exilat Barbeyrac (1674—1744), Burlamaqui (1694—1748), profesor la Geneva, sunt personalităţile proeminente ale curentului. Culmea pe care o atinge dreptul natural în sec. XVIII este declaraţia Dreptuilor Omului, din care se inspiră, S. Bărnuţiu.

9. *Bărnuţiu şi declaraţia drepturilor omului.*

In ziua de 11 Iulie 1789 marchizul de Lafayette propune Adunării Naţionale un proiect de lege. Raportorul se exprimă astfel asupra lui: « M de Lafayette a établi deux utilités pratiques d'une déclaration des droits. La première est de rappeler les sentiments que la nature a gravés dans le cœur de tous les hommes, mais qui prennent une nouvelle force, lorsqu'ils sont solennellement reconnus par une nation; développement d'autant plus intéressant que, pour qu'une nation aime la liberté,

il souffit qu'elle la connaisse; pour qu'elle soit libre, il suffit qu'elle le veuille. La deuxième est d'exprimer ces vérités d'où doivent découler toutes les institutions et de devenir dans les travaux des représentants de la nation un guide fidél qui les raméne toujours à la source du droit naturel et social». Iată câteva articole [1]) din care găsim ecouri în protestul bărnuţian dela 25/13 Februarie 1842: «la nature a fait les hommes libres et égaux; les distinctions nécessaires à l'ordre social ne sont fondées que sur l'utilité générale». Şi mai departe: «tout l'homme naît avec des droits inaliénables et imprescriptibles [2]); tels sont la liberté de toutes les opinions, le soin de son honneur et de sa vie, la disposition entière de la personne et de son industrie, de toutes ses facultés, la communication de ses pensés par tous les moyens possibles, la recherche du bien — être et la résistance à oppression. L'exercice des droits naturels n'a de bornes que celles qui en assurent la jouissance aux autres membres de la société. Nul homme ne peut être soumis qu'à des loi-consenties par lui ou ses représentants, antérieurement promulguées et légalement appliquées. Le principe de toute souveraineté réside dans la nation. Nu corps, nul individu ne peut

[1]) *Déclaration des droits de l'homme.* Ed. Hachette, 1900, pp. 24—26 şi urm.

[2]) La Bărnuţiu: pretenţia ungurească « nu se potriveşte cu legea dreptului că acesta spune invederat, cum că fieşcare om, sau popor, ca fiinţă cuvântătoare, are drept de a trăi în lumea asta şi a se ţinea ca o persoană — jus subsistentiae personalis » — *(Protestul dela 25/13 Februarie 1842).*

avoit une autorité, qui n'émane expressément». Sau în redacţia ultimă, când au conciziunea versetelor biblice şi tonul imperial al lapidarului Tacitus: Art. 1: « Les hommes naissent et demeurent libres et égaux en droits. Les distinctions sociales ne peuvent être fondée que sur l'utilité commune. Art. 2: Le but de toute association politique est la conservation des droits naturels et imprescriptibles de l'homme. Ces droits sont: la liberté, la propriété, la sûreté et la résistance à l'oppression».

Condus de metafizica iluminismului (Aufklärungsphilosophie) dominatoare în acea vreme şi de principiile formulate în Declaraţia Drepturilor Omului, Simion Bărnuţiu continuă în protestul său dela 25/13 Februarie 1842: « să ne întoarcem acum la obiectul cercării noastre şi având înaintea ochilor despre o parte icoana personalităţii fără de care oamenii nu ar fi oameni, ci numai dobitoace, şi a susnumitelor drepturi fireşti într'însa rădăcinate [1]), fără de care oamenii nu şi-ar putea ţinea omenimea, iar despre altă parte uitându-ne la Români, să întrebăm: oare este cineva nu numai în toată monarhia Austriei, dar şi în cealaltă lume, care au auzit ceva despre Români şi să se îndoiască despre a lor personalitate omenească? Nici este, nice au fost vreodată. Adevărat că cu Ungurii s'au întâmplat astfeliu cevaşi, în timpurile bătrâne; că Ungurii când au venit în părţile noastre din Schitia, prin ale lor incurgeri barbare aşa au fost spăimântat pe toate popoarele, încât îi socotia a fi

---

[1]) *Drepturile fireşti sunt drepturile înrădăcinate în personalitatea omenească* este o justă definiţie a dreptului natural, pe care o dă Bărnuţiu în acest paragraf al manifestului său.

năluci, nu oameni; şi un episcop din Würzburg zicea că sunt Gog şi Magog, şi oamenii credea că preinsemnează în scurt viitoarea perire a lumii[1]) negreşit că ei erau oameni, nu năluci; ci fiind încă barbari, nici recunoştea drepturile altor popoare, nici voia a le respecta».

După această neplăcută aducere aminte a începuturilor maghiare şi a venirii lor posterioare din Schitia, Bărnuţiu continuă: «despre Români încă nici în timpurile acele întunecate n'au zis nimene că ar fi năluci (precum înadins nici se poate zice una ca aceea despre nimene care are odată figură şi faţă omenească şi întocmire spre umanitate), ci i-au ţinut a fi oameni, caşi astăzi, şi persoane». Deschidem o paranteză: distincţia de oameni şi persoane, pe care o face Simion Bărnuţiu şi care aparent este un pleonasm, este o distincţie de drept roman. Puteau fi oameni, dar nu persoane (de ex. sclavii). Bărnuţiu pomeneşte de această deosebire pentru a accentua egalitatea teoretică care există între Români şi Unguri şi pentru a conchide la o egalitate juridică şi administrativă a ambelor naţii. «Cine ar îndrăzni dar a zice că n'au avut drept a învăţa şi a-şi face limba care o vorbesc astăzi Românii cei din Ungaria, ceşti din Ardeal, Românii şi Moldoromânii atât de opotrivă cât mici se poate zice că ar fi împărţită în dialecte, ci e numai una şi aceeaşi, care îi leagă pe toţi aceştia cu o legătură dulce frăţească şi îi uneşte întru o familie, care totdeauna cu falâ nobile s'au numit pe-

[1]) Wachsmuth: *Sittengeschichte*, 2, 26. (Nota se găseşte la Bărnuţiu).

sine română. Cu dreaptă osteneală şi-au câştigat dar Românii această avere preţuită. Ungurul nu poate zice către Români: tu ieşti iobagul meu şi toată averea ta e a mea, aşa dar şi limba; când voiu vrea, te pociu desbrăca de toate. Mulţămită ceriului!, că astăzi nu mai poate prinde rădăcini o aşa sistemă teroristică, despre o parte că nu toţi Românii Ardealului sunt iobagi — că Românii încă au o plasă popească, şi una nobile, care înaintea legii sunt de o potrivă cu Ungurii din aceleaşi plase, însuşi după legea ţării; apoi poporul românesc nu stă numai din plasa nenobililor, ci popii, nobilii şi nenobilii români în olaltă fac pe poporul românesc care cel puţin în privinţa limbii nu e mai de jos ca cel unguresc în şirul cel cosmopolitic al popoarelor şi în şirul popoarelor monarhiei austriace nu se ţine mai mic decât cel unguresc nici cu credinţa către împăratul, nici cu meritele cătră patrie; — despre altă parte nici chiar asupra iobagiilor n'au Ungurii drept nemărginit *(jus illimitatum)*, care s'ar întinde până acolo, ca să poată depune după plăcere chiar şi despre limba lor căci nu pot să zică, în privinţa limbii, ce s'ar putea zice doară în privinţa altei averi, după oarecare teorie juridică din veacurile barbare, cum că Românii ar fi fugit din brazda domnească la şcoală şi ar fi învăţat acolo limba românească, că şcoala limbii româneşti până înainte ca de 87 de ani au fost mai cu seamă numai casa părintească şi braţele maicelor romane. Strămoşii noştri romani, dela cari am primit drept moştenire această avere scumpă, ne-au lăsat cu limbă de moarte ca maicele romane să fie totdeauna dascălii cei dintâi ai limbii

acesteea, pentruca aşa să o iubească totdeauna fiecare Român adevărat, cum iubeşte pe maică-sa; să avem grije de ea şi să o cultivăm, că pre dânsa e întemeiat caracterul şi naţionalitatea noastră; strâns legată ea cu sufletul nostru, cu religiunea şi cu tot ce avem mai sfânt şi mai preţuit în lumea asta; într'însa, ca într'o visterie, avem depuse atâtea dulci aduceri aminte, încât mai curând îşi vor uita pasările sborul său, decât să se şteargă unele ca acele din inima Românilor; şi prea grozav s'ar înşela oricine ar nutri în pieptul său acea părere că Românii n'au sentiment pentru cinstea, caracterul şi naţionalitatea sa ».

Bărnuţiu insistă, în deosebi, asupra legăturii dintre limbă şi naţionalitate. Deşi îmbibat de clasicism şi latinism, întrebuinţând şi considerând limba latinească ca o limbă universală, găseşte temeiuri inebranlabile întru apărarea limbajului specific al neamurilor. Romantismul francez şi german contribuiseră în această epocă la misticismul trecutului, desgropaseră cronicile, strânseră în colecţii tezaurul liricei şi epicei populare, răspândind religia naţionalităţii. In această vreme apune şi universalismul limbii latineşti înlocuită cu cele naţionale în toate domeniile de activitate spirituală. De unde până acum, Filosofia, Dreptul, Retorica şi — în genere — umanităţile erau scrise şi predate în limba vechilor Romani, cu începerea romantismului şi deşteptarea conştiinţei naţionale e abandonată în folosul langajului propriu. « Aşa, precum Ungurii, spune Bărnuţiu, dacă şi-ar lepăda limba, n'ar fi poporul acel sdravăn care sunt acum; aşa nici Românii n'ar fi popor în asemenea întâmplare ci

numai o lepădătură de oameni, pe cari i-ar putea întrebuinţa oricine la orice fărădelegi; aceasta însă nu o vor face Românii, căci sunt învinşi foarte, cumcă, precum au drept Ungurii la limba lor cea ungurească, aşa au şi Românii la a lor cea românească, că Românii încă sunt oameni; precum iubesc Ungurii pe a lor, iubesc şi Românii pe a sa, că Românii încă ştiu iubi, precum cred Ungurii că cinstea şi naţionalitatea lor e întemeiată o limbă, aşa cred şi Românii despre a lor, că şi Românii încă sunt popor sau naţie; precum s'ar vătăma foarte tare Ungurii, de ar cuteza cineva a le ameninţa pieirea limbii şi a naţionalităţii, tocma aşa se vatămă şi Românii, că Românii încă au simţire; şi prin urmare, precum au Ungurii datorinţă a-şi apăra limba şi naţionalitatea sa, tocma aşa au şi Românii strânsă datorie a-şi apăra pe a sa limbă şi naţionalitate, din pricină că, precum sunt asemenea drepturile amândorur popoarelor în privinţa limbii şi a naţionalităţii, aşa sunt şi deregătoriile lor asemine; şi cum ar putea pretinde Ungurii să-i recunoască de naţie alte naţii, dacă n'ar voi să recunoască şi ei a altora naţionalitate? »

10. *Concluzii.*

Concluziile la acest capitol de drept natural, alternat cu argumente de istoricism juridic savignyan (sau din atmosfera epocei) sunt sintetizate în următoarele trei puncte: « din aceste se cunoaşte învederat:

a) Cum că fieştecare popor, aşa dar şi Românii, chiar aşa drept au la limbă şi la naţionalitate, ca şi la viaţă, pentru aceea chiar aşa trebue să-şi apere limba ca şi viaţa;

b) Ceea ce ameninţează perire limbii şi naţionalităţii, ameninţează vătămare omenimii înseşi, care fără de limbă nu se poate cultiva; aşa

c) Dreptul limbii şi al naţionalităţii nu se poate înstreina prin tomneală pentru dobândirea altor drepturi, şi o tomneală ca aceea ar fi o tomneală de ruşine, care numai între cei de nimica s'au obicinuit a se face; astfeliu de contract dar ar fi spre necinste atât poporului, ce şi-ar vinde limba şi naţionalitatea, cât şi cumpărătoriului; iar de s'ar sili prin lege, aceea n'ar fi dreaptă; şi dacă nu e dreaptă, cum poate să se potrivească (aplice? »).

SECŢIA II

Identificarea şi comentarea izvoarelor din manifestul dela 1842

11. *Identificarea izvoarelor la § A din manifestul dela 25/13 Februarie 1842.*

In afară de ecourile citate din Declaraţia Drepturilor Omului şi din precursorii latini ai dreptului natural, Bărnuţiu a folosit pe W. T. Krug (System der praktischen Philosophie, Königsberg, 1817).

Prin W. T. Krug, Simion Bărnuţiu a luat, de sigur, prima cunoştinţă de Savigny. Krug — pe care filosoful român l-a folosit mult în cursurile şi manifestele sale — înainte de a pleca la Königsberg unde a succedat la catedra de filosofie a marelui Immanuel Kant, a făcut un stagiu pe lângă Reinhold la Iena, şi altul la Eichorn. Iar în vremea, când publica *System der praktischen Philosophie* (1817), rezumat cu trei ani mai târziu

într'un manual tradus în româneşte de Laurian, se angajase deja celebra polemică Savigny-Thibaut pentru codificare la care iau parte în mod activ cele mai strălucite pene ale Germaniei juridice. La 1814—1815 intră în luptă Thibaut, Schmidt, Gönner, Savigny, Eichhorn, Krug şi alţii.

A. Papiu-Ilarian în *Istoria Românilor din Dacia superiore* [1]) notează astfel influenţa lui Krug asupra lui Bărnuţiu: « profesorele de filosofie Bărnuţiu încă la anul 1831 introdusese la Blaj dreptul firei, iar pe la anul 1834 cel dintâi începe a propune dreptul firei în limba română; la 1839 traduse toată filosofia lui Krug şi o propunea în limba naţională chiar pe acel timp, când se prepara stingerea limbii şi naţionalităţii române în dietele ungureşti, învăţând totdeodată pe tinerii români drepturile cele înăscute personal de libertate şi egalitate, atunci, când Românul nu se considera de persoană după legile ţării ».

Prof. Bogdan-Duică comentează în modul următor acest pasaj al lui Papiu-Ilarian: « din vorbele lui Papiu ar reieşi: 1) că filosofia dela 1831 a fost o filosofie a dreptului, deşi nu a putut fi numai atâta; 2) că în limba română Bărnuţiu a predat de pe la 1834, ceea ce nu pare a fi exact şi 3) că la 1839, revenind la catedră, Bărnuţiu a tradus pe Krug întreg (?!), propunând, după traducerea sa, în limba română. Pe Krug întreg nu l-a tradus însă, deoarece nu-i era de nevoie la cursul din

---

[1]) A. Papiu-Ilarian: *Istoria Românilor din Dacia superioară*, ed. II, vol. I, pag. 210.

Blaj; din Krug trebue să fi tradus numai disciplinele filosofice elementare, care se cereau studenţilor »[1]. Şi mai departe: « însă, în textul lui Ilarian se găsesc câteva cuvinte, care cuprind ideea radicală a sistemului lui Bărnuţiu; acesta învaţă pe tinerii români « drepturile cele înnăscute personal de libertate şi egalitate! ». Cuvintele lui Ilarianu confirmă dovada care urmează că acele teorii Bărnuţiu le propunea într'adevăr după Krug. Dovada: la 1842 Bărnuţiu scrise articolul ori discursul despre dreptul poporului român la cultură şi nevoia de a se respinge târgul oferit de Unguri, cari voiau să ne dea libertate, dar să ne ia, naţionalitatea. Scrierea lui Bărnuţiu are în frunte, ca motto, două propoziţii latineşti: 1) pactum turpe est ipso jure nullum (fără citarea izvorului) şi 2) jus semper quaesitum est aequabile, neque aliter esset jus *(Cic. de off.*, II, 12). Amândouă citatele se găsesc şi în Krug *(op. cit., Erster Teil. Rechtslehre*, pag. 199), întâiul fără izvor, al doilea cu izvorul arătat şi la Bărnuţiu. Acestea le-a luat din Krug! Din Krug a luat şi ideile fundamentale ale motivării, care, privitoare la drept, sunt ideile de: *jus subsistentiae personalis, jus libertatis personalis, jus aequalitatis*, cum le zice el cu vorbe latineşti, adaose celor româneşti. Toată desvoltarea aceasta a drepturilor personale are ca izvor § 29 din aceeaşi *Rechtslehre: Recht der Persönlichkeit* cu ale sale trei feţe: *Recht der persönlichen Subsstenz, R. d. p. Freiheit, R. d. p. Gleichheit.* In acest capitol, la sfârşitul notei întâi, se află citatul din Cicero! Prin urmare,

[1]) G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 150.

acum putem afirma cu siguranţă, că opera lui Krug, după care Bărnuţiu propunea, înainte de 1842, dreptul firei este partea întâia, *Rechtslehre*, din sistemul filosofiei practice » [1]).

Indicarea lui W. T. Krug ca izvor principal în manifestul dela 25/13 Februarie 1842 este coroborată de următoarele dovezi:

1. Noţiunea filosofico-juridică de persoană este astfedefinită de Krug (*op. cit.*, § 7, pp. 34-35): « fiecare individ material-raţional este o persoană, adică o fiinţă, care poate să-şi pună singură scopuri ale activităţii şi să le urmărească cu libertate, este aşa dar un subiect liber sau un scop în sine (ens autoteles). Fireşte persoana se cugetă în raport cu alte persoane, în societate. Fiecare îşi pune scopuri în raport cu celelalte persoane; această putinţă, acest drept de a le pune este *jus*, care este o posibilitate morală externă de a face. Fireşte ajungem aici la *neminem laedere, honeste vivere, et suum cuique tribuere*, care formulează necesităţi ale armoniei externe, în care libertatea celuilalt este respectată, în care libertatea ta nu poate deveni piedică a libertăţii altuia ».

Dialectica personalităţii este identică în manifestul bărnuţian: « cum că fieşcare om sau popor, ca fiinţă cuvântătoare, are drept de a trăi în lumea asta şi de a se ţinea ca o persoană (*jus subsistentiae personalis*), etc. ». Apoi, *honeste vivere*, etc., îl găsim încăodată în termeni nu tocmai diferiţi în *Dereptulu publicu alu Românilor* (pag. 8).

---

[1]) G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pp. 150—151.

Relativ la aceste principii ale personalităţii Bogdan-Duică adaogă: « privind împrejurul său Bărnuţiu simţea că în faţa acestor principii cade toată întocmirea ţării sale; că, personal, Românul nu era ens autoteles, ci res [1]); că nedreptatea este grozavă; că Krug îl duce la revoluţie; şi el se lasă bucuros să fie dus » [2]).

2. Krug (§ 29): « cu toate că există numai un drept primordial, întemeiat nemijlocit pe natura fiinţei materiale-raţionale — adică dreptul de a te validita ca persoană în lumea fenomenelor — ceea ce se poate numi şi dreptul personalităţii, totuşi, întru cât orice persoană poate fi privită din trei puncte de vedere, acest drept se poate împărţi în cele trei drepturi: al subzistenţei personale, al libertăţii personale, al egalităţii personale ».

La Bărnuţiu: a) *jus subsistentiae personalis* (« are drept de a trăi în lumea asta şi de a se ţinea ca o persoană); b) *jus libertatis personalis* şi c) *jus aequalitatis personalis* (în slobodă lucrarea fericirii sale potrivită cu legea »).

12. *Principiile manifestului, derivaţii din libertarismul european.*

Aceste principii dela W. T. Krug şi Simion Bărnuţiu sunt derivaţii din ideologia răspândită de către Marea Revoluţie Franceză din 1789 şi de pregătitorii ei enciclopedişti, filosofi raţionalişti şi scriitori conduşi de mistica progresismului. Doctrina lor se caracterizează

---

[1]) Res, cum era sclavii în Dreptul roman, din care Bărnuţiu se va inspira în tratarea Dreptului public românesc, atât de mult, încât Roman era egal cu Român în concepţia sa.

[2]) G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 152.

prin prioritatea dată drepturilor individuale şi majestăţii personalismului. In urma unei lungi încătuşeri în lanţurile despotismului politic, în lanţurile invizibile ale structurii sociale feudale şi ale bigotismului religios catolic se cucereşte libertatea desvoltării individului.

In ceea ce priveşte domeniul juridic, dreptul individual este considerat ca fundamental dreptului general [1]. Complexul normelor juridice trebue să tindă spre o perfectă asigurare a libertăţilor cetăţeanului, luat ca entitate. El e centrul şi supremul criteriu valorificator. Aceste concluzii sunt date ale raţiunii pure. Neglijarea lor duce la dezastrul general, fiindcă adiţionarea progresului individual reprezintă progresul colectiv. Ceea ce importă, deci, în ultimă substanţă, e interesul unităţii, care condiţionează pe al totului. «Les particuliers, spune Duguit făcând o descripţie a subiectivismului juridic opus obiectivismului său, sont à la fois citoyens et sujets; citoyens puisqu'ils sont partie composante de la collectivité nationale qui détient la souveraineté; sujets puisqu'ils sont subordonnés au gouvernement qui au nom de la nation exerce la souveraineté. Le droit public est l'ensemble des règles qui s'appliquent à l'organisation de l'Etat et aux rapports de l'Etat avec les particuliers» [2]. Dar contra drepturilor Statului se opune: «le droit subjectif de l'individu, droit naturel, inaliénable et imprescriptible, qui lui appartient en tant qu'homme

---

[1]) Beudant: *L'Individu et l'Etat*, pag. 137.

[2]) Léon Duguit: *Les transformations du droit public*, ed. III, 1925; Introduction, pag. 12.

droit antérieur et même supérieur à l'Etat »[1]). Acest drept subiectiv s'a concretizat în pactul fundamental al liberalismului modern, în *Declaraţia Drepturilor Omului* dela 1789 care în art. 2 spunea: « le but de toute association politique est la conservation des droits naturels et imprescriptibles de l'homme ».

Intâietatea drepturilor subiective se înserează teoretic în raţionalism. Iar punctul culminant al raţionalismului a fost Kant, pe care Bărnuţiu, îl cunoştea pare-se amănunţit, după mărturia camarazilor săi blăjeni, pe când era profesor de filosofie acolo.

Krug era un kantian, adică un teoretician care exprima în domeniul juridic, frământările politice şi culturale ale timpului privindu-le din punct de vedere progresist, iar nu retrograd. Cugetătorul ardelean, în apărarea drepturilor personalităţii, mai aduce următoarele argumente:

1. « Bărnuţiu, la 1842, traducea astfel pe *das Recht sich geltend zu machen; are drept de a trăi în lumea asta şi de a se ţinea ca o persoană;* iar când el adăogea că are deci dreptul de a-şi mişca puterile trupeşti, mânile şi picioarele, ca să-şi câştige ceva avere din afară, Bărnuţiu excepta scurt § 30 *(das Recht auf Sachen*, reeşit din dreptul personalităţii din Krug. Dar Krug continuă în § 36 despre dreptul de proprietate internă, drept la tot ce fiinţa a îndesat în sine, din ce natura i-a dat imediat, ceea ce Bărnuţiu tâlcuieşte (1842) cu dreptul *ca să-şi câştige avere din lontru;* Krug întemeiază astfel

[1]) Léon Duguit, *op. cit.*, pag. 13.

libertatea de cugetare, Bărnuţiu, şi dreptul limbii naţionale. Bărnuţiu continuă a deduce că nimeni nu are dreptul de a împiedica pe cineva *în slobodă lucrarea fericirii;* în acelaşi capitol, în nota 2, Krug condamnase prejudiciarea altuia, de ex. prin înşelăciune» [1]);

2. « Krug dase până aici baza logică-deductivă a judecăţii: Bărnuţiu, silit de realităţile ţării sale, de necazurile poporului său, o admite, o păstrează, dar nu mai urmăreşte, ca Krug, proprietatea externă, ci cea internă, personalitatea morală a naţiunii acum în luptă şi ajunge astfel la apărarea şi apoteozarea limbii, care în Krug nu există, fiindcă în Germania, nu erau lupte de naţionalitate. Fireşte şi dreptul la naţionalitate devenea *neînstrăinat*, sau, cum Krug zisese despre toate drepturile personale, *unveräusserlich* (§ 28). Ca un plus de dovadă că *Rechtslehre* a fost izvorul unic dela 1842, mai adaug un amănunt. In « O tocmeală de ruşine », etc., vorbeşte şi despre atitudinea Statului faţă de raportul între libertate şi drept. Prudenţa de Stat cere, după Bărnuţiu, ca libertatea să nu fie restrânsă decât între marginile dreptului. Chiar dacă un serafim ar conduce treburile Statului, voind binele public, « aceluia încă nu i-ar fi iertat a face numai *par raison d'état (per rationem status)*, ci ar trebui să bage de seamă, oare lucrul acela înainte de toate slobod e a se face *par raison de droit (ratio juris)*, din pricină că legea dreptului e mai înaltă ca cea politică şi politica e datoare a-şi pleca genunchii înaintea dreptăţii ». In textul lui Bărnuţiu

[1]) G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pag. 153.

regăsesc pe Krug, § 72, nota, în care Krug desvoltă aceeaşi idee, cu aceleaşi cuvinte chiar: « aşa dar, dreptul şi dreptatea este şi rămâne întâiul, dacă nu şi singurul şi cel mai înalt bun al Statului *(primus, quamvis non unicum et summum bonum reipublicae)*; este şi rămâne *conditia sine qua non* a tot ce trebue să se întâmple în Stat pentru bună starea întregului, pentru binele cetăţenilor ca oameni. De aceea din partea Statului *(par raison d'état)* nimic nu trebue să se întâmple, ceea ce nu se poate întâmpla şi de drept *(par raison de droit)* ». Oprindu-mă aici, rezum judecata mea: fundamentul filosofic al lui Krug devine la Bărnuţiu critica societăţii în care el trăieşte; aplicaţiile se adaogă şi sunt naţionale; dar forma rămâne departe de stilistica lui Krug. Bărnuţiu este, la 1842, un Krug simplificat. Inainte de 1842 nu va fi fost mai puţin simplificat. Noutatea opiniilor, căldura convingerii, însă, răpi tinerimea, cu care, în vorbă, dela gură la gură, Bărnuţiu a fost de bună seamă mai convingător, decât în scrisul sumar dela 1842 » [1]). (Bogdan-Duică, *op. cit.*, pp. 153—154).

13. *Bărnuţiu, precursor al legalismului român.*

La acest paragraf ar fi de remarcat, că legalismul împărtăşit de Simion Bărnuţiu prin intermediul lui Krug (care era kantian şi adept al liberalismului francez) a fost o idee fecundă în istoria doctrinelor politice româneşti. Subordonarea guvernanţilor şi guvernaţilor faţă de Drept şi Lege este una din temele favorite ale constituţionaliştilor români, începând cu junimiştii şi

---

[1]) G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, pp. 153—154.

sfârşind cu ultimii luptători politici de azi. Indărătnicia cu care au apărat — chiar numai teoretic — domnia legilor este impresionantă. Iar continuitatea dela Simion Bărnuţiu până la contimporani formează un curent de o rară unitate de doctrină. Curentul contrar a fost realist şi se caracterizează prin îndrăsneţe realizări practice, uneori fără a ţine socoteală de normele stabilite de însuşi reprezentanţii lor. In febra fundării României moderne legalitatea a fost uitată. Procesul este încă în curs şi o judecată istorică (deci obiectivă) nu se poate da, decât cu oarecare aproximaţii. Să notăm însă, că părintele legalismului românesc este Simion Bărnuţiu. Din aceeaşi atmosferă culturală (Germania în prima jumătate a veacului XIX) se alimentează junimismul cu concepţia lui organicistă savignyană despre Stat. Deviza *natura non facit saltum* (aplicată de Savigny la problema codificării) era deviza luptei împotriva paşoptismului progresist muntean. Când lupta a fost politiceşte pierdută s'a transpus în domeniul cultural. In doctrina politică s'au adus câteva modificări în contradicţie cu esenţa junimismului: constituţionalismul maiorescian. Această apologie a Constituţiei importate (haină prea largă care nu se potriveşte pe trupul nostru, floare exotică, etc.), din partea unor apărători ai autohtonismului este unul din cele mai curioase non-sensuri ale istoriei noastre culturale şi proba manifestă a înfrângerii lor.

Reprezentanţii legalismului junimist au fost din punct de vedere al arsenalului dialectic superiori realismului juridic. Personalităţi marcante (şi cu structura

sufletească romantică) au îngroşat regulat rândul protestatorilor. Dar logica şi tăria de fier a faptelor au învins opunerile.

Critica a fost reluată după junimişti de către poporanism, care a îmbrăţişat — prin doctrinarii săi politici mai vechi şi de ultima oră — principiul legalităţii. De astădată nu s'a mai reclamat dela organicismul savignyan, ci dela constituţionalismul englez, dela Dicey, sau dela francezul, teoretician al solidarismului juridic, Léon Duguit. Punctul de vedere, din care Societatea era considerată ca un organ, a fost abandonat, pentru altul mai înaintat şi democrat.

Apropiindu-se de cărvunari şi paşoptişti în doctrină politică, au cerut în creaţia culturală specificul naţional (G. Ibrăileanu) şi autohtonism, repetând astfel dualitatea junimistă dintre concepţia politică şi atitudinea culturală. Dualitatea rămânea, fiindcă infrastructural nu se schimbase nimic esenţial.

SECŢIA III

Comentarea manifestului dela 1842 (urmare)

B) ARGUMENTE DE MORALĂ IN MANIFESTUL DELA 25/13 FEBRUARIE 1842. RELAŢIA CU DREPTUL

14. In manifestul dela 25/13 Februarie 1842 scos de Simion Bărnuţiu, a doua serie de argumente o formează cele de natură morală. Debutează astfel: « Ce nu-i drept, nu poate fi morale ». Deci pentru Bărnuţiu noţiunea de

« morale » este subînţeleasă în funcţie de « drept » (adică just). Iată cum argumentează relaţia lor: « şi credem că nu vă zice nimene, cumcă legeafărul [1]) cel positiv nu e detoriu a căuta la legea moralităţii când pune legi pentru binele cel public, căci legile moralităţii au putere îndetoritoare pe toţi; şi nu e nici o autoritate în lume, care n'ar fi detoare de ele sau care să-şi ţie tocma de tragere a le urma; aci adevărat că nu e locul a grăi pe larg despre legile moralităţii, că acest articul nu e menit a înşerbi în loc de prelepciune etică; totuşi legea aceasta nu poate rămânea aci nepomenită, cumcă « fieştecare popor e detoriu a respecta pe alt popor fiecare, şi numai a nu-i împiedica înfiinţarea scopurilor sale celor drepte, ci încă a-l şi ajuta ». Prin popor nu se înţelege aci numai acela care face de sine un Stat neatârnătoriu, ci o mulţime de oameni de aceeaşi viţă uniţi prin aceeaşi limbă, prin aceleaşi datini şi plecări, prin aceeaşi cultură, a trupului şi a sufletului, aşa cât prin aceste sunt legaţi într'un neam ca prin nişte legături fireşti. Astfeliu de popoare pot fi unite mai multe într'o societate juridică ce se zice Stat (Status civilis »).

Aşa dar, legiuitorul trebue să ţină seamă de legile generale ale Moralei. Se spune în general că Morala şi Dreptul sunt două cercuri concentrice, Morala fiind cercul exterior. In domeniul ambelor discipline cad o seamă de fenomene supuse principiilor juridice şi regulilor morale. Dar în suprafaţa cuprinsă între cele două cercuri (în geometrie se numeşte coroană), cad o serie

---

[1]) Legeafărul = legiuitorul.

de fenomene ce pot fi valorificate după criterii etice, dar care scapă controlului normelor juridice. Aici se poate iarăşi vorbi despre modernitatea lui Simion Bărnuţiu prin accentul pe care îl pune asupra elementelor morale în definirea Dreptului. Direcţia nouă în ştiinţele juridice este de a lărgi cercul mic până la confundarea cu cercul mare, neadmiţându-se o diferenţă între ele. Această treptată identificare şi condiţionare a noţiunii juridice de cea morală prin dispariţia suprafeţei denumită în geometria elementară coroană, cste unul din deziderateie filosofiei juridice contimporane [1]).

---

[1]) De altfel, jurisprudenţa şi doctrina au transgresat textele pozitive dând prioritatea principiilor de Justiţie şi Etică. Discuţia este dacă trebue să se dea dreptului un fundament raţionalist sau de alt gen. « Pour consolider le droit individuel, spune Charmont, pour lui donner un point d'appui solide, il faut en effet le justifier rationnellement, démontrer qu'il est une donnée, un concept de la raison. C'est Kant qui fait l'effort le plus grand en vue de cette justificationt on peut croire qu'il a réussi. Mais bientôt les objections se multiplient, deviennt pressantes. Une réaction tend à se produire: de plus en plus, on est amené à reconnaître que la raison est impuissante à justifier l'idée du droit » (*op. cit.*, pag. 12).

Iar relaţia dintre Drept şi Morală după Charmont este: « à son tour, la science essaye en vain de fonder la morale: elle ne peut donner que l'explication des phénomenes, mais elle est impuissante à fournir une règle d'action. On en vient ainsi à considérer que le droit n'a qu'un fin utilitaire: ce n'est qu'un moyen à atteindre un but. Mais alors le droit perd toute valeur morale, il ne mérite pas qu'on s'attache à lui, qu'on se sacrifie pour lui. C'est un simple expédient pratique, qui n'a plus rien de respectable » (*op. cit.*, pag. 1—15).

Dar indiferent de discuţia dintre raţionalism şi dreptul natural este suficient a vedea, că importanţa dată Eticei în delimitarea fenomenului juridic pe care o găsim la Simion Bărnuţiu nu e utopie, ci a devenit în vremurile mai noui o realitate prin aplicaţiile constante făcute de jurisprudenţă.

15. *Aplicaţia lui Bărnuţiu a principiilor etico-juridice la contingenţele istorice.*

După stabilirea principiilor etico-juridice ce « au putere îndatoritoare pe toţi şi nu e nicio autoritate în lume », care ar putea să se sustragă atotputernicei lor, Bărnuţiu face aplicaţia acestor principii la situaţia de fapt a Ardealului din 1842. După cum am remarcat deja, analiza situaţiei Românilor faţă de Unguri este însoţită totdeauna în manifest cu analiza situaţiei Saşilor faţă de Unguri pentru o desăvârşită obiectivitate, scăpând astfel de suspiciunea unei pledoarii pro domo şi pentru a avea un ajutor în plus. Lupta nu se dă numai între poporul nostru şi Maghiari, ci — cel puţin teoretic, fiindcă în practică s'a întâmplat foarte rar — între Românii şi Saşii coalizaţi adhoc, împotriva pretenţiilor de maghiarizare prin şcoale şi prin decretarea limbii ungureşti ca limbă naţională, aşa cum se hotărîse în dieta deschisă la Cluj pe ziua de 15 Noemvrie 1841.

Simion Bărnuţiu spune în manifestul său dela 25/13 Februarie 1842, înaintat în aceeaşi zi cu al Saşilor: « aşa stă principatul Ardealului din Unguri, Saşi, Români ş. a., cari toţi doresc a fi fericiţi; şi fiindcă fericirea nu se poate dobândi fără cultură, voiesc cu toată inima a se cultiva cultura dar şi fericirea sunt scopurile cele mai de

frunte a fieşcărui popor ardelean; şi la scopurile aceste Ungurii năzuesc pe cale ungurească, Saşii pe cale nemţească, Românii pe cale românească, fieştecare pe a sa cale firească. Căile aceste însă toate sunt drepte, călcate în pace de multe veacuri şi în urmă toate se întâlnesc în aceeaşi cale primare a fericirii şi a culturii publice omeneşti; şi cine va zice că fericirea şi cultura a tot Ardealul atârnă numai dela o limbă singură oricare? Şi apoi, la ce atâta osteneală pentru introducerea unei limbi, prin care, turburându-se jaf pe seama oarecărui popor răpitoriu şi nesăturat de pământ? La ce atâtea entusiasm înzădarnic? Respect sufletelor înflăcărate pentru limba şi naţionalitatea sa, dar entusiasmul naţionale numai atunci meritează respectul altora, când arde pentru drept [1]), care e un bun commune al tuturor, ca şi adevărul. Câte rele s'au întâmplat popoarelor, mai toate de acolo au urmat, că urmându-şi egoismul n'au voit a respecta dreptul ».

In acest timp, Bărnuţiu citează suferinţele îndurate de Unguri sub stăpânirea Turcilor după lupta dela Mohaci, amintind într'un fel de preceptul popular românesc asupra necesităţii respectului reciproc. (Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face!) Şi încă Ungurii au avut un avantaj, fiindcă Turcilor nu le-a venit în gând ideea criminală să desnaţionalizeze popoarele supuse prin piedicile nenumărate puse în calea întrebuinţării limbii materne.

---

[1]) Primatul Dreptului asupra forţei este scos mereu în evidenţă în restul textului acestui manifest, Statul-de-Drept formând axa preocupărilor şi a dezideratelor lui Bărnuţiu în această epocă şi în tot restul activităţii sale.

Metoda pe care ei intenţionaseră să o puie în aplicare la 1842 era o barbarie pe care Turcii nu o îndrăzniseră să o facă, iar «pentru veacul al XIX-lea cel luminat, cunoscătoriu de derepturi şi iubitoriu de umanitate» o adevărată ruşine.

Din nefericire această metodă de desnaţionalizare a fost ridicată la rangul de metodă de guvernământ de către Unguri şi pusă constant în aplicare (legile Andrassy, Appony, etc.), până când o altă justiţie — a autodeterminării — a vorbit prin tratatele dela Versailles şi Trianon, provinciile subjugate revenind la Patria-mumă, conform principiului naţionalităţii, iar celelalte ginţi conlocuitoare ca Saşii, Evreii şi Ungurii primind libertăţile cetăţeneşti, precum şi libertatea de a învăţa carte în limbă proprie.

Dar în 1842 Maghiarii vroiau — spunea Bărnuţiu — «a ne surpa naţionalitatea; şi încă cum? Intr'un chip prea înfricoşat; vor adecă mai întâiu să ne ia limba, apoi naţionalitatea e pierdută! Vor să bage limba ungurească până şi în şcoalele Românilor din Blaj; şi încă nu numai ca un studiu limbistic particular, de care niciodată nu ne-am ferit, ci ca o mijlocire, prin care o să se predea toate ştiinţele».

Aceste câteva indicaţii bărnuţiene pot servi la polemica mereu angajată între guvernele româneşti dela 1919 până azi şi minorităţile ardelene. Exemplele istorice trebuesc mereu folosite. Greşeala maghiară a desnaţionalizării forţate nu mai poate fi de nimeni repetată, fiindcă Istoria ne învaţă că asupririle oţelesc neamurile şi le îndeamnă la solidaritate şi agresiune.

Rezultatele forţei în materie de naţionalism sunt invers proporţionale cu cele aşteptate. Apoi, conştiinţa deosebirilor şi a specificităţilor este prea desvoltată şi încercările de diformare a lor în mod obişnuit încoronate cu eşecuri. O conlucrare paşnică prin punerea la contribuţie a caracterelor, deosebite pentru o armonie generală este preferabilă unei siluiri inutile a conştiinţelor. Simion Bărnuţiu nu este împotriva conlucrării. Se revoltă însă — şi pe bună dreptate — împotriva violenţelor şi a intoleranţei sufleteşti. Dar blândeţea şi îngăduiala este pecetea spiritului românesc de-a-lungul Istoriei naţionale şi o chezăşie pentru viitor, acum când rolurile s'au inversat.

C) ARGUMENTE DE INŢELEPCIUNE ETATISTĂ (STAATSWEISHEIT) IN MANIFESTUL BĂRNUŢIAN

16. S. Bărnuţiu spune că, dacă înţelepciunea Statului *(Staatsweisheit)* este adevărată « va recunoaşte dreptul totdeauna şi-l va avea de model orice va face pentru binele cel public al Statului; înţelepciunea cea adevărată nu va restrânge libertatea nimănui, decât între marginile dreptului, ba încă se va sili a o lăţi pe cât se poate, nu va sili conştiinţele în lucrurile religioase, nu va lua averea nimănui fără de voie-i, căci ea cinsteşte pe oameni şi ştie folosi cu dojana istoriei care arată câte rele au urmat din asuprirea oamenilor prin necăjirea conştiinţelor şi răpirea averilor ».

S. Bărnuţiu optează pentru un Stat unde Dreptul domneşte şi este far călăuzitor. Statul-Lege cerut de

câţiva doctrinari politici — în deosebi de către poporanismul sterist — şi de şcoala de drept administrativ întemeiată de d-l Paul Negulescu, este prezent mereu în sistemul juridic al gânditorului ardelean [1]).

D) ARGUMENTE DE PRUDENŢĂ ETATISTĂ (STAATSKLUGHEIT) IN MANIFESTUL BĂRNUŢIAN

17. Paginele pe care le consacră Bărnuţiu acestei probleme constituesc un mic manual al omului de Stat, dându-i indicaţiuni de comportare şi de dirijare a intereselor superioare ce îi sunt încredinţate. Spiritul în care sunt scrise este cel liberal şi progresist, iar nu — cum se întâmplă în această materie — machiavelic. Preceptele sunt pornite dintr'o onestitate de gândire fără pată şi dintr'o convicţiune puternică. E interesant de subliniat această distincţiune (izvorul este la Krug, dar aplicaţiunea care urmează la realităţile politice din 1842 este originală): « fără de o afundă cunoştinţă politică se poate cunoaşte, că de ar fi politica Statului chiar subt grija oarecărui serafim, acesta încă ar trebui să întrebuinţeze massimele prudenţei cu privinţă la legile

---

[1]) Cele mai profunde analize asupra relaţiei dintre Stat şi Lege scrise în româneşte şi un sistem original chiar pe planul european al Filosofiei Dreptului se află în *Teoria generală a Dreptului* (3 vol., 1930) şi *Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv* (desvoltare, 1934, a unui raport prezentat la I-ul congres internaţional de Filosofie a Dreptului şi Sociologie juridică, Paris 1931) de Mircea Djuvara.

dreptului, dacă ar voi să lucreze binele cel public, aşa cât aceluia încă nu i-ar fi iertat a face ceva numai *par raison d'état (per rationem status)*, ci ar trebui să bage de seamă, oare lucrul acela înainte de toate slobod e a se face *par raison de droit (ratio juris)*, din pricină că legea dreptului e mai naltă ca cea politică şi politica e datoare a-şi pleca genunchii înaintea dreptăţii ».

Ca şi în paragraful precedent cu argumente de înţelepciune etatistă, Simion Bărnuţiu înclină pentru întâietatea Dreptului în conducerea interioară a Statului.

Gândirea politico-juridică a lui Simion Bărnuţiu, concretizată în manifestul analizat, am văzut, că este o sinteză între doctrina dreptului natural şi şcoala istoricismului organicist a lui Savigny. Aparent, este o antinomie ireductibilă, o uniune a apei cu focul, a întunericului cu lumina. Fuziunea lor a fost însă impusă de împrejurările istorice. In procesul naţionalităţii dintre Români şi Unguri, Simion Bărnuţiu a fost marele advocat, care şi-a construit pledoaria, nu, după o schematică specială, ci după datele intrinseci ale problemei. In manifestul său foloseşte cu multă abilitate argumente dela şcoli diferite pentru câştigarea cauzei. Strângerea într'un fascicol a elementelor disparate era posibilă prin situaţia particulară a părţilor în proces. Organicismul juridic pleda pentru naţionalitate şi urmărea destinului specific al neamurilor, iar filosofia dreptului natural făcea apel la justiţia din conştiinţa omenească pentru a se da dreptate şi lumină unui neam asuprit. Dorinţa de a parcurge ciclul propriu de cultură era unită cu necesitatea civilizării în graiu naţional. Unirea acestor elemente

a fost înfăptuită de doctrina bărnuţiană, rezumată în manifestul citat, care este un monument important din istoria filosofiei juridice româneşti.

In Germania, situaţia lui Savigny, era aceea a unui iniţiator de curente juridice, împotriva invaziei spiritului francez. Ceea ce se făcuse mai înainte în critica artistică şi literară de un Lessing, de pildă, în literatură de către curentul romantic *Sturm und Drang*, în disciplinele juridice există o tardivitate foarte obişnuită acestor domenii, unde primează formalul. Evoluţia în Drept este îndeobşte înceată şi trebuesc lupte puternice pentru a se ţine pasul vremii. Odată cu începerea istoricismului savignyan, asistăm la o renaştere a autohtonismului juridic. Impotriva încercărilor de francizare prin Codul Napoleon şi imitaţia ştiinţei juridice de dincolo de Rin, Savigny duce o luptă acerbă. *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft* (1815—1850) pe care o întemeiază cu germanistul Eichhorn şi romanistul Goeschen (cu o concepţie istorică a Dreptului roman) însemnează un curent important în istoria Dreptului german, un curent de punere în valoarea autohtonului. Esenţa pur germanică a atâtor instituţii de drept este păstrată şi curăţită de influenţe străine. In aceste condiţii este dela sine înţeles pentru ce Bărnuţiu s'a orientat dela Savigny. Rolul său era absolut analog şi lupta este de acelaşi interes pentru noi Românii, pe care îl acordă Germanii lui Savigny. Ambii se ridică împotriva celui mai periculos soiu de invazie: invazia spirituală, Savigny şi Bărnuţiu sunt crainicii a două neamuri aflate sub regimuri asupritoare identice. De aici provine şi înrudirea

lor de doctrină. Pentru alungarea înrâuririi străine — în speţă pentru Germania, înrâurirea franceză, iar pentru Ardeal cea ungurească — recurg la accentuarea naţionalităţii existente în structura interioară a instituţiilor de drept şi a limbajului.

18. *Filologismul, corelat al istorismului.*

Savigny şi Bărnuţiu au avut un interes deosebit pentru problemele filologice, deşi prin pregătirea lor sunt jurişti şi filosofi. Savigny a fost elevul favorit al romanistului Weiss (1766—1808), care a preconizat analiza filologică a izvoarelor de drept roman. Mai târziu se aducea învinuire şcoalei savignyene şi direcţiei dela *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft*, că sunt arheologi şi filologi, iar nu cercetători ai Dreptului propriu zis.

Direcţia filologică în viaţa şi activitatea lui Simion Bărnuţiu este notorie şi îşi are analogie cu aceea lui Savigny. Pe lângă interesul pe care l-a avut în studiile anterioare dela Careii-Mari şi Blaj, informaţiile pe care le avem despre a doua perioadă a studiilor sale, când la vârsta de 44 ani (s'a născut la 21 Iulie/2 August 1808) se îndreaptă spre Pavia pentru a lua un doctorat juridic, denotă un interes constant pentru problemele filologice.

In seara zilei de 11 Octomvrie 1852, aflat pe drumul exilului (în urma revoluţiei dela 1848), după ce făcuse trei semestre la Facultatea juridică din Viena se îndreaptă spre Italia, la Pavia, vestită pentru studiile sale de Drept. In acest răstimp (a stat până la data de marţi, 6 Iunie 1854, când a luat doctoratul), Simion Bărnuţiu a arătat interes continuu pentru chestiunile de filologie. Această

preocupare, comună de altminteri Ardelenilor din epoca sa, se datoreşte faptului că le furniza argumente pentru dovedirea romanităţii neamului nostru, contestată de Unguri.

Intr'o notă a d-lui Alexandru Marcu [1]) despre Simion Bărnuţiu (cu o scrisoare inedită) se arată străduinţele juristului şi filosofului pentru problema filologică. Aflat în Italia cu Al. Papiu-Ilarian şi Iosif Hodoş (cei doi din urmă la Padova) erau convinşi, că « şederea în Italia le putea fi de mare folos pentru studiile lor filologice şi mai ales pentru precizările în legătură cu origina latină a limbii româneşti ». Astfel « cei trei ardeleni nu cruţă nicio clipă de răgaz (frumuseţile naturale şi artistice ale Italiei nu se regăsesc decât rar de tot în scrisorile lor), ci caută să se iniţieze cât mai temeinic în studiile de filologie italiană, cetind opere de erudiţie; cetind opera scriitorilor italieni medievali, redactând liste de cuvinte asemănătoare (sau presupuse ca atare, din punct de vedere etimologic) surprinse, fie în astfel de aride şi răbdătoare lecturi, fie prin studierea şi cunoaşterea vie a diferitelor dialecte italice » [2]). Ceva mai mult « nemulţumiţi însă, numai cu acest rezultat al şederii lor în Italia, cei trei studenţi ardeleni, în urma suggestiilor venite mai ales dela Bărnuţiu, căutară să ia atitudine faţă de acei filologi italieni — nu prea puţini — cari se ocupau cu măgulitoare stăruinţă de limba română şi de

---

[1]) Alexandru Marcu: *Simion Bărnuţiu şi Pietro Monti în « Omagiu lui I. Bianu »*, pp. 251—256.

[2]) Alexandru Marcu, *op. cit.*, pag. 252.

problemele în legătură cu originile ei, în nădejdea de a revolta prin comparaţie mult desbătuta pe atunci chestiune a limbii italiene însăşi» *(loc. cit.*, pag. 253).

Dintre filologii cari au preocupat trinitatea Bărnuţiu-Papiu-Hodoş era Carlo Cattaneo ce publicase *Del nesso fra la lingua valaca e l'italiana* (1837 şi 1846) şi în hârtiile rămase dela Papiu-Ilarian şi Hodoş de pe vremea studiilor lor dela Padova (şi cercetate de d-l Alexandru Marcu) se află o disertaţiune redactată în latineşte, despre cartea lui Cattaneo. La această disertaţiune colaborase prin scrisori şi Simion Bărnuţiu. Dar în afară de Cattaneo, Biondelli şi Massarani trăia în această vreme abatele Pietro Monti, adânc cunoscător al filologiei comparate. Simion Bărnuţiu face o vizită abatelui la începutul primăverii anului 1853. Abatele locuia la Brunate, mai spre Nord de Milano, pe malurile încântătorului lac Como, eternizat de Balzac în *Albert Savarus* şi de o întreagă literatură. In scrisoarea adresată la Padova pe ziua de 22 Februarie 1853 amicilor Hodoş-Papiu, Bărnuţiu nu le vorbeşte despre splendoarea lacului Como de unde se zăresc Alpii şi peisajul Milanului (Mediolanu, cum ortografiază Bărnuţiu), ci le scrie despre dorul şi focul lor nestins: dovedirea latinităţii rassei pentru a face de ocară pe Unguri. Scrisoarea începe cu apostolească strigare: Fraţilor! Apoi, continuă astfel: «m'am inturnatu dela Como, scrieţimi se aveţi sciri dein Vienna o de aiurea, am fostu deasupra Comului în munte de am cercatu pe Abatele Petru Monti dein Brunate, autorului Vocabulariului dialeptelor diecesei Comensi, traducatoriului lui Lope de Vega şi a altoru scriitori ispani. Parintele

Petru Monti è unu popa forte inventiatu şi versatu in Literatura. au fostu mai nainte professor in Mediolanu la leteratura greca, în care è forte versatu, sci bine spanesce, şi francesce, romanesce anca precepe, carti romanesci n'are, are pe Griselini, în care sunt nisce cuvinte romanesci, un micu vocabulariu, dice au vediutu şi codicele romanescu, aveam la mine unui numeru dein Gazeta (Transilvaniei), i-am datu se lega, mai tote le intielege, dice ca şi limba noastra anca è un dialeptu de Italia. In prefatiunea Vocabulariului seu memora si limba nostra, si dice ca de ve studiata dacă vre cineva a se ocupa cu studiulu comparativu alu dialeptelor de Italia, dice, ca è documentu, cumca pe templul lui Trajan se vorbià in Italia o limba distinta de cea latina »[1]). Scrisoarea continuă dând detalii despre modul cum abatele filolog a identificat cu uşurinţă « flamura » cu « flamula » (formă din latineasca primelor veacuri ale Evului-Mediu), « privire » cu « prevideo » [2]), etc.

19. *Concluzii.*

Rezumăm apropierile dintre doctrina lui Bărnuţiu şi Savigny:

a) Ambele au ieşit dintr'o ambianţă istorică analogă (popoare asuprite cu o puternică invazie culturală a adversarului);

b) Simion Bărnuţiu şi Savigny au un rol identic. Dau semnalul izgonirii împotriva influenţelor spirituale străine şi iniţiază o reîntoarcere spre autohtonism;

---

[1]) Alexandru Marcu, *op. cit.*, pp. 255—256.

[2]) Alexandru Marcu, *op. cit.*, pag. 256.

c) Şi la Savigny şi la Bărnuţiu găsim pasiune pentru filologism (filologismul este unul din corolarele istoricismului şi organicismului filosofic din secolul al XIX-lea).

Primul text care ne avertizează că Simion Bărnuţiu a luat cunoştinţă de învăţămintele şcoalei istorice este în discursul dela 2/14 Mai 1842, ţinut la Blaj. Acolo se pomeneşte pentru prima dată de Savigny şi anume, tocmai cartea celebră şi caracteristică a curentului: *Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft.*

Dela această dată până la ultimele cursuri dela Facultatea de Drept din Iaşi unde a fost profesor *de dereptulu naturale, de dereptulu genţilor, de dereptulu publicu alu Românilor,* convieţuirea spirituală Savigny-Bărnuţiu a fost fructuoasă.

CAPITOLUL III

BĂRNUŢIU ŞI CLASIFICAREA DREPTULUI

Simion Bărnuţiu împarte Dreptul în trei categorii[1]):

1. Dreptul natural,
2. Dreptul ginţilor,
3. Dreptul civil.

Dreptul natural (jus naturale) are două înţelesuri, după autorul primului tratat de « Drept public al Românilor »:

1. Un drept pe care l-au învăţat toate animalele dela natură (jus quod natura omnia animalia docuit). Acesta nu este altul decât instinctul pe care oamenii îl va comun cu animalele și care determină comportarea oamenilor în diferite moduri;

2. Dreptul natural mai însemnează dreptul care se naște punând la contribuţie raţiunea cea naturală (naturalis ratio), adică din raţiune și din necesitate naturală.

Dreptul ginţilor (jus gentium) cuprinde « propoziţiile juridice asemănătoare în cele esenţiale și se află în

1) « *Dreptul public al Romànilor* », § 4.

drepturile pozitive ale tuturor neamurilor până când va veni acea unire generală, de unde va veni. Romanii presupun cu toată dreptatea că, cele ce au valoare la toate seminţiile sunt zidite pe raţiunea naturală. De aceea spun că dreptul ginţilor este constituit în aceeaşi formă la toate neamurile prin raţiune naturală; iar conceptele jus naturale şi jus gentium sunt identice».

Dreptul civil (jus civile) este «dreptul particular pozitiv al unui Stat pentru cetăţenii săi. In dreptul roman, dreptul civil se mai numeşte şi dreptul cviriţilor (jus quiritium)».

Toate aceste definiţiuni sunt tipice în complexul unui drept natural.

Cum ia naştere Dreptul? Care este legătura dintre individ şi Stat?

In tratatul de «Drept public»[1]) se află un pasaj lămuritor în această privinţă care este compilat după Savigny[2]). Punem, după G. Bogdan-Duică[3]), aceste texte faţă în faţă:

In jedem organischen Wesen, also auch im Staate, beruht die Gesundheit darauf, dass beides, das Ganze und jeder Theil, im Gleichgewicht stehe, dass jedem	La această au observat de mult politicii cei mai mari, că sănătatea Statului, ca şi a altui corp organic, depinde dela proporţiunea părţilor şi a întregului, în

[1]) *S. Bărnuţiu*, op. cit. pp. 346—347.
[2]) *Savigny*, Vom Beruf unserer Zeit, pag. 42.
[3]) *G. Bogdan-Duică*, op. cit. pag. 158.

sein Recht widerfahre. Dass ein Bürger, eine Stadt, eine Provinz den Staat vergessen, dem sie angehören, ist eine sehr gewöhnliche Erscheinung, und jeder wird diesen Zustand für unnatürlich und krankhaft erkennen. Aber ebenso kann die lebendige Liebe zum Ganzen bloss aus der lebendigen Theilnahme an allen einzelnen Verhältnissen hervorgehen, und nur wer seinem Hause tüchtig vorsteht, wird ein trefflicher Bürger sein. Darum ist es ein Irrthum zu glauben, dass das Allgemeine werde an Leben gewinnen durch die Vernichtung aller individuellen Verhältnisse. Könnte in jedem Staate, in jeder Stadt, ja in jedem Dorfe ein eigenthümliches Selbstgefühl erzeugt werden, so würde aus diesem erhöhten und vervielfältigten und individuellen Leben auch das Ganze neue Kraft

care se face dreptate fiecărei părți. Un cetățean, o cetate, o provincie poate să-și uite de Statul de care se ține; asta e întâmplare de toate zilele, dar contranaturale; însă amoare adevărată numai către un Stat ca acela pot să aibă cetățenii, în care toți ieau parte la toate negoațele Statului. Este o părere falsă, dacă crede cineva că dobândește Statul nimicind formele individuale; când ar putea crea cineva în toată urbea, în tot satul un sentiment, încât să se țină măreț oricare că e membru al Statului, prin această întregul Statului ar dobândi putere nouă; așa dobândește și prin drepturile particulari, când aceste sunt puse de voia cea universală a popoarelor diferite-i din contra, impunându-le un drept, care nu corespunde firei lor, încetă a lua parte la lucru-

gewinnen. Darum, wenn von dem Einfluss des bürgerlichen Rechts auf das Vaterlandsgefühl die Rede ist, so darf nicht geradezu das besondere Recht einzelner Provinzen und Städte für nachhaltig gehalten werden.

rile Statului, se înstrăinează de către el şi-l părăsesc (Savigny).

Acest fragment, compilat din Savigny şi cu indicarea izvorului, este important prin poziţia luată în problema individ şi Stat: « *este o părere falsă, dacă crede cineva că dobândeşte Statul nimicind formele individuale* », antinomia dintre Stat şi individ fiind rezolvată în sensul colaborării lor armonice, fiindcă dreptul necorespunzător « firii » specifice determină pe cetăţean să nu mai ia parte la « lucrurile Statului », înstrăinându-se de el şi părăsindu-l.

*
* *

Relaţiile dintre dreptul natural cu morala sunt astfel definite în « *Dreptul public al Românilor* », § 3:

Cu dreptul natural este în strânsă legătură:

1. *Morala*, disciplina de *officiis*, adică sistema regulelor purtării care se cuvine omului ca fiinţă raţională, sistema cinstei şi sistema bunelor moravuri (bonorum morum).

Morala se referă la dreptul natural ca universalul către particular;

2. *Echitatea* (aequitas, aequum jus), adică a aprecia şi a considera deplin şi unitar toate circumstanţele când se judecă cineva relaţiunile juridice. Echitatea se poate numi şi aplicaţiunea dreptului natural.

Purtarea morală a cetăţenilor e o condiţiune necesară a Statului juridic.

Expresia de « *Stat juridic* » este caracteristică pentru concepţia lui Bărnuţiu.

Nu poate accepta Statul-forţă, fiindcă s'ar identifica cu Statul-asupritor împotriva căruia Bărnuţiu a luptat o vieaţă întreagă, adică Statul-forţă ar însemna realitatea dureroasă pentru Români a Statului maghiar.

Statul-de-Drept este tipul de Stat la care s'a oprit Bărnuţiu. Acest tip de Stat corespundea intereselor Românilor ardeleni dinlăuntrul monarhiei habsburgice.

CAPITOLUL IV

BĂRNUŢIU ŞI PROBLEMA CODIFICĂRILOR

Din Ianuarie 1855 până în Aprilie 1863, cât a stat ca profesor la Iaşi, pentru Moldova şi pentru Muntenia se punea problema urgentă nu numai a unificării politice, realizate prin Alexandru Cuza, ci şi a unificării juridice.

Pentru Bărnuţiu, deslegarea era simplă: dovada continuităţii romane se putea face prin adoptarea unor instituţii ale Romei.

In această soluţie a codificărilor, poate că Bărnuţiu nu se conducea numai de principiile şcoalei latiniste, cât făcea aplicaţii de jurist cu educaţie habsburgică. Inlăuntrul acestui Imperiu şi în statele germanice dreptul roman continua a fi o sursă de prim rang a dreptului pozitiv autohton.

Problema codificărilor în Principatele-Unite a căpătat, la un an după moartea lui Bărnuţiu, o soluţie, care nu se depărta ca metodă de aceea propusă de profesorul ieşan: adoptarea unei ordini juridice străine mai rafinate şi mai complete.

S'a întemeiat Consiliul de Stat în anul 1864, instituţie imitată în legea ei de organizare după legea din 22 Frimaire, anul VIII al Revoluţiei Franceze [1]).

Consiliul de Stat era prezidat de Domnitor, asistat de un vice-preşedinte, de 9 consilieri plini, de 9 consilieri-auditori, un secretar-general şi doi secretari secundari, aleşi dintre cei mai distinşi jurişti ai ţării ca: Bozianu, Vasile Boerescu, Strat, Bengescu [2]), etc.

Consiliul de Stat n'a funcţionat decât doi ani. In calitatea sa de organ consultativ în materie legislativă, Consiliul de Stat a tradus şi a pregătit codurile principale, promulgate de Domnitor ca decrete legi, alături de marile reforme de împropietărire a ţăranilor şi de secularizare a averilor mânăstireşti, împotriva voinţei unei adunări reprezentative, disolvată cu forţa, după exercitarea unui platonic vot de blam.

Consiliul de Stat a fost desfiinţat în 1866 de teamă ca să nu mai fie utilizat pentru « lovituri de Stat » de către noul Domnitor Carol I, aşa cum îl folosise Vodă-Cuza.

Codificările pregătite au rămas.

Metoda recomandată de Bărnuţiu nu se deosebeşte fundamental de metoda Consiliului de Stat dela 1864 şi 1866: imitaţia şi adoptarea une ordini juridice superioare din diverse considerente şi din locuri sau timpuri felurite.

---

1) Tr. Oliva: *Histoire du droit public roumain*, thèse, 1922. Paris.

2) C. G. Rarincescu: *Curs de Contencios ad-tiv aprofundat*, curs litografiat, Bucureşti, 1931/932, şi Gr. Stănescu-Teodoru: *Principes de contencieux administratif roumain*, thèse, 1934. Paris.

După 70 de ani dela moartea lui Bărnuţiu, problema codificărilor este iarăşi actuală.

Motivele necesităţii codificărilor dela 1863, nu sunt radical deosebite de motivele din 1934/35.

Atunci se uniseră două principate: Muntenia şi Moldova. După 7 ani s'a purces la unificarea legislativă.

Astăzi — după 15 ani — se înfăptueşte o unificare analogă.

Să ne oprim un moment asupra principiilor de Filosofia Dreptului călăuzitoare în această materie.

Problema lui S. Bărnuţiu din 1863 este aceeaşi problemă în 1935.

Febrilitatea din preajma marilor schimbări de Drept din România ne duce cu gândul peste XV veacuri în urmă. La 13 Februarie 1928 a fost o aniversare neluată în seamă, dar simbolică pentru starea actuală a lumii juridice româneşti. Justinian, împăratul Bizanţului şi una din figurile cele mai interesante ale Istoriei universale, luând frânele conducerii în anul 527 d. Chr. s'a gândit la o sintetizare a instituţiilor şi a normelor de drept roman. Geniul Romei lăsase urme nemuritoare mai ales în lege şi organizare. Justinian a hotărît, atunci, printr'un decret imperial din 13 Februarie 528 (const: Haec quae necessario) întocmirea unei comisii condusă de Tribonian pentru a coordona şi sistematiza imensul material juridic adunat în cursul vremei. Declinul Romei avea să primească o nouă strălucire, luminând prin veacuri neamuri barbare venite s'o cotropească prin tinereţe, energie şi arme, dăruindu-şi generoasă ultimele

podoabe năvălitorilor şi încredinţându-le tezaurele ei scumpe.

Dreptul roman are parcă proprietăţi miraculoase de radiu. De două milenii împrăştie forţele lui multiple în toate colţurile lumii şi rămâne intact. Toate seminţiile au primit lumină din focul lui etern, păzit de vestale invizibile. Barbarii Nordului cari au dat lovitura decisivă imperiului roman de Apus, îmbătrânit de vreme şi de prea multă civilizaţie, n'au putut rezista forţei binefăcătoare a instituţiilor de drept ce aparţineau învinşilor şi le-au adoptat. Simplă imitaţie la început, au fost încetul cu încetul încorporate în substanţă proprie. Dreptul german şi al popoarelor nordice are temelii romane.

Dar sub influenţa dreptului natural şi a şcoalei istorice din secolul XVIII şi XIX, această recepţiune a dreptului latin — în literă şi uneori în spirit — a fost înlocuită cu codificări independente în Prusia la 1794. Tocmai târziu prin codul civil al Reichului dela 1 Ianuarie 1900 *(Bürgerliches Gesetzbuch für das deutsche Reich nebst Einführungsgesetz)* s'a absolit dreptul roman cu valabilitatea generală sau parţială din Schleswig-Holstein, Hessen-Nassau, Rügen, Hannover, Hohenzollern, Neuvorpommern; în marile ducate Mecklenburg, Oldenburg, Sachsen-Weimar, in regatele din Bavaria şi Würtenburg, precum şi în toate ducatele, principatele şi în cele trei oraşe libere hanseatice.

Influenţa dreptului roman asupra celui german a fost aşa de puternică, încât adusese cu sine o isgonire în unele provincii aproape totală a vechiului drept ger-

manic. Tot ceea ce forma originalitatea şi specificul în instituţiile juridice ale poporului a fost îndepărtat pentru a se face loc unei terminologii şi organizări ce aparţineau altădată Imperiului roman. Autohtonia era dispreţuită şi se căutau cu insistenţă în Digestele lui Justinian texte pentru a fi aplicate unui fond străin. Universalismul Romei părea aşa de evident, încât ceea ce era noutate şi particularism datorit unor fatalităţi istorice se îmbrăca în formule vechi de secole.

O explicaţie a acestui fapt se poate găsi în afară de prestigiul exercitat de perfecţiunea întrinsecă a dreptului roman, în orgoliul Impăraţilor germani, cari se considerau continuatori ai sacrului Imperiu roman şi în sărăcia însăşi a dreptului autohton. Desvoltarea virtualităţilor închise în sâmburele concepţiei populare era neglijată, fiind dispreţuită principial. Corectarea şi transformarea cutumelor prin legiferări din partea autorităţei centrale nu avea loc. In modul acesta recepţiunea dreptului roman a adus cu sine eliminarea temporară a celui de obârşie, pentru ca la sfârşitul veacului al XIX, odată cu marea mişcare romantică în cultură şi cu listianismul din economia politică să se revie nu atât la vechile instituţii, cât la folosirea virtualităţilor şi la crearea dreptului din spiritul general autohton. Astăzi, Germania, ca şi Anglia sau Franţa, are legislaţia ei proprie, însufleţită de un spirit identic, cu o metodică originală şi cu interpretări adecvate vieţii de-acolo. Dar menţinerea dreptului roman până în pragul veacului XX, propusă de Bărnuţiu pentru Principatele-Unite, a avut raţiunile ei superioare. Propunerea lui Bărnuţiu

nu mai apare atât de stupidă, aşa cum au prezentat-o adversarii săi, în perspectiva europeană de care s'a bucurat dreptul şi instituţiile Romei. Toate argumentele aduse de Titu Maiorescu [1]) « contra şcoalei Bărnuţiu » sunt tot atât de valabile pentru şcoala juridică istorică germană din secolul XIX, care pleda pentru menţinerea dreptului roman. In orice caz, Bărnuţiu nu este atât de « artificial », cum l-a prezentat criticul junimist, de vreme ce dreptul roman avea aplicaţii pozitive la acea epocă. Iar utilitatea statală cântărea destul de greu în balanţa judecăţii.

*
* *

Se pot deosebi două concepţii în felul cum se privesc fenomenele juridice: concepţia raţională — rest al iluminismului filosofic şi al direcţiei dreptului natural — şi concepţia istorică după care aceste fenomene sunt în relaţie cu stilul specific al popoarelor. Din motive de luptă politică şi anume de eliberare a burgheziei, de sub dominaţia aristocraţiei, în vestul european s'a dus o luptă acerbă pe teren ideologic, creindu-se un arsenal formidabil de mituri şi de argumente ad hoc pentru a o îndreptăţi. Lupta s'a terminat prin luarea în stăpânire a supremaţiei economice, politice şi sociale. Organizarea statelor şi momentul istoric sunt astăzi diferite, dar balastul ideologic din acea vreme continuă a circula. In

---

[1]) Titu Maiorescu: *Contra şcoalei Bărnuţiu*, Critice, vol. II, pp. 187—242.

sud-estul european stările sunt prin natura lor, ce ţine socoteală de mediu şi istorie, altfel ordonate. Statul românesc are altă menire de îndeplinit şi aplicaţia concepţiei unui Stat liberal clasic la codificarea care se plănueşte va fi o nouă inadvertenţă.

Ideile Revoluţiei dela 1789 sintetizate mai ales în Codul Napoleon, deşi socotite de Bigot-Preameneu « comme l'expression des sentiments mis par Dieu même dans le coeur des hommes » (Expunerea de motive a legei din 3 Septemvrie 1807) corespundeau în fond unei evoluţii şi unui stadiu istoric. Sub crusta de universalism se surprinde ecoul local şi temporalitatea. Această direcţie de drept natural considera elementele juridice ca date ale raţiunei. In natura însăşi a omului sunt definitive normele care trebue să conducă comportarea socială. Sediul lor fiind în raţiunea omului aceeaşi în toate timpurile şi toate locurile, normele trebue să aibă o valabilitate generală. Dacă există deosebiri. ele sunt datorite imperfecţiunii inerente naturii omului. Şcoala catolică a dreptului natural — una din ramurile marei direcţii antiistorice — o pune în legătură cu păcatul originar, iar filosofia laică a iluminismului cu apăsarea tiranilor sau cu conruperea bunătăţii omului natural prin societate (Rousseau). Dar pe când una aşteaptă mântuirea în viaţa viitoare unde se va realiza « civitas Dei » (Augustin), filosofia juridică a iluminismului nădăjdueşte în « civitas terrena », în fundarea pe pământ a unei comunităţi condusă de principii raţionale şi justiţie omenească, unde divinul şi religia se vor despărţi de organizarea lumească.

Şcoala dreptului natural a pus bazele dreptului ginţilor, a contribuit la renaşterea filosofiei Statului, a îmbunătăţit dreptul penal animat până atunci de o ideologie strâmtă şi de legea talionului, îndrumându-l spre utilitatea larg-socială, spre solidarism şi spre o înţelegere pe latura psihologică a delicventului. Ea a dus la o unificare a lumii civilizate, iar prin direcţia catolică la o ordine şi la o erarhie în structura gândirii europene. Conceptul apusean al dreptului este un bun general prin principiile lui de organizare, metodă şi unitate. Egoismul statelor moderne porunceşte astăzi — în urma interdependenţelor economice şi prin facilitarea acestei ideologii — strânse legături reciproce. In alte vremuri ideea de Stat independent excludea un raport pe picior de egalitate şi de mai lungă durată cu alt Stat analog. Inchise în cochilia orgoliului propriu nu puteau întinde punţile unei recunoaşteri amicale. Autarhia greacă şi exclusivitatea romană sunt caracteristicile noţiunei de Stat antic [1]). Numai cu apariţia creştinismului în istorie se încheie perioada aceasta şi îşi face loc posibilitatea unei coexistenţe paşnice. In această privinţă creştinismul medieval pe lângă rolul unei transformări fundamentale a individului şi a vieţii lui interioare, a influenţat adânc structura statelor, creindu-le alte necesităţi

---

[1]) Criza mondială şi intensificarea războaielor vamale au disolvat moderna « economie planetară » *(Weltwirtschaft)*, fărămiţând Statele în autarhii după tipul antic. Probabil, că fenomenul va fi de scurtă durată şi numai pentru perioada de transiţie a crizei, care rămâne să se dovedească, dacă va fi ciclică sau de disoluţie a sistemului.

şi dându-le orientări noui. Teleologia etatistă îndreptată spre o protejare sălbatecă a membrilor săi capătă o coloratură religioasă. Smulsă din narcisism, i se dau îndatoriri de etică genealā şi ţeluri extranaţionale.

Uneori e o sărăcie a specificului, dar prin comparaţie sau descoperire a noui peisaje spirituale şi criterii variate, s'a delimitat mai precis partea prin raportare la tot. Nuanţa dificilă de sesizat a fost scoasă în evidenţă prin fundalul grandios al umanităţii comparate. Particularul confundat în mulţimea amănuntelor devine vizibil dintr'o perspectivă convenabilă şi e adus într'o lumină adecvată, iar valorificarea lui e mai precisă. Din motive de comoditate particulară se obligă astfel la o cooperaţie internaţională; o ieşire din concertul popoarelor echivalând cu o quasi-sinucidere. Trecerea dela treapta inferioară a autarhiei la consensus mondial şi transformarea egoismului în otravă proprie este unul dintre cele mai interesante spectacole ale istoriei, iar accentuarea diferenţelor prin dărâmarea zidurilor menite ca să le apere, una din minunile ei.

Ideea care stă la baza dreptului natural e o recunoaştere apologetică a valorei supreme a individului. Deosebit de ramura catolică, cu care nu are comun decât universalismul şi de care se desparte pe teren metafizic şi religios, iluminismul dreptului natural dovedeşte o recunoaştere robustă şi nelimitată a puterilor Eului. Tăindu-i rădăcinile cu divinul şi cu etnicul, îl ridică la o înălţime de dogmă, exaltându-i funcţiunile raţionale şi satisfăcându-se cu elementele de cunoaştere pură. Bunurile esenţiale sunt atunci, respectarea libertăţii de

gândire, a libertăţilor publice, desvoltarea individualismului, toleranţa absolută şi desfacerea din real şi particular pentru a se încadra în universal. Concretul este părăsit pentru abstract şi specificul pentru general. In Drept regalitatea persoanei şi a libertăţii contractuale sunt înconjurate de toate onorurile. Suveranitatea populară conferă putere fiecăruia în parte, dându-i posibilitatea de a lua o parte activă la conducerea treburilor obşteşti în afară şi la hotărîrile lăuntrice ale comunităţii.

In sistemul realisto-istoric se observă, că titularul suveranităţii fiind fiecare parte în mod nemărginit, această prerogativă vine în luptă cu alte prerogative analoge — anulându-se reciproc în luptă — şi mai ales puterea şi interesele generale, sintetizate în noţiunea compactă de Stat. Pentru susţinerea unei ordini juridice în societatea organizată, limitarea suveranităţilor subiective e binevenită, prin subordonarea Eului faţă de Stat, sacrificând individual colectivităţii, după cum totul trece înaintea părţii. Individualismul iluminismului juridic nu e peremptoriu, fiindcă vine în conflict cu drepturile colectivităţilor organizate din viaţa modernă sub diverse şi multiple forme, adică cu sine însăşi, de vreme ce organismele colective sunt adiţionări de interese individuale sublimate: clauze testamentare de executat lăsate de înaintaşi şi creanţe ale viitorului urmaşilor. La baza dreptului colectiv este dreptul individual. Această lege elementară e străină iluminismului ce suferă de exagerare a priorităţii Eului. Forţa câştigată de colectivism e sursă de justiţie individuală prin

asigurările muncitoreşti, prin decretarea proprietăţii ca funcţie socială, prin rentele de invaliditate şi vârstă şi prin atâtea mijloace de îndreptare pe cale statală a nedreptăţilor private.

Dar până la începutul secolului al XIX filosofia şi problematica Dreptului era o filosofie şi o problematică a dreptului natural. Doctrina lui 1789, încorporându-l în armele sale de apărare ideologică, i-a dat circulaţie, prestigiu şi influenţă. Teoretic este de natură ideală şi produs logic. In realitate e circumstanţiat şi în funcţie nu de eternitatea raţională, ci de împrejurări istorice şi de complexuri de forţă socială. Idealitatea lui s'a pozitivat prin favoarea vremii şi prin forţa categoriei care îl luase ca loznică. Se dovedeşte încă odată regula absolută a istoricităţii Dreptului într'un caz de renegare şi de definire contrarie. Dreptul nu este produs logic şi raţional, ci produs istoric sistematizat.

* * *

Străduinţele pentru unificarea dreptului românesc sunt de o utilitate evidentă. In urma tratatelor de pace dela Versailles, Trianon şi Saint-Germain — en Laye care au încheiat — în forme discutabile şi imperfecte, atât pentru noi, cât şi pentru adversari — marele sbucium mondial, situaţia ţării noastre s'a modificat fundamental şi ordinea juridică nu poate să rămâie neschimbată. Relaţia armonică dintre infrastructura economico-politică şi suprastructura juridică este necesară, iar în statele moderne influenţa ei asupra organismului statal este imensă. Formând centre şi autohtonii bazate pe

ideea naţională — mitul provizoriu, dar formidabil al secolului XX — morfologia Statului trebue turnată în forme noui, violentând tiparele economico-juridice de până acum. Orientările provinciilor — în ceea ce priveşte viaţa şi organizarea lor publică — trebue să urmeze poruncile instictului solidarist, ca împreună cu vechiul Regat să formeze o unitate vie, armonică şi completă.

In ceea ce priveşte legile, avem patru moduri deosebite de a judeca: legiuirile ruseşti în Basarabia, cele austriace în Bucovina, maghiare în Transilvania şi cele de structură neolatină (franco-italo-belgiene) din vechiul Regat. Nu e, însă, posibilă activitatea economică şi relaţii normale intre indivizii unui Stat cu patru legiuiri, decât sub grave inconveniente. Exemplul elveţian care are drept cantonal şi exemplul german cu dreptul particular al provinciilor — fiecare locuitor are cetăţenia provinciei pe lângă a Republicei, alege şi poate fi ales în Landtag şi Reichstag, are, în sfârşit, două categorii de drepturi şi îndatoriri — nu poate fi valabil pentru noi. Rădăcina ramurilor cantonale în ceea ce priveşte organizarea juridică este identică. Iar în Germania lupta pentru *Einheitsstaat*, împotriva formei de *Reich und Länder* este dintre cele mai acute. Ceva mai mult: o serie de legi importante îşi întind puterea de câteva decenii în tot cuprinsul Reichului şi tendinţele separatiste postbelice cu centrul în Bavaria — (sub instigaţie franceză şi papală, care doresc din motive deosebite formarea unui Stat catolic independent, împreună cu Austria şi Tirolul, desmembrându-se astfel Germania bismarckiană) — au un succes din ce în ce

mai mic. Ne arată în aceiaş vreme înrudirea dintre separatism şi opunerea la unificarea ordinei juridice.

Necesitatea unei noui legiuiri în România este şi în legătură cu faptul că avem un nou pact fundamental, o nouă Constituţie din 29 Martie 1923, modificare a vechei Constituţii din 1866 — cu îndreptările făcute în 1879, 1884 şi mai ales în 1917 — care cere imperios punerea în concordanţă a celorlalte legi cu prescripţiile ei. Pe lângă stare creată de urmările războiului se adaugă o stare de drept. Această discrepanţă nu mai poate dura. Modul cum se va înlănţui suprastructura juridică de infrastructură este hotărîtor şi va avea influenţă precumpănitoare în transformarea ulterioară. Extinderea legilor din vechiul Regat în provinciile alipite, aşa după cum s'a susţinut (Take Ionescu, prof. Andrei Rădulescu, C. Xeni), nu ţine socoteală de modificarea constituţională din 29 Martie 1923 şi dacă ar fi fost pusă în practică ar fi aruncat sâmburele anarhiei juridice printr'o dublă reformă: actuală şi viitoare. Prima: din motive de grabă neîntemeiată. A doua: din inevitabile cerinţe de punere în concordanţă cu pactul fundamental. Reformele de această natură nu pot fi făcute fără temeinice pregătiri prealabile şi nici la termen prea scurte. O nouă legiuire este sintetizarea unui Trecut, organizarea Prezentului şi reglementarea Viitorului, însufleţită de un spirit unitar, care nu poate fi decât spiritul specific. Intr'o lege se oglindeşte structura sufletească a făuritorilor şi a celor cărora se aplică. In ea se găsesc urme din istoria natională, din evenimentele principale, din aspiraţiile spre viitor ale

7*

poporului respectiv şi din realizările obişnuite. Termenul de tradiţionalism juridic ar fi poate impropriu, fiindcă implică acceptarea unor date ale istoriei naţionale care în cazul nostru nu există decât sporadic şi absolut nesistematizate, iar legiuirile propriu zise, aflătoare de-a-lungul veacurilor sunt de sursă bizantino-slovană. Cu mult mai exactă este expresia de « autohtonie a ordinei juridice », care cuprinde pe lângă rezultate ale trecutului cu aderenţă în psihologia naţională (iar nu simple împrumuturi) şi acele virtualităţi creatoare ce sălăşlueşte în spiritul şi structura unui popor. Prin însăşi existenţa sa deosebită prin istorie de alte seminţii, un popor exprimă în sunete, colori, joc, legi, altă vedere asupra lumii, alte impresii asupra universului.

Nu e necesară o legiuire ideală, ci una adecvată împrejurărilor şi stadiului evolutiv. Summum jus, summa injuria. Dacă se introduc instituţii perfecte din punct de vedere teoretic şi în curent cu evoluţia şi trebuinţele de ultimă oră ale statelor din Vest, se face o proastă legislaţie.

Noua reformă pare a fi însufleţită de un spirit exclusiv formal, neţinându-se seamă de realităţi adânci pe care trebue să le modeleze şi după care să se modeleze aparatul juridic. Trebue insistat că noua reformă va trebui să aibă două atribute: *a)* să ajute prin elementul coercitiv al normelor juridice la închegarea Statului românesc, *b)* să isvorască din structura specifică. Prima condiţie e în aceeaşi vreme o frână la o arhaizare zadarnică şi pur decorativă a Dreptului, căutându-se dimpotrivă a-l implânta în viaţă modernă, ţinând socoteală

de raporturile ţării noastre cu civilizaţia contimporană în ceea ce priveşte anumite capitole. Dar, deşi în aceeaşi epocă şi aproximativ în acelaşi ritm tehnico-economic, melodia sufletului e specifică şi diversă. Naţiile formează deocamdată regiuni independente, cicluri de viaţă proprii, sunete adiţionale în simfonia universală. La noua reformă există însă pericolul unei accentuări a spiritului formal, deci uniform, datorită necolaborării juriştilor cu alte categorii de ocupaţie şi viaţă socială, agravat de faptul că autorii sunt mai mult magistraţi, cari prin misiunea lor interpretativă sunt cu deosebire aplecaţi spre text şi formă. Dacă din punctul de vedere al tehnicei vor fi cât mai apropiate de perfecţiune, de vreme ce cunosc ca nimeni alţii din aplicaţii constante şi zilnice insuficienţele, contradicţiile şi asperităţile vechilor codificări, nu tot astfel se poate spune despre conţinutul lor viitor.

Una din nostalgiile care străbat lucrările de drept românesc este şi nostalgia după vechile instituţii indigene pe care neprevederea şi superficialitatea legiuitorilor le-au desfiinţat. Unde sunt frumoasele zile, când femeia adulteră era plimbată pe un măgar, spate în spate cu complicele, — ambii goi — şi expuşi râsului din cătun? Dar pedepsele savuroase pentru sodomie din legiuirile vechi?

Regretele sentimentale şi cultivarea arhaismelor pot fi gusturi individuale onorabile. Ridicarea lor la rangul de dogmă e neîngăduită. Dealtminteri păstrarea dreptului indigen era o imposibilitate. Din anul 1829, când prin art. 5 al tratatului dela Adrianopol s'a lăsat

completa libertate comercială a Principatelor-Române cu negustorii Apusului, dreptului vechiu devenea un obstacol şi deservea interesele economice. Infrastructura economică schimbându-se cu o repeziciune vertiginoasă dela 1829 până acum, prefăcându-se din economie naturală în economie de schimb, era fatal ca şi suprastructura juridică să-i urmeze pasul. De aici provine şi cantitatea considerabilă a legilor româneşti într'o aceeaşi problemă, căutând a urma curba schimbărilor. Din an în an economia românească făcea salturi. Dela feudalismul agrar din 1830 avem în al patrulea deceniu al veacului nostru un capitalism bancaro-industrial destul de desvoltat. Legislaţia nu trebuia să fie numai în strânsă corelaţie cu infrastructura sa, ci ţara venind în contact cu civilizaţia apuseană, încheia tratate şi contracte de natură politico-economică, trebuind în modul acesta ca legea să anticipeze şi să se puie la acelaş nivel cu cele moderne pentru a inspira încredere. Legăturile juridice presupun unitate, siguranţă şi afinităţi structurale. Din tendinţa de unitate şi siguranţă se explică codificarea într'o ţară a materiilor de drept. Secolul XIX a făcut, apoi, din toate naţiunile o imensă familie. Deci afinitatea e axiomatică şi neînduplecabilă. Interdependenţa aceasta e vizibilă mai ales în Drept. Codul Napoleon este în liniamente generale codul Europei. Păstrarea dreptului primitiv autohton era o aberaţie. Incheierile de afaceri dintre un negustor din portul Brăilei cu altul dela Birmingham necesită cam acelaş tip de contract. Romantismul juridic ar fi fost, deci, o stavilă unor nevoi prozaice — convenim, — dar imperioase. (Reminiscenţe

inocente din acest romantism găsim în stilul multor jurişti cari îşi agramentează scrisul cu cuvinte arhaice, când se ştie că preciziunea şi proprietatea termenilor e datoria primă a stilului juridic).

Obiecţia, că prin părăsirea obiceiului pământului am deformat ceva din « sufletul naţional » nu rezistă unei analize. Dreptul e expresia unui fond sufletesc. Acest fond de un veac încoace e într'o continuă prefacere. Din copilăria culturii am trecut spre maturitate. Dacă nu se putea păstra obiceiul pământului cu instituţiile lui primitive, vom păstra esenţa lui. Ordinea juridică trebue să exprime caracterele originale şi specifice într'o tehnică adecvată cu economia naţională şi cu solidaritatea internaţională. E o operaţie grea şi delicată care nu se împacă cu traducerea scandaloasă a altor legiuiri străine şi cu siluirea constantă prin imperativul normei juridice a formelor româneşti. Disonanţele din veaţa publică sunt urmări ale acestei practici nefaste.

Spiritul provincial este, în deosebi, împotriva unificărilor legislative. Când în 1814 s'a propus în Germania sintetizarea instituţiilor şi a normelor de drept într'un cod unitar, principii şi miniştrii stătuleţelor feudale au fost, fireşte, împotrivă. Teama îndreptăţită de a li se răpi privilegiile de castă a împiedicat încercările de uniformizare şi întărire a Germaniei moderne până în pragul veacului XX. Filistinismul şi orizontul mărginit al prinţişorilor, ducilor şi potentaţilor provinciali nu pot vedea interesele generale. Şi trebue accentuat că « interes general » nu e simpla adiţionare de voturi pe capete de sută. In acest mod egoismul unei generaţii ar

pregăti catastrofa viitoare. Comoditatea actuală e duşmanul feroce pentru adevăratul bărbat de Stat şi pentru juristul-legiuitor, cari nu se gândesc exclusiv la interesele şi buna-starea generaţiei lor, ci au în vedere perspectivele şi ţelurile indicate în viitor de istoria şi compoziţia Statului respectiv.

* * *

Să facem o analiză a termenului de « unificare ».

Poate avea în cazul nostru sensul unei reglementări în mod identic a legilor ce există pe tot teritoriul României-Mari. S'ar pune atunci la contribuţie principiile şi dispoziţiile aflate în legislaţia vechiului Regat de origină neolatină, cele ruseşti din Basarabia şi austro-maghiare din Bucovina şi Ardeal. Patru izvoare contopite pentru a da o presupusă unitate. O asemenea metodă nici nu poate fi pusă serios în discuţie, fiindcă deosebirile sunt prea adânci, esenţa lor prea disparată pentru a putea să formeze un tot organic şi armonios în tendinţele fundamentale şi lipsit de posibilitatea unei lungi viabilităţi.

Din şapte porţii de fasole nu se poate alcătui un menu, definea cineva cele şapte vieţi din « Adam şi Eva » romanul — (dealtminteri interesant) — al domnului Liviu Rebreanu. Plastica şi neuitata caracterizare se poate aplica tot aşa de bine acestor curioase încercări de « amestec legislativ », iar nicidecum de « unificare legislativă ».

Trebue să eliminăm termenul de « unificare »? Dl E. Cristoforeanu dintr'o grijă lăudabilă pentru proprietatea

limbajului spune: «... a fost consacrată expresia: unificare legislativă, într'un sens însă, care socotesc că nu corespunde exact noţiunii de unificare [1]) » aducând argumentul că « mai toţi autorii prin unificare legislativă înţeleg extinderea legislaţiunii din vechiul regat în noile provincii, realizându-se astfel unitatea legislativă de care vorbeam », dar « a extinde nu însemnează a unifica, ci a întinde aplicaţiunea unei legi; a unifica este sinonim cu a contopi, a împreuna, ceea ce e cu totul altceva; când s'a extins codul nostru comercial în Basarabia, nu s'a făcut o unificare legislativă cum s'a susţinut, ci s'a eliminat codul comercial rus, fiind înlocuit cu acela din vechiul regat » [2]). Eliminarea legislaţiei unei provincii se face de obiceiu pe baza dreptului de anexiune în urma cuceririi unui teritoriu străin. Aici nu poate fi cazul. Problema se pune deci greşit. Nu poate fi vorba de o predominare sau extindere a legiuirii imperfecte din Vechiul Regat şi nici de amestecul hibrid a patru feluri de legi, ci de o nouă codificare care să ajute la unificarea sufletească, economică şi politică a Statului român.

Despre urmările începuturilor de unificare grăbită s'au spus lucruri grele: « poporul român este preocupat de dezastrul acestei unificări, care i-a distrus întreaga lui justiţie. Nu mai avem legi, nu mai avem tribunale, nu mai avem justiţie, fiindcă nepriceperea şi pripeala noastră în această operă mare, a făcut din unificarea

---

[1]) *Dreptul*, 25 Martie 1928, pag. 89.
[2]) *Dreptul*, 25 Martie 1928, pag. 90.

legislativă, un ghem de aţă fină cu care s'au jucat o legiune de pisici »[1]). Iar C. Hamangiu: « lipsa de unificare, duce în mod fatal la lipsa de armonie, la conflict între diversele legi existente în diferitele provincii, la creaţiunea sporadică şi fără nicio justificare reală a unui drept interprovincial. Dar nu numai atât: lipsa de unitate a legislaţiei, duce în mod fatal, la lipsa de unitate a Statului şi mai ales la neîncrederea pe care o au guvernanţii faţă de autoritatea Statului »[2]).

Ar fi existat următoarele trei soluţii pentru a curma această stare de provizorat:

1. Extinderea legilor de origină franco-italo-belgiană cu unele capitole germanice — din vechiul Regat în provinciile alipite. Constituţia din 28 Martie 1923 continuă pe cea din 1866 care s'a inspirat — destul de literal — din Constituţia belgiană dela 25 Februarie 1835. Codul civil dela 1 Decemvrie 1865 e traducerea destul de inexactă a Codului Napoleon, condensându-i cele 2281 de articole în 1914 articole, provocând astfel nedumeriri, contradicţii şi lipsuri. Textul traducerii a fost tipărit defectuos şi într'o limbă paşoptistă. Modificările suferite sunt din 15 Martie 1906 şi privesc formalităţile — simplificând — la căsătorie, divorţ, adopţiune şi legitimare, apoi legea din 24 Februarie 1924 s'a ocupat de modurile cum se pierde şi cum se dobândeşte naţionalitatea în România, abrogând 15 articole (6—29). In mod indirect faimosul art. 7 al Constituţiei

---

[1]) Dem. I. Dobrescu: *Curierul Judiciar*, 1 Ianuarie 1928, pag. 1.
[2]) *Pandectele Române*, Caetul I, 1928, pag. 6.

îi modificase deja art. 8, 9 şi 16, iar procedura civilă din 1900, art. 13 (« cautio judicatum solvi » a străinilor). Codul Comercial din 10 Mai 1887 a fost aplicat cu începere dela 1 Septemvrie 1887. Are trei feluri de izvoare: italieneşti, germane şi belgiene. Anume: *a)* codul comercial italian din 31 Octomvrie 1882 şi decretul dela 14 Decemvrie 1848, codul comercial german din 1869 şi legea germană din Iunie 1872; *c)* legea belgiană din 5 Mai 1872 ce tratează asupra contractului de comision şi despre gajul comercial. Codul penal pus în aplicare la 1 Mai 1865 se inspiră din codul penal francez, precum şi din codul penal prusian dela 1851.

După cum vedem origina legislaţiei Regatului este destul de disparată şi aleasă cam la voia întâmplării, fără plan prealabil, fără unitate organică.

2. Amestecul legilor ungureşti, austriace, ruseşti şi regăţene este o altă soluţie inadecvată şi hibridă.

3. Creaţia unei noui legiuiri în conformitate cu marile evenimente şi cu ţelurile Statului nou e singura soluţie cu adevărat salutară.

Cu ce metodă şi în ce spirit s'ar putea face noua legiuire? C. Hamangiu s'a ridicat împotriva comisiilor şi a cerut ca fiecare cod să fie creaţia unei singure personalităţi: « după noi, unificarea nu se poate face cu comisii, instituite ad-hoc sau cu caracter de perpetuitate (Consiliul Legislativ). Unificarea nu poate fi decât opera unui singur om, în fiecare ramură de drept, a celui mai ales spirit juridic ce-l are epoca noastră. O singură excepţie s'ar putea face pentru Codul civil; din cauza nevoii imperioase de a-l avea gata cât mai curând, ar

putea lucra două sau trei persoane, strict înrudite din punct de vedere al concepţiilor, împărţindu-şi materia. Lucrarea va trebui să aibă la urmă pecetea revederii unui singur om. Astfel s'au înfăptuit marile codice şi legile de seamă în alte ţări; codul civil elveţian este opera unuia singur, a profesorului Huber dela Berna, adus înadins dela Jena; aceasta-i de altfel şi tradiţia ţării noastre în materie de legiferare. Luaţi toate codurile şi legiuirii Munteniei şi Moldovei şi veţi vedea că ele au drept autor o singură persoană, un jurist de seamă sau un mare cărturar. Ideea comisiilor este o idee nenorocită, pentrucă omul lucrând în adunare, îşi pierde individualitatea, caută să scape de răspundere şi devine mediocru, adaptându-se mediului. Comisiile au apărut la noi mai mult ca un mijloc de a compensa salariile scăzute ale funcţionarilor şi de a constitui, în mâna guvernului, o mreajă pentru cei ce erau necesari de a fi atraşi. Ne ridicăm hotărît împotriva comisiilor datorită cărora legislaţia ţării nu s'a unificat nici până astăzi; ceream ca opera de pregătire a unificării legislaţiei să fie, după diferitele ramuri ale dreptului, opera unui singur om, cu pricepere, suflet şi răspundere. Unificarea Codului civil nu va putea fi opera unei comisii, ci va trebui să fie opera unui singur om, al cărui spirit să domine întreaga lucrare» [1]). O părere analogă este şi a d-lui consilier la Casaţie, Andrei Rădulescu [2]).

---

[1]) Hamangiu: *In preajma viitorului Cod civil, Pandectele Române*, Caetul I, 1928, pag. 9.

[2]) Andrei Rădulescu: *Unificarea legislativă*, 1927, pp. 38—39.

Despre inconvenientele consiliilor se plângea Vodă Caragea în modul următor, dând ordin să se sfârşească odată cu lucrările începute, «fiindcă dela dumnealui vel Logofătul de Ţara de Sus, am luat Domnia Mea pliroforie că teoria pravilelor s'au săvârşit, rămânând a se mai face chibzuire la vreo câteva însemnări de adausuri, ce osebit aţi mai făcut Prea Sfinţia Voastră şi d-voastră, şi fiindcă în porunca Domniei Mele, ce este dată prin pitacul de mai înainte, se cuprinde cu cât mai în grabă să se dea sfârşit teoria pravilelor, ca unui folositor obştei, şi împotrivă vedem că s'au făcut prea multă întârziere până acum, de aceea poruncim ca negreşit să începeţi a vă aduna cu toţi Marţea sau Sâmbăta la două ceasuri din zi la Domneasca Noastră Curte, şi puind toată silinţa, fără mai multă zăbavă, să daţi sfârşit şi chibzuiri ce este să mai faceţi asupra acelor însemnări de adausuri, căci în destulă vreme este de când se prelungeşte» [1]).

Neajunsurile comisiunilor de legiferare sunt fără îndoială destul de mari, cu deosebire în ţara noastră unde conştiinciozitatea şi împlinirea punctuală a datoriei este o floare rară dela Vodă Caragea până azi. Neîncrederea nu trebue, însă, exagerată până la pesimism. Vom contesta cu deosebire afirmaţia, că în alte ţări legiuirea a fost o operă personală. Ea e în cele mai multe cazuri colectivă prin vastitate şi obiect. Ceea ce e supărător la comisiuni în ochii doctrinarilor citaţi se referă la tardivitatea cu care se lucrează. Dar, dacă luăm experienţa germană, care are cele mai noui şi mai perfecte legi din

---

[1]) Cit. în Hamangiu, *loc. cit.*, pag. 9.

punct de vedere al tehnicei, vom observa greutatea şi durata cu care s'au elaborat. La I Ianuarie 1900 s'a terminat unificarea prin marele cod civil. Conring [1]) din secolul XVII a fost cel dintâi care a arătat nevoia strângerei în coduri unitare a materiilor de drept pentru Germania, aflată în fărâmiţare, deplină nu numai juridică, ci şi politic culturală. Ca şi opiniile lui Leibnitz în acelaş sens, Conring a rămas fără ecou. Thomasius, interesantă figură de filosof al dreptului natural şi Christian Gottlob Biener [2]) în secolul XVIII actualizează problema pentru epoca lor, tot fără un rezultat prea apreciabil. Marea luptă pentru unificare începe de abia la 1814 odată cu apariţia în arenă a lui Anton-Friedrich-Justus Thibaut, profesor de drept în Heidelberg. Cartea lui « Über die Notwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland » — nu s'a sfiit să reia titlul lui Conring din 1643 — a dat naştere la polemica vestită cu Savigny, punând în discuţie largă — în lumea politicianilor, a juriştilor şi a oamenilor de cultură — codificarea şi principiile după care trebue să sė facă.

Thibaut înţelege prin necesitatea unui cod civil general pentru Germania strângerea într'un mănunchiu unitar a dreptului privat, penal şi a procedurii. Astăzi cele trei discipline s'au separat având obiectul lor propriu de cercetare. Dar în înţelesul lui Thibaut s'a între-

---

[1]) Conring: *Über die Notwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland*, 1643.

[2]) Gh. G. Biener: *Bedenklichkeiten bei Verbannung der ursprünglich fremden Rechte aus Deutschland und Einführung eines allgemeinen deutschen National-Gesetzbuches*, 1781.

buinţat multă vreme în Germania. Chiar în Constituţia republicană dela Weimar din 11 August 1919, în art. 7 al. I se înţelege prin drept civil tot dreptul privat. Fiindcă limbajul acesta e menit să aducă confuzii să întrebuinţează acum expresia numai pentru Codul civil propriu zis (« Bürgerliches Gesetzbuch » din 1 Ianuarie 1900), precum şi pentru legile speciale care îl întregesc, celelalte formând toritorii şi discipline separate.

Polemica Thibaut-Savigny are loc în plină epocă romantică şi ca orice produs al spiritului pe lângă aportul individualităţii creatoare conţine elementele vremii şi ale mediului. In epoca romantică se născuse un nou simţământ al vieţii, o altă înţelegere a lumii. O nostalgie cuprinse brusc sufletele tiranizate de « despotismul luminat ». Din empirismul englez şi clasicismul raţionalist francez, concepţii şi explicări ale universului, lipsite de mister, de poezie şi de generozitate, gândirea europeană face saltul în idealismul şi romantica germană.

Dela elenism şi Renaştere nu se cunoscuse un elan mai pur. Kant, Fichte, Schelling, Hegel şi Schopenhauer, sunt momente strălucite, egale cu ale vechilor gânditori elini şi cu figurile înfăşurate cu o aureolă plină de patos din Renaşterea italiană. Ei au repus la locul cuvenit filosofia şi conştiinţa că lumea exterioară şi vizibilă exprimă numai o parcelă din marea şi tainica realitate.

In artă se întâmplase aceeaşi transformare. Dela canoanele clasiciste de origină şi imitaţie raţionalistă franceză are loc înflorirea fără precedent a romantismului în toată Europa. Shakespeare e zeul liberator în

numele căruia se galvanizează forţele primăvăratece. Floarea albastră e simbolul înduioşător şi nostalgic al acestei mişcări, după cum crinul alb era pentru romantica germană simbolul elanului curat şi al aspiraţiilor nelămurite.

Drama revoluţionată de Goethe prin *Götz von Berlichingen* părăseşte cele trei legi de timp, loc şi acţiune pentru a se dărui extazului, fanteziei şi libertăţii nemărginite. *Hoţii* lui Schiller arată că sentimentele adânci şi nobile nu sunt apanajul exclusiv al regilor şi prinţilor din tragedia franceză, ci într'o inimă de bandit sau de burghez (ca în *Kabale und Liebe*) se pot deslănţui drame şi aventuri tot aşa de complicate şi de o egală înălţime spirituală. Stinsa armonie de colori a clasicismului face loc reliefului, violenţei picturale şi crudităţii romantice. Intuiţia e opusă reflexiei şi instinctul, raţiunii.

Astfel se întemeiă *Sturm und Drang*. Herder şi Savigny demonstrează inexactitatea identităţilor umane. In loc de regula simplificatoare a raţiunii unitare, ascunsă egal în fiecare individ, se scot în evidenţă caracteristicile naţionale. Dela spiritul universal ajungem la spiritul popoarelor. Culturile se încheagă organic bazate pe autohtonii, insufleţite de un acelaş ideal şi concretizate în forme înrudite. Dreptul nu mai este creaţia artificială a unui foarte înţelept legiuitor, ci sistematizarea unor date istorice. In urma unei lungi transformări sociale se cristalizează idei şi concepte, norme şi tendinţe normative, pe care juristul le scoate la iveală şi le ridică la rangul de legi. Coercivitatea lor îşi are, astfel, rădăcinile într'un consensus al grupării din care au ieşit —

tacit la cutume sau exprimat în texte la legiferări —, iar nu în absolutul unor fantomatice imperative ale Raţiunii umane.

Exemplul romanticei germane a arătat specificitatea ordinei juridice. In legiuirile germane curba este dela universalism la specificitate. Universalismul a fost reprezentat de dreptul roman, favorizat de împăraţii Germani, cari se considerau urmaşii marei împărăţii romano-bizantine, arogându-şi titlurile şi prerogativele Cezarilor. La acest fapt istoric, care a adus cu sine preferinţe pentru limba latină considerată cu entusiasm limba universală în regiuni teutonice puţin şi aparent catolicizate, se adaogă alte două nu de mai puţină însemnătate şi în relaţie directă cu fascinaţia exercitată de cultura Romei: fundarea universităţilor din Bologna şi Paris, focare de humanism şi drept justinianeu, unde veneau — şiruri, şiruri — tineri blonzi din Nord, grupaţi după obiceiul lor în asociaţii şi ascultând prelegeri la dascăli vestiţi ce vorbeau latineşte; apoi, fundarea universităţilor germane unde dreptul roman şi-a găsit puternice cetăţui de apărare şi difuzie. Impăraţii germani în mândria lor de presupuşi succesori ai Romei îşi botezaseră ţara « Sfântul Imperiu Roman de naţiune germană ». (*Heiliges römisches Reich deutscher Nation*). Astfel, influenţa latinităţii în Germania duce până la o eliminare a dreptului indigen cu caracterele lui originale.

In secolul XIX şi XX condiţiile istorice s'au schimbat luând fiinţă mai întâi sentimentul romantic al vieţii, apoi conştiinţa diferenţelor autohtone. Declaraţia Drepturilor Omului e înlocuită cu Declaraţia Dreptului

Popoarelor. Trecerea se face dela Robespiere la Wilson, iar în Drept dela Grotius la Savigny. Direcţia filosofiei dreptului natural şi raţionalist cu tendinţe de universalizare, face loc dreptului istoric unde se pun în evidenţă caracterele indigene. Codificarea ţine seamă de Istorie de autohtonie şi de imperativele noului Stat întemeiat.

Dacă, în Germania, fascinaţia dreptului roman a fost atât de îndelungată şi atât de puternică, ne mai putem mira de soluţia lui Bărnuţiu în chestia codificărilor? Dealtminteri din izvoarele germane a ieşit şi soluţia lui Bărnuţiu la codificările moldo-valahe puse în discuţie către sfârşitul vieţii sale.

In problema codificărilor, Simion Bărnuţiu stabileşte o alternanţă: 1) cu cât se păstrează dreptul înaintaşilor, cu atât poporul respectiv dovedeşte vitalitatea sa; 2) orice imitaţie a codurilor care aparţin unor neamuri străine ilustrează decadenţa sa.

Textul bărnuţian care sintetizează concepţia în privinţa codificărilor este următorul:

« In evoluţiunea continuă a dreptului nostru pe bazele străbune se va arăta puterea vitală şi regeneratorie a naţiunii noastre, iar în adoptarea codicilor străini, decadenţa ei » [1]).

Care sunt deosebirile dintre Maiorescu şi şcoala latinistă, al cărei paladin în problemele juridice fusese Bărnuţiu, în privinţa codificării?

---

[1]) Simion Bărnuţiu: *Dreptulu publicu alu Românilor*, Iaşi, 1867, pag. 1.

Junimiştii erau împotriva importului cultural şi legislativ. Evoluţia într'un ritm prea rapid al ţării româneşti a fost combătută cu mare talent.

« Forma fără fond » a fost leit motivul criticismului junimist.

S. Bărnuţiu s'a declarat categoric împotriva adoptării codicilor străine, care ilustrează decadenţa unui popor. Se apropia de junimism — Savigny, ca numitor comun — prin accentul pus pe categoriile istorice.

Dar Bărnuţiu cerea o revenire la dreptul roman, adică un salt în golul istoric, pentru motive scoase din consideraţiunile patosului naţional.

Titu Maiorescu socotea acest deziderat periculos şi utopic.

Dar coroborată cu existenţa dominaţiei acestui drept roman în ţări de înaltă civilizaţie, cum erau ţările germanice şi Europa Centrală din prima jumătate a secolului XIX, până în pragul veacului XX, cerinţa lui Bărnuţiu nu mai este atât de utopică, aşa cum o prezintă Maiorescu, în orice caz tot atât de « utopică » şi de « periculoasă » ca şi introducerea cu toptanul în ţara românească a legislaţiei franco-belgiene.

Junimismul a criticat poziţia lui Bărnuţiu la codificări atât ca metodă, cât, mai ales, în privinţa scopurilor urmărite.

Bărnuţiu era extrem raţionalist.

Junimiştii nu acceptau doctrina raţionalistă, ca ansamblu normativ în viaţa unui popor. Mistica latinităţii nu o împărtăşeau, ceea ce contribuise la formaţia reputaţiei de cosmopoliţi.

Gheorghe Panu povesteşte următoarele semnificative detalii în « Amintirile dela Junimea »:

« Orice om, care era ceva prost, era apostrofat cu numele de Roman ».

— Ce faci, mă Romane? se zicea în deriziune.

— « Am întâlnit mai mulţi Romani, începea d-l Negruzzi o povestire oarecare » [1]).

Când s'au remarcat Lambrior, Tasu şi Panu cu cercetări despre istoria naţională, junimiştii i-au privit la început ca pe nişte animale exotice.

Pogor obişnuia să spună în batjocură când sosea la şedinţele « Junimii » trinitatea Lambrior-Tasu-Panu:

— « Iată şi cei trei Romani » [2]).

Marele duşman politic al « Junimii » la Iaşi a fost « fracţiunea liberă şi independêntă » formată din discipoli ai lui Bărnuţiu: fraţii Tacu, A. D. Holban, Alexandru Gheorghiu, fraţii Corjescu, Teodor Lateş şi alţii.

Aceşti bărnuţieni socoteau la rândul lor demonul cosmopolit întruchipat în « Junimea » care era, în fond, o societate serioasă de gânditori, scriitori şi oameni politici, foarte naţionali în activitatea şi simţămintele lor, chiar retrograzi, dar lipsiţi de febra şovină, conduşi după regulile inteligenţei stricte, ale umorului şi ale celei mai înalte culturi europene asimilate cu uşurinţă şi metodă ştiinţifică.

Luptând contra Şcoalei latiniste, junimismul nu putea, evident, accepta la problema codificărilor o introducere

---

[1]) Gh. Panu, *op. cit.*, pag. 63.

[2]) Gh. Panu, *op. cit.*, pag. 61.

a dreptului roman. Af ·fi însemnat o invazie în fenomenele juridice a aceleiaş « artificialităţi » combătute şi în celelalte domenii, cum a fost în domeniul limbii literare şi al filologiei.

Apologia dreptului roman care se înalţă peste toate « drepturile pozitive » este făcută cu multă consecvenţă în toată opera lui Bărnuţiu.

Vom reda mai jos un text din «*Dreptul public al Românilor*», § 9:

« Iată câteva din principiile care înalţă dreptul roman peste *toate drepturile pozitive:*

1. Principiul *autonomiei idividuale* care domină dreptul privat şi din care derivă ideia demnităţii cetăţeneşti (civis romanus sum!) şi a bărbatului;

2. Libertatea proprietăţii celei mai perfecte, nici abuzive, nici comuniste;

3. Fundarea Statelor, a legilor şi autorităţilor prin pact liber şi voinţă generală;

4. Principiul republicei şi al spiritului public;

5. Principiile anticei onestităţi, egalităţi şi al bunei credinţe;

6. Principiile cele mai profunde şi mai precise despre dreptul public şi privat, persoanele, bunurile şi obligaţiunile.

7. Prezumţiile în favoarea nevinovăţiei, pentru libertatea persoanei şi a proprietăţii.

Pentru Simion Bărnuţiu, dreptul roman conţine în patrimoniul său scheme şi principii superioare oricărui drept pozitiv din Europa. De acolo au luat toate neamurile indicaţii şi sugestii pentru închegarea unei ordini juridice.

In calitate de urmaşi ai Romei şi pentru a demonstra continuitatea istorică, o introducere a dreptului roman o credea Simion Bărnuţiu mai utilă decât dreptul belgian sau francez.

Evident, această concepţie nu ţinea socoteala de *etapele* şi momentul istoric al codificerilor, făcute sub influenţa Apusului în a cărui « orbită economică » dealtminteri intrase ţara noastră încă dela 1829 prin pacea dela Adrianopole.

CAPITOLUL V

CINCI TEZE BĂRNUŢIENE DE FILOSOFIE POLITICĂ

(POLEMICA BĂRNUŢIU-MAIORESCU)

Reputaţia lui Bărnuţiu la Iaşi se stabileşte cu anticipaţie prin activitatea sa de revoluţionar în Ardeal la 1848. Când a venit ca profesor în acest oraş, reputaţia n'a scăzut, ci dimpotrivă a crescut până la proporţiile mitului.

Gheorghe Panu în « Amintirile dela Junimea » îl descrie astfel din reminiscenţele sale de licean, când l-a cunoscut: « un bătrân slab cu o figură blândă, cu un aer foarte modest, în spate cu o pelerină cenuşie, furişându-se printre elevi şi intrând în cancelarie ».

Când îl vedeau, copiii dela liceu suspendau jocurile:

— « Cine este aista, măi? ».

— « Cum, nu-l cunoşti? Aista e Bărnuţiu, cel mai învăţat om, care ştie toate tainele lumii...».

Reputaţia de savant a lui Bărnuţiu a durat până la apariţia studiului lui Titu Maiorescu, publicat în « Convorbiri Literare » (1868) şi intitulat « Contra Şcoalei Bărnuţiu ».

Bărnuţiu făcuse în anii de profesorat universitar[1]) la Iaşi o adevărată « şcoală », după cum remarcă Maiorescu. Invăţăceii săi nu s'au remarcat prin creaţiune culturală, ci printr'o vajnică acţiune politică.

Acţiunea *fracţiunei libere* şi *independente*, al cărei suflet era Teodor Lateş, discipolul fervent al lui Bărnuţiu, se caracterizează prin separatism de Muntenia, în ultima analiză, iar ca mijloace politice printr'o propagandă împotriva Domnitorului străin Carol I de Hohenzollern, pe care îl vreau înlocuit cu încă unul din acei nefericiţi domni pământeni (eternii apelatori când la sprijinul Rusiei, când la sprijinul Turciei, când la sprijinul Austriei).

La doi ani după suirea Domnitorului străin, pe tron, Titu Maiorescu supune activitatea politică a acestor bărnuţieni unei incisive critice, căutând şi reuşind să demonetizeze însăşi izvorul inspiraţiei, adică opera tipărită a « Maestrului » Simion Bărnuţiu.

Maiorescu analizează « Dreptul public al Românilor », apărut prin străduinţa învăţăceilor la 1867 şi împarte

---

[1]) La 14 Februarie 1864, Bărnuţiu a cerut concediu de boală pentru a pleca în Ardeal. Din această călătorie nu se va mai întoarce. Rector al Universităţii ieşene în momentul când cere concediu era tocmai tânărul ardelean Titu-Liviu Maiorescu, fiul lui Ion Maiorescu cu care Bărnuţiu lucrase la 1848. Intre cei doi ardeleni, aflaţi la Iaşi, era un abis. Bărnuţiu îşi recrutase şcolari fideli dintre ieşeni de baştină. Când pleacă în concediu lăsă ca locţiitori la catedrele sale pe Th. Lateş şi Busnea. (Amănunte în *Dr. Coriolan Suciu, Corespondenţa Ioan Maniu-Bărnuţiu*, pag. 84).

conţinutul acestei lucrări în cinci teze de filosofie politică bărnuţiană:

1. Bărnuţiu şi utilitatea creştinismului în Statul român.
2. Bărnuţiu şi reforma agrară.
3. Bărnuţiu şi Principele străin.
4. Bărnuţiu şi regimul constituţional republican.
5. Bărnuţiu şi dreptul de albinat.

Din aceste cinci teze bărnuţiene, combătute de Titu Maiorescu, istoria a confirmat caducitatea la patru teze şi a dat dreptate lui Bărnuţiu la teza doua: necesitatea unei reforme agrare.

1. BĂRNUŢIU ŞI UTILITATEA CREŞTINISMULUI IN STATUL ROMÂN

Dela început Titu Maiorescu, combate excesele « şcoalei latiniste » vizibile în mod firesc şi în teoria Statului expusă de Bărnuţiu.

In tratatul de drept public al lui Bărnuţiu există următorul text redat de noi în limbaj actual:

« Dreptul Românilor e dreptul roman. De aceea este şi neapărată nevoie a-l desvolta necontenit în conformitate cu principiile naturale şi eterne de drept pe care le-au stabilit şi le-au experimentat poporul roman. Asemenea desvoltare o cere însăşi existenţa naţiunii române, căci dreptul viu al naţiunilor nu se naşte întâmplător, nici nu se împrumută dela străini, ci se naşte din indigenţele lor interne, ca şi limba.

Deci precum ar fi nenatural, neraţional şi antinaţional a-şi conrupe limba, prin limbile străine, aşa este şi cu dreptul »[1]).

Titu Maiorescu remarcă « artificialul » acestei identităţi anti-istorice dintre « dreptul Românilor », care ar fi « dreptul roman », uitându-se o « desvoltare de 17 secole »[2]).

In această polemică — dacă dreptul roman este sau nu util ca instituţie juridică pentru poporul român —, Titu Maiorescu refuză să ia în consideraţie dreptul privat, ci se referă la dreptul public. Ori Simion Bărnuţiu a insistat asupra utilităţii dreptului roman pentru Români, mai ales în ceea ce priveşte instituţiile de drept privat.

Nici cutuma nu este complet neglijată de Bărnuţiu, ci tratată în § 24 (drept consuetudinar) al operei incriminate.

Titu Maiorescu urmează altă metodă, care nu este o metodă expozitivă a gândirii lui Bărnuţiu, ci cercetează « soliditatea demonstraţiei şi modul pertractării », arătând « consecinţele la care ar ajunge Bărnuţiu şi şcoala lui pentru a dobândi o astfel de ideie despre însemnătatea practică a teoriei »[3]).

Titu Maiorescu urmăreşte metoda sa favorită de reducere la absurd a unor premize adoptate de adversar, aşa cum a procedat şi în polemica faimoasă cu C. Dobrogeanu-Gherea.

Prima consecinţă a şcoalei Bărnuţiu se formulează astfel de către Titu Maiorescu:

---

[1]) Simion Bărnuţiu: *Dreptul public al Românilor*, pag. 38.

[2]) Titu Maiorescu: *Critice*, vol. II, pag. 189.

[3]) Titu Maiorescu, *op. cit.*, pag. 189.

Religiunea creştină este periculoasă şi trebue înlocuită prin cultul păgân al Romanilor potrivit naturii Române [1]).

Această consecinţă «logică» a premizei romanităţii dreptului român pare mai de grabă o glumă a lui Pogor, decât un fragment din Maiorescu.

Nicăeri n'a pretins aşa ceva Bărnuţiu. Se pot găsi pasaje de *amor intelectualis* pentru Roma. La cursuri, trebue să fi intonat ditirambi retorici cu reminiscenţe mitologice, în genul clasiciştilor. Dar absurditatea cultului păgân al României care ar fi mai potrivit naturii române nu se regăseşte în Bărnuţiu.

De altmintrelea şi Maiorescu recunoaşte că «Simion Bărnuţiu era un om prudent» şi că «o consecinţă aşa de frapantă să nu ne aşteptăm a o vedea exprimată cu francheţe limpede» [2]).

Iată ce se spune într'un manuscript al lui Bărnuţiu publicat ulterior de învăţăcei: «naţiunile creştine au să înveţe copiii în religiune după următoarele principii: 1) să le propună învăţătura religioasă şi morală în legătură cea mai intimă una cu alta; 2) în învăţătura religioasă să nu se despartă niciodată cele ce se cunosc despre Dumnezeu şi despre relaţiunile omului moral din natură şi raţiune, de cele ce se cunosc din revelaţiune nemediată. Magistratul va arăta că oamenii sunt datori a fi toleraţi şi vă pot fi toleraţi, cu toate că sunt diferite doctrinele cele pozitive ale religiunilor diferite» [3]).

---

1) Titu Maiorescu, *op. cit.*, pag. 189.

2) Titu Maiorescu, *op. cit.*, pag. 189.

3) Simion Bărnuţiu: *Pedagogia*, Iaşi, 1870, §§ 218-223.

Intr'o notă din tratatul de drept public acuzat de erezie şi de fantezii păgâne de către Maiorescu, Bărnuţiu mai spune:

« Gibbone, în diferite locuri, atribueşte căderea imperiului roman religiunii creştine. Mamiani îl combate. Noi având de scop şi ca problemă continuitatea dreptului roman şi după introducerea religiunii cteştine, nu intrăm în atari discuţiuni, ci ne ţinem de scopul şi problema noastră, ceea ce am şi făcut » [1]).

Acuza lui Maiorescu este exagerată. Din textele de mai sus nu iese altceva, în chestia creştinismului, decât opinia — destul de banală azi — că disoluţia Imperiului roman s'a agravat prin răspândirea creştinismului.

Bărnuţiu mai interpretează şi testamentul politic lăsat de Ştefan-cel-Mare (Moldova să se alieze cu Turcii, iar nu cu creştinii!), nu dintr'un cult exagerat pentru Jupiter, ci ca un sprijin pentru teza păstrării naţionalităţii poporului român, periclitat de influenţe străine, prea puternice.

2. BĂRNUŢIU ŞI REFORMA AGRARĂ

Titu Maiorescu formulează a doua teză de filosofie politică a lui Bărnuţiu, în modul următor (şcolarii n'au militat-o):

Impărţirea proprietăţii funciare de astăzi nu este dreaptă. Românii au dreptul să ia proprietarilor cea mai mare parte din stăpânirile lor actuale, pentru a le împărţi în

---

[1]) Simion Bărnuţiu: *Dreptul public al Românilor*, pag. 56.

mod egal între toţi Românii şi de aici înainte să fie oprit fiecărui individ de a avea o mai mare proprietate fonciară, decât ceilalţi din comună [1]).

Consecinţa practică dedusă de Maiorescu din sistemul doctrinei de drept public a lui Bărnuţiu reprezenta într'adevăr o reformă agrară dintre cele mai interesante pe bazele unui socialism ţărănesc de nuanţă narodnikiană.

Ce glăsuesc textele lui Bărnuţiu?

Intr'un loc — un soiu de expunere de motive care îndreptăţesc o reformă agrară — se spune:

« Vom recunoaşte cum că împărţirea pământurilor de azi nu corespunde nici scopurilor, nici dreptului naţiunii române. Vom recunoaşte totdeodată şi dreptul ei de a postula ut locus publicus (civilitatum, municipiorum, coloniarum, oppidorum, vicorum, pagorum) occupatus a privatis, procuratores locorum publicarum judicandorum ex decreto Senatus, populi plebisque Trajanesis ex privato in publicum restituatur ac postea lege et aequo juri assignetur ac dividatur ». Sau în traducerea românească pe care Titu Maiorescu o crede compromiţătoare prin conţinutul ei utopic pentru prestigiul de ştiinţă al acestui reformator social:

« Naţiunea are dreptul să ceară ca tot ce a fost odinioară loc public, al comunităţilor, al municipiilor, coloniilor, oraşelor, satelor, comunelor, însă acum se află trecut în posesie privată să fie luat din posesie privată şi restituit comunităţii primitive prin curatorii pentru

---

[1]) Titu Maiorescu, *op. cit.*, pag. 194.

judecarea locurilor publice, împuterniciţi prin un decret al Senatului, poporului şi al plebei Traianense, şi după aceea să se împartă şi să se dea (indivizilor) după lege şi drept echitabil » [1]).

Intr'un alt paragraf [2]), S. Bărnuţiu combate latifundiile şi concentrarea mai multor moşii într'o singură mână, cerând oprirea « imposesurii » şi ca « fiecare să-şi cultiveze singur pământul », pentru înlăturarea exploatării braţelor de muncă, cum s'ar spune cu o terminologie modernă.

Intr'un alt paragraf [3]) S. Bărnuţiu spune:

« ... prin urmare Românii au dreptul de a cere nu numai revizuirea codiciilor, ci şi a constituţiunilor, care i-au lipsit de moşia părintească şi de libertatea originară »).

Bărnuţiu precizează în ce ar consta aceste « revizuiri » de codici şi de « instituţiuni ». La § 90 cere pe lângă o nouă parcelare a moşiilor pe baze egalitare, exproprierea totală a moşiilor Statului şi secularizarea averilor mânăstireşti:

« ... mancipatul monastirilor greceşti şi româneşti să se împartă şi să dea satelor şi locuitorilor cari l-au cultivat şi-l cultivă, fără vreo răscumpărare sau cu o sumă mică » [4]).

S. Bărnuţiu cere exproprierea fără plată sau cu plată redusă.

---

[1]) Simion Bărnuţiu, *op. cit.*, § 93.
[2]) Simion Bărnuţiu, *op. cit.*, § 91.
[3]) Simion Bărnuţiu, *op. cit.*, pag. 131.
[4]) Simion Bărnuţiu, *op. cit.*, pag. 135.

Nu ne mirăm, deci, dacă Titu Maiorescu, om politic cu convingeri conservatoare, socoteşte planul de parcelare al moşiilor pe criterii egalitare, drept o ideee « extraordinară » — în sens preiorativ — şi « revoluţionară ».

Din întâmplare, Istoria a realizat acest plan peste aproape cinci decenii, cam după visurile şi « utopiile » lui Simion Bărnuţiu.

De altmintrelea gânditorul ardelean nu a fixat criteriile unei reforme agrare, ci a susţinut numai principiul exproprierii fără plată sau cu plata unei sume mici declarând:

« Nu e lucru mai greu, decât a regula proprietatea. Noi nu putem intra în amănuntele acestei întrebări, dificile şi lăsăm Statului Român să determine cât pământ să se asemene fiecărei comune române şi fiecărui Român » [1]).

Vizionarul S. Bărnuţiu s'a dovedit cu aceste planuri de reformă socială radicală [2]), mai apropiat de realitate decât conservatorul realist, cum se pretindea Maiorescu.

Mai notăm că Bărnuţiu scria despre reforma agrară ca despre « un bel [3]) sacru agrarium », adică războiul sfânt pentru moşie.

---

[1]) *Bel* dela latinescul *bellum*, războiu.

[2]) Maiorescu a sesizat caracterul radical al acestei propuneri bărnuţiene: « chestia agrului public *radical* al d-lui Bărnuţiu » (T. Maiorescu, *op. cit.*, pag. 206).

[3]) D. V. Barnoschi: *Originele democraţiei române*, Bucureşti 1932.

3. BĂRNUŢIU ŞI PRINCIPELE STRĂIN

La discuţia angajată încă de cărvunari [1]) în proiectele lor pentru aducerea unei dinastii străine pe tron, S. Bărnuţiu s'a declarat protivnic acestui lucru, preferând Republica, condusă de pământeni, în locul monarhiei străine.

A treia « consecinţă » a şcoalei bărnuţiene este, deci următoarea:

Principele străin este aşa de periculos, încât votul dat contra lui de un singur Român este de ajuns pentru a-l declara anulat de drept [2]).

Bărnuţiu introduce într'adevăr dreptul de veto extins la electiunea Principelui străin.

4. BĂRNUŢIU ŞI REGIMUL CONSTITUŢIONAL REPUBLICAN

Deşi venind din Austria, unde regimul monarhic era atât de respectat în această epocă, şi adânc intrat în straturile populare, Bărnuţiu se declară pentru republică [3]).

A patra « consecinţă » practică scoasă de Maiorescu sună:

Guvernul constituţional nu se potriveşte pentru Români; lor le trebui republica cu magistraţi ieşiţi din alegeri.

---

1) Textele la Bărnuţiu, *op. cit.*, pp. 105, 105—180, 255.
2) Simion Bărnuţiu, *op. cit.*, pag. 144.
3) Simion Bărnuţiu, *op. cit.*, pag. 171.

In S. Bărnuţiu găsim într'adevăr următorul text: [1]) « Românii au urît totdeauna ideea eredităţii ».

Titu Maiorescu glosează just despre « . . . iluzia unui Prinţ responsabil, supus legilor, ascultător de sfatul poporului, şi alte asemenea sentimentalităţi moderne, care au putut exista în închipuirea d-lui Bărnuţiu, dar care nu au existat niciodată în jurisprudenţa română » [2]).

5. BĂRNUŢIU ŞI DREPTUL DE ALBINAT

A cincea « consecinţă », a şcoalei Bărnuţiu este următoarea:

Streinii nu pot să dobândească proprietatea fonciară în România, din contră Românii au dreptul să-i dea afară, dacă îşi cred interesele împiedicate prin ei.

Se pare că Bărnuţiu, dintr'o xenofobie, de astădată ieşană, a reînviat în tratatul său de drept public instituţia albinatului *(doit d'aubaine)* din istoria dreptului antic şi medieval, care nu îngăduia străinilor să moştenească averea lăsată lor pe cale succesorală sau ab intestat, trecând-o în domeniul public [3]).

Discuţia asupra acestei « consecinţe » a fost foarte aprinsă cu ocazia redactării articolului 7 din vechea Constituţie, la care s'a remarcat prin intransigenţă xenofă Vasile Conta.

---

[1]) Titu Maiorescu, *op. cit.*, pag. 215.

[2]) Textele sprijinitoare în Bărnuţiu, *op. cit.*, pp. 10, 170—141, 171.

[3]) *Detalii în istoria dreptului public românesc* de I. V. Mierlescu, curs litografiat, 1934.

Junimiştii au fost cu mult mai xenofili, în special Petre Carp.

Ciocnirea dintre « şcoala bărnuţiană » şi şcoala junimistă condusă de Titu Maiorescu a fost o ciocnire siderală, ciocnirea dintre doi bolizi, scăpaţi din sisteme planetare deosebite.

Pe de o parte, romantismul unui fanatic, cum a fost Bărnuţiu, atitudinea protestatară gata să violenteze realităţile pentru a le încadra în sistemul său. Pe de altă parte, ponderea maioresciană, acel faimos olimpianism format din rezervă, discreţie şi — în rezumat — abnegaţie (cum spune într'un aforism autorul *Criticelor*), antenele subtile cu care se lua contactul cu o morfologie socială de tranziţie, grija profesorală de a nu violenta evoluţia, de a netezi albia în care se revarsă râurile turburi.

Ciocnirea dintre « şcoala bărnuţiană » şi « şcoala maioresciană » prezintă aspecte de destin ireductibil.

Peisajul ideologiei româneşti a cunoscut rareori atâta încordare pê planuri spirituale.

Ceea ce este mai straniu în această luptă rămâne afinitatea electivă a celor două puncte de vedere antagonice.

Una din rădăcinile cele mai adânci ale junimismului a fost — incontestabil — organicismul de tip german, de care Bărnuţiu n'a rămas străin.

Concepţia eleată de încremenire a fundamentelor lumii şi a sufletului uman lega pe Maiorescu şi pe Bărnuţiu. Nimic mai îndepărtat pentru eleatismul acestor profesori ieşeni decât heraclitismul răsărit în

Moldo-Valahia timpului lor sub forma progresismului cu orice preţ.

Junimismul s'a despărţit de bărnuţianism pe multe teme.

Problemele de tactică politică şi culturală au fost — ca, îndeobşte, în asemenea împrejurări — hotărîtoare la despărţenie.

CAPITOLUL VI

DOUĂ MOMENTE ANALOGE ÎN TEORIA STATULUI HABSBURGIC: BĂRNUŢIU (SEC. XIX) ŞI KELSEN (SEC. XX)

Hans Kelsen este un gânditor politic şi filosof al Statului mult preţuit şi socotit ca un autentic discipol al lui Kant în problemele juridice. Sistemul de gândire juridică al lui Kelsen este de o rară armonie şi pare una din acele construcţii — lipsite de seva temporalului — pe care o cere Julien Benda dela un adevărat *clerc*.

Acest « spiritualism » reclamat de Benda face parte din contra-atacul reacţiunii europene, înspăimântată de ofensiva ideologiei laice şi democratice, precum şi de feluritele nuanţe de vitalisme care au pus în discuţie valorile milenare ale teologiei şi etica bunului cetăţean din ultimul secol.

Pecetea socială dintr'o operă nu se poate şterge decât rupând însăşi ţesăturile ei. Ideile stau în strânsă legătură cu societatea dintr'un anumit moment istoric.

Hans Kelsen este un fenomen specific austriac şi antebelic. Are prea puţine şi numai exterioare raporturi cu Kant din Königsberg-ul primei jumătăţi a veacului

XIX. Relaţiile sale cu sud-estul Europei sunt comparabile cu acelea dintre făt şi matrice.

Cehoslovacia, Austria, Ungaria, Croaţia şi Transilvania au format o unitate economică cu o fizionomie culturală precisă în vremurile monarhiei habsburgice.

Dar sud-estul european n'a format niciodată o unitate politică. Nicăeri luptele naţionalităţilor n'au fost mai învierşunate. Sud-Estul era numai o unitate geopolitică şi economică. Punerea problemelor şi pasta sufletească erau specifice pentru acest ţinut.

Ce însemnează Kelsen, cetăţean austriac minoritar şi profesor antebelic şi postbelic la Viena în teoria Statului habsburgic? Din ce atmosferă socială au ieşit construcţiile sale teoretice şi de care straturi ale societăţii a fost luat în braţe drept exponent?

Ideile nu cad, fireşte, din cer (Loria).

Teoria purei juridicităţi *(reine Rechtslehre)* n'a căzut din cer. Ea nu este nicio construcţie arbitrară « în a cărei împărăţie toate pisicile sunt cenuşii chiar în timpul zilei » [1]), cum zice Rudolf Smend. In perspectiva habsburgică, teoria kelseniană a Dreptului şi a Statului capătă conţinut, coloare, ritm, scop şi explicaţie.

Hans Kelsen este ultima înflorire a unei anumite direcţii de emancipare a minorităţilor de sub jugul celor două naţiuni dominante. Logica normativă kelseniană era, în fond, o bombă politică, ca şi dreptul natural sau argumentele de istorism juridic ale lui Simion Bărnuţiu.

---

[1]) Rudolf Smend: *Verfassung und Verfassungsrecht,* pag. 37.

Dacă au cărţile destine proprii *(habent sua fata libelli)* tot aşa este şi cu teoria Statului. Dedesubturile lor sunt tot atât de pasionate ca şi un roman, pentru cine ştie şi vrea să le descifreze, tot atât de pline de contingenţe şi de patimi umane ca şi politica.

Inlăuntrul monarhiei habsburgice se puteau deosebi trei complexe economice, trei categorii sociale, aproape trei culturi deosebite: aristocraţia, burghezia orăşănească şi sătească, muncitorimea şi ţărănimea săracă.

Clasa latifundiarilor se recruta cu exclusivitate din membrii naţiunilor favorizate: ea cuprindea aristocraţia austriacă şi înalta nobleţe maghiară. Saşii în Transilvania şi Şvabii în Banat se aflau în realitate pe o treaptă socială inferioară. Principial, însă, aparţineau şi ei în sânul popoarelor, care se bucurau de tratament preferenţial.

Slovacii, Croaţii, Cehii, Evreii şi Românii, nu puteau să intre în acest cerc decât prin excepţie şi cu condiţia unei asimilări totale şi a renegării tulpinii proprii.

Din clasa nobilimii latifundiare se recrutau membrii dela curtea imperială, ofiţerii superiori, înalţii funcţionari, oameni politici în posturile conducătoare din viaţa Statului şi clerul superior.

Din punctul de vedere al concepţiei asupra lumii şi asupra societăţii erau cu toţii conservatori şi biurocraţi. Drept piloni de sprijin ai imperiului şi ai monarhiei considerau faimoasa trinitate: *Adeltum*, *Priestertum*, *Bauerntum* (nobleţea, clerul, ţărănimea).

Al treilea termen — ţărănimea — reprezenta în sensul militat de biurocraţia habsburgică numai o parte din

lumea satelor: chiaburimea rurală, plină de superstiţii religioase, ataşată trecutului şi prezentului, dornică de a face prin odraslele sale un salt în lumea bună orăşănească. Categoria pălmaşilor se încadrează prin interese şi aspiraţii cu oprimaţii dela oraşe ieşind din împărţirea tripartită (nobleţe, cler, ţărănime).

Clasele conducătoare ale monarhiei habsburgice gândeau conservator şi biurocratic. Trebue consemnat, că biurocraţia austro-ungară funcţiona ca un excelent mecanism. Administraţiile din Austria şi Prusia au fost pe drept cuvânt vestite ca tehnică ireproşabilă.

Karl Mannheim [1]) deosibeşte două tipuri de conservatism: 1) conservatismul biurocratic şi 2) istorismul conservator.

Conservatismul habsburgic era de tip biurocratic.

Tendinţa gândirii biurocratice constă în eliminarea elementului politic şi transformarea lui în pură « gospodărie ». Fierberea dinlăuntrul claselor de jos şi dialectica procesului politic se lovesc de o incomprehensiune totală.

In vechiul Regat, am avut cazul lui Petre Carp şi al prietenilor săi politici junimişti, cari n'au înţeles nimic din răscoalele dela 1907 şi din vărsarea sângelui celor 11.000 de ţărani, cerând intrarea trupelor austriace pentru pacificare (« întâi represiunea şi, apoi, vom aviza! »). Problema politică se transforma de către junimişti şi se transformă încă de toţi conservatorii în problemă administrativă. Revendicărilor ţărăneşti în vederea unei exproprieri a latifundiilor opuneau tactic —

[1]) Karl Mannheim: *Ideologie und Utopie*, 1930.

printr'o « şiretenie a raţiunii » — 30 de « prefecţi buni » şi... « dorobanţul ». Cercurile de intelectuali dornice de a sprijini tendinţele spre progres ale ţărănimii, erau tratate cu indiferenţă sau cu mânie.

Capacitatea creatoare a conservatorilor români din Regat sau a celor habsburgici — deşi se aflau printre ei strălucite inteligenţe — se rezuma în lamentabilă potenţă administrativă şi în sistematizarea ordinei existente.

Istorismul conservator, cu primat « gospodăresc » a fost reluat cu superbă furoare pasională de către d-l N. Iorga, într'o interesantă guvernare, din punctul de vedere al unei teorii politice româneşti specifice, dar fără durată şi rezultate, mărturisite chiar de protagonist [1]).

La Hans Kelsen se observă tendinţa sistematică şi gândirea lipsită de dialectică şi dinamism. Cu toate că teoria generală a Dreptului în opera lui Kelsen are un aspect şi finalităţi liberal-democratice, a preluat, însă, sistemul închis şi statica din arsenalul conservatismului biurocratic habsburgic.

Hermann Heller într'un articol despre « Geniu şi biurocrat în politică » [2]) spune: « teoria disolvării guvernării autoritare în simplă administraţie legalistă a ajutat burghezia veacului al XVIII-lea împotriva prerogativelor Monarhului. In secolul al XIX-lea a servit alternativ, fie pentru a linişti, fie pentru a deştepta neîncrederea împotriva obiectivităţii puterii executive din Stat.

---

[1]) N. Iorga: *O viaţă de om*, vol. III, 1934.

[2]) *Die neue Rundschau*, Iunie 1930.

Idealul politic al acestor nomocraţi este domnia despersonalizată a Legii.

Cel mai consecvent reprezentant al acestei nomocraţii este Hans Kelsen, care a riscat formula că, ideii democratice, corespunde lipsa de conducere.

Evident, atât democraţia formală, cât şi democraţia socială, n'au nevoie de « conducător » în sensul « mânei forte » dictatoriale. Un ansamblu de norme obiective poate dirija perfect societatea omenească şi rămâne idealul îndepărtat, atunci, când după terminarea luptelor de clasă, politica se va disolva într'adevăr în primat administrativ. Democraţia formală a veacului XIX n'a putut înlătura inegalitatea (şi inechitatea) în procesul de distribuţie al bunurilor economice. Cu toată răspândirea culturii în cele mai adânci straturi — blazon incontestabil al acestui bârfit « stupid » veac liberalist —, noţiunea de cultură rămăsese un apanaj al plutocraţiei. Până astăzi, creatorii de cultură se recrutează din marea şi mai ales din mica burghezie. Democraţiile sociale din veacul XX vor remedia aceste rele, distrugând privilegiile economice şi repunând formalismul democratic în adevărata sa funcţiune de libertate nestăvilită şi reală, adică neîmpiedicată, nici de sacul cu bani, nici de violenţe politice de clasă.

Nomocraţia şi lipsa de « conducere » a lui Hans Kelsen, într'un sistem de democraţie formală, corespunde nostalgiei şi luptei acerbe a clasei de mijloc din Austro-Ungaria împotriva aristocraţiei dela Curtea Imperială, teoreticianul declarându-se exponent al omului liber, independent şi secularizat de prejudecăţi medievale.

După cum se ştie, liberalismul democrat a secularizat evul-mediu.

In Austro-Ungaria, rămăşiţele puternice ale evului-mediu erau reprezentate de către aristocraţia latifundiară a naţiunilor privilegiate.

Lupta nu se putea duce decât prin reînvierea doctrinei liberale într'o puritate cristalină, apărută într'o operă din preajma anului 1911, când momentul istoric punea alte probleme şi perspectivele se schimbaseră definitiv în defavoarea liberalismului. «Poporul abisului» intra în arena Istoriei.

In opera lui Kelsen găsim concretizarea tipică a unui drept natural liberalist. Pentru această construcţie nu utilizează material istoric sau politic, ci aduce o motivaţie logică a dreptului constituţional, considerat ca un sistem de norme fixe pentru reglementarea vieţii publice.

Hans Kelsen neagă liberalismul său. E firesc. Amestecul fatal între ştiinţele sociale şi politica de partid, scos în evidenţă de cercetătorii lucizi şi lipsiţi de prejudecăţi dinlăuntrul şcoalei materialismului istoric sau a celor înglobaţi în şcoala disciplinelor, zise ale spiritului, nu poate fi recunoscută de un paladin al lui Ratio. Dar tocmai prin această negaţie se defineşte esenţa şi masca. Când subtilul, sprintenul şi nihilistul acomodant Carl Schmitt a definit kelsianismul ca pe o «păstaie goală a unui soiu de liberalism care înccarcă să se conserve, chiar după transformările din 1918, sub forma teoriei normative a Statului» [1]), unul din şcolarii lui Kelsen

[1]) Carl Schmitt: *Verfassungslehre*, pag. 55.

a remarcat cu nesfârşit orgoliu şi cu melancolie: « este simptomatic pentru actualul stadiu al ştiinţei constituţionale reproşul făcut unui teoretician de a nu-şi schimba opiniile cu toată transformarea înfăptuită în situaţia politică generală »[1].

Teoria Statului la Kelsen se remarcă prin juridicitate pură. Punctul de plecare este dualitatea între natură şi spirit, realitate şi valoare. Impărţirea ştiinţelor corespunde acestui dualism: *a)* Ştiinţele naturii care utilizează categoria cauzalităţii; *b)* Ştiinţele normative (Logica, Etica, Dreptul).

Statul nu este altceva decât ordinea juridică gândită unitar. El nu există decât ca ideologie juridică. Statul nu este o realitate socială, ci un sistem de idei, care nu poate fi cercetat decât în două direcţii principale: 1) ordinea juridică şi 2) modalitatea naşterii acestei ordini juridice. Pe lângă conceptul juridic al Statului nu mai poate fi un concept sociologic.

Critica acestei construcţii teoretice arbitrare e uşoară de făcut numai dacă ne gândim că între Drept (ordine juridică) şi forţă sunt anumite relaţiuni substanţiale. Ordinea juridică fără coerciţiune nu există.

Teoria sistematică a liberalismului porneşte din punct de vedere istoric dela lupta internă cetăţenească împotriva excesului puterii executive. In speţă, la Kelsen se oglindea lupta clasei din monarhia habsburgică împotriva clasei de sus a naţiunilor privilegiate, care

---

[1]) Margit Kraft-Fuchs: *Zeitschrift für öffentliches Recht*, April 1930, pag. 521.

acaparaseră, Executivul. Din această luptă şi pentru eficacitatea ei se născoceau sau se împrumutau din tolba istoriei metode de controlare, de balansare şi de anihilare a exceselor celor trei puteri în Stat. Ceea ce a fost Rottek pentru secolul XIX, inspiratorul în teoria Statului pentru Simion Bărnuţiu, rămâne Hans Kelsen în secolul XX.

Teoria Statului-de-Drept are două poluri între care pendulează mereu: Etica şi Economia. Neîncrederea sa principială este Politica. Mefianţa faţă de domeniul politic şi isgonirea lui din ordinea juridică este o grandioasă ipocrizie teoretică şi o subtilă auto-înşelare. Raportul de forţe dintre feliile societăţii — (« feliile » fiind determinate de organizarea sistemului de producţie şi de repartiţie a bunurilor economice) —, tertipurile sau căile drepte cum se cucereşte Executivul sunt adevăratele resorturi care hotărăsc fizionomia ordinei juridice.

Nu e vorba de o supraestimare a politicului în dauna juridicului, ci de constatări de realitate. Ordinea juridică disolvată în administraţie cu minime coerciţiuni e una din cele mai fireşti nostalgii ale spiritului uman. Politica n'a putut furniza până acum niciun element esenţial în jocul vieţii interioare. Dela politică se aşteaptă numai deslegarea unui penibil nod gordian, care să elibereze umanitatea contimporană din ghiarele unei sfâşietoare crize. Dar un om politic, rămas singur între cei patru pereţi ai odăii sale, se găseşte ca în Sahara: dune de nisip fumuriu îi mobilează peisajul sufletesc...

O religie, o iubire, un roman, un vers, o melodie — pot fi contribuţii esenţiale.

Ce poate furniza politicul vieţii interioare?

Nimic.

Contemplarea unui monument al naturii sau a unei opere de artă dă naştere la sentimente înalte, biciuieşte şi împrumută aripi măiestre fanteziei, purifică mintea şi inima. Politica oferă numai, în momentele de debandadă generală şi de ascuţire a conflictelor, un oarecare patos. Dacă Theodor Lessing, filosoful politic asasinat, avea dreptate, când spunea, că a face istorie înseamnează a da sens la ceea ce este lipsit de sens, atunci omul politic are rolul brutarului, care pune în forme un aluat la care nu a contribuit cu nimic. O operaţie utilă, fireşte, pentru o epocă lipsită de tehnica maşinilor, menită dispariţiei, când ultimile lupte se vor termina.

Liberalismul a anticipat în această privinţă. Inceputurile teoretice liberale sunt împletite cu utopii, transformate ulterior în ideologii — în sensul şi cu distincţia lui Mannheim, — pentru ca dela utopie şi ideologie să se treacă la ştiinţă.

La început, în liberalism, au fost cântăreţii « armoniilor » definitiv stabilite în sânul societăţii. Locke, unul din întemeietorii Statului de Drept, vede în orice intervenţie, orice periclitare a libertăţii individuale şi a proprietăţii private ca ceva rău, aproape bestial.

Linia lui Locke şi a liberalilor clasici este continuată cu fidelitate de Kelsen. Iată un tablou de noţiuni contimporane din dreptul constituţional (stabilit de R. Smend) şi replicile lui Kelsen:

Lupta politică { Discuţia. Concurenţa economică. Baricada.

Statul	Societatea. Umanitatea. Sistemul de prod. şi circulaţie. Programul.
Voinţa	Tendinţele. Calculul economic. Publicul.
Popor	Personalul de lucru. Masa de consumatori.
Autoritatea.	Propaganda.
Puterea	Controlul.

In special, controlul joacă un rol hotărîtor în concepţia Statului la Kelsen, ca şi odinioară la Montesquieu. Prin control se înlătură abuzul. Supravegherea reciprocă a celor trei puteri — executivă, legislativă şi judecătorească — îngăduie cetăţeanului bucuria libertăţilor.

Libertăţile devin formale într'o societate întemeiată pe inegalităţi economice şi pe şanse felurite. Vechea antinomie individ-comunitate, individ-Stat, personalism-transpersonalism reapare în acest sistem al ordinei juridice.

Antinomia poate fi rezolvată sau în sensul unei deciziuni pentru una sau alta din valorile puse în alternativă, sau cu perplexitate modernă, declarându-le ca atare, fără a lua poziţie, cum face Smend.

Kelsen a optat pentru individ contra Statului [1]).

[1]) Smend insistă asupra motivelor intime ale lui Kelsen: minoritar, familie de negustori provinciali fără libertăţi, suferind de oprobriul unor prejudecăţi religioase şi raciale.

Pentru Kelsen, Statul nu e o realitate socială, ci un sistem de norme juridice.

Parlamentul austro-maghiar nu avea funcţia unei integrări statale a membrilor unei naţiuni, ci era — după cum îl defineşte Smend — un congres al naţionalităţilor pentru transacţiuni particulariste.

Din punctul de vedere al unei stări materiale, clasele mijlocii ale Vienei, în numele cărora vorbea Kelsen, erau saturate. Valahii, Sârbii, Bosniacii, Evreii galiţieni, Rutenii şi Polonezii lucrau cu hărnicie sub supravegherea excelentei administraţii habsburgice pentru fericirea burgheziei vieneze.

In 1911 a apărut lucrarea fundamentală a lui Kelsen: *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre.* In 1911, monarhia habsburgică era la apogeu. Comerţul, militarismul, opereta, universităţile, administraţia, curtea, teatrul şi saloanele înfloreau.

Kelsen spunea: « Dreptul nu-l poţi găsi decât în legi, iar nu în politică ». Prin această axiomă aflată la baza operei sale castra elanul luptei claselor nemulţumite de jos. Trimetea totdeodată o politicoasă invitaţie aristocraţiei latifundiare să arunce o parcelă din puterea Statului şi claselor de mijloc. Pentru această operaţie construise platforma comodă a juridicităţii.

Este aproape straniu cu câtă fidelitate poate oglindi o teorie a Statului momentul istoric de atunci.

Contemplaţia juridică a Statului şi jurisprudenţa lipsită de dinamism la Kelsen corespunde exact unei etape istorice a monarhiei habsburgice: anul 1911.

Filosofia Statului a lui Kelsen este un cap de Ianus.

Incruntarea conservatoare era Franz-Ioseph, surâsul progresist îl găsim pe trăsăturile figurei lui Franz-Ferdinand, moştenitorul tronului dela care clasele de mijloc şi minorităţile naţionale aşteptau un tratament mai bun.

Franz-Ioseph (conservatismul static) + Franz-Ferdinand (speranţa liberal-democratică) = teoria Statului la Kelsen.

Dreptul natural şi influenţele savignyene ale lui Bărnuţiu, ca şi teoria kantiană în problemele Statului a lui Hans Kelsen reprezintă două momente istorice analoge din monarhia habsburgică a secolului XIX şi a secolului XX.

La Bărnuţiu, conservatismul este reprezentat de influenţa lui Savigny. Liberalismul democratic l-a pus în fruntea mişcării dela 1848. Pentru această credinţă ultimă a militat, a suferit exil temporar la Viena şi, apoi, definitiv la Iaşi.

CAPITOLUL VII

SEMNIFICAŢIA SOCIOLOGICĂ A DOCTRINEI LUI BĂRNUŢIU

(CONTINUARE)

Dela 3 Mai 1848, de când Simion Bărnuţiu a cuvântat pe Câmpia Blajului, câmpia Libertăţii ardeleneşti, luptele politice de dincolo de munţi s'au reclamat în nenumărate rânduri din patrimoniul doctrinar lăsat de acest gânditor. Influenţa depăşeşte câteodată valoarea operei raportată la criterii universale.

In vechiul Regat, Simion Bărnuţiu, a avut un nedrept destin eminamente didactic. Cunoscut ca purtător de cuvânt şi mare animator al unei mişcări protestatoare ardeleneşti — Adunarea de pe câmpia Libertăţii —, activitatea sa ştiinţifică şi de îndrmător cultural ca profesor la Universitatea din Iaşi s'a lovit de scepticismul « Junimii », care l-a demonetizat, cum a demonetizat întreaga şcoală latinistă, scoţându-se în evidenţă numai câteva din fecundele erori, analizate cu cruzime criticistă, fără a ţine seamă de ansamblul unui sistem politic, care a trezit multe fanatisme la Iaşi, după cum povesteşte însuşi Gh. Panu în « Amintirile dela Junimea ».

Semnificaţia personalităţii şi operei lui Simion Bărnuţiu constă în faptul că, pentru prima dată, durerile şi aspiraţiile nelămurite ale Transilvaniei au fost concretizate într'un sistem de doctrină unde erau strânse toate argumentele de drept natural — *dreptul firii*, cum îl numeşte în româneasca lui arhaică — şi de istorism juridic, care puteau pleda pentru cauza Românilor şi a popoarelor conlocuitoare de peste munţi. Problema minorităţilor naţionale se trata pe un plan superior.

In manifestul dela 25/13 Februarie 1842 şi în opera lui Bărnuţiu ca profesor de Dreptul natural, de Dreptul ginţilor şi de Dreptul public la Universitatea din Iaşi (1856-1863) se găsesc elementele unui sistem şi ale unei sinteze, o viziune generală asupra Dreptului şi o dialectică specială a Filosofiei Statului din monarhia austro-ungară, în corelaţie cu interesele specifice ale Ardealului.

Cu Simion Bărnuţiu se pune pentru întâia oară la noi în circulaţie, cu un arsenal relativ modern, problema dreptului natural[1]) şi a istorismului luate ca directive teoretice în discuţia şi analiza fenomenelor juridice.

S. Bărnuţiu n'a optat pentru unul din aceste două sisteme. In configuraţia pledoariilor sale politice utili-

---

[1]) «*Dreptul natural*, în opoziție cu cel pozitiv, cuprinde în sine acele norme, care se deduc cu necesitate logică din idea dreptului, adică din idea unei vieți sociale pacifice şi regulate ca scop ultim. Totuși propozițiile juridice aflate pe această cale au valoare practică numai când lipsesc legile pozitive, cu toate că dreptul pozitiv este numai un surogat al dreptului natural. Fără de dreptul pozitiv şi numai cu cel natural nu ar fi cu putință a cunoaşte în toate cazurile particulare ceea ce este conform cu idea de Drept» («*Dreptul public al Românilor*» de S. Bărnuțiu, § 3).

zează când arme din tabla dreptului natural, când din tabla istorismului tip Savigny.

In orice caz, S. Bărnuţiu poate fi considerat ca unul din precursorii de considerabilă importanţă ai Filosofiei Dreptului şi Filosofiei Statului în România.

Intr'o terminologie latinizată şi provincială, foarte adeseori greoaie, cu întortochieri stilistice parcă de cronicari şi de tirade ciceroniene, într'o armură stilistică de cărturar ardelean, netrecut prin focul izbăvitor al poeziei şi al literaturii, care dă elasticitate şi strălucire, Bărnuţiu prezintă materialul brut, dar tipic, al unei doctrine juridico-politice din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Nu poate fi despărţit ca teleologie şi ca aspect general cultural de străduinţa scriitorilor ardeleni pe cari istoria literaturii româneşti i-a strâns sub eticheta « şcoalei latiniste ». Stilistic şi ca viziune asupra lumii, aparţine acestei direcţii, având prea puţine puncte de contact cu cealaltă direcţie a beletristicei transilvane din acelaşi veac reprezentată de periodicele lui Bariţ şi de poveştile pline de humor ale lui Ion Barac sau de epopeia lui Budai-Deleanu, în a cărei linie se va înseria mai târziu poezia plină de graţie a lui George Coşbuc, lirica modernistă a lui Emil Isac şi a lui Lucian Blaga.

Direcţia « şcoalei latiniste » în care se înglobează Simion Bărnuţiu, reprezintă fanatismul naţional, solemnitatea sacerdotală împodobită cu laurii erudiţiei şi ai retoricei academizante. E un gen ce trăieşte până în zilele noastre, dând culturii româneşti un aspect inedit.

Acest gen al oratoriei academice a fost purtat pe culmi, cu greu de atins de-acum înainte, de către Vasile Pârvan.

Problemele de istorism juridic sunt caracteristice veacului XIX. Veac al naţionalităţilor asuprite sau abia eliberate, în timpul căruia, prin luptă politică şi culturală se naşte conştiinţa de sine a unui popor, istorismul era cu adevărat chemat pentru a da o justificare ideologică unei acţiuni şi unei formule de viaţă nouă.

Accentul pus pe *istoricitate* de către şcoala Savigny, (patrimoniu definitiv asimilat şi metodă parţială de cercetare în ştiinţele politico-juridice) poate cădea azi pe alte aspecte, de pildă pe *factorul economic*. In veacul precedent istorismul rămâne, însă, criteriu hotărîtor şi axă a doctrinelor elaborate.

Până la Simion Bărnuţiu, teoretizarea drepturilor ardeleneşti se făcuse mai mult pe latura filologică.

Statutul de servaj din 1714, elaborat de Curtea din Viena sub incitaţia aristocraţiei ungare, a Saşilor şi a Secuilor privilegiaţi, prin care condiţiunile de muncă deveneau echivalente cu sclavajul, toată seria de legi din 1742 şi 1747, precum şi regimul stabilit de Maria Tereza la 12 Noemvrie 1769, reconfirmat la 6 Iulie 1774, puneau o serie de chestiuni politico-juridice, care îşi aşteptau interpretul şi apărătorul Român.

Jacqueriile intermitente din jurul Braşovului dela 1774 şi 1781, ca şi revoluţiile de amploare din 1784 ale lui Horia, Cloşca şi Crişan, puneau concluzii sângeroase în locul concluziilor scrise. Lupta pentru drepturile politice şi pentru admiterea în dieta Transilvaniei, dusă

cu atâta înverşunare de episcopul unit Ion Inocenţiu Klein, îşi cerea urmaşi. Unul din aceşti luptători politici pentru desrobirea naţională, cu bună pregătire teoretică, a fost Simion Bărnuţiu.

Oamenii politici ai Ardealului s'au declarat în genere — cu rare excepţii, imediat pecetluite la stâlpul «renegării infame», ca Mangra — contra influenţei maghiare, căutând protecţia Vienei. Inglobarea de fapt a provinciei în sfera de influenţă şi de administraţie maghiară nu putea avea decât rezultate nefaste în ceea ce priveşte autonomia culturală la care nădăjduiau Românii.

Dreptul maghiar plin de resturi medievale, precam şi privilegiile nenumărate pe care şi le arogase aristocraţia, nu îngăduia instaurarea acelui regim de libertate şi de egalitate în faţa legilor, specific în Europa apuseană la sfârşitul veacului trecut.

Evoluţia social-juridică între 1789 şi 1849 este extrem de redusă în Ungaria.

Conservatismul funciar şi obstinat îşi găseşte explicaţia în situaţia dominantă a naţiunii maghiare pe care o avea faţă de celelalte naţionalităţi. Naţionalismul maghiar era retrograd. Naţionalismul Românilor şi al Slavilor era progresist.

Părăsirea unor poziţii avantajoase de dragul progresului nu s'a întâmplat niciodată în istorie. Răsturnările de regimuri îşi au motivaţia în deplasări de forţe economice şi în sdruncinarea echilibrului prin atacuri politice bine pregătite şi cu eficacitate.

Clasa mijlocie maghiară, care în veacul XIX, a ţinut facla progresului în mână, părăsise progresul şi se aliase cu aristocraţia, în faţa unei prăzi comune: prada colonială, Ardealul servind drept colonie. Conservatismul corespundea unor interese de clasă. Ungaria avea similitudini structurale cu Anglia, unde revoluţia liberală n'a fost întovărăşită cu izgonirea definitivă a aristocraţiei latifundiare, ca în Franţa. Aristocraţia maghiară, din cauza acestor afinităţi, a întreţinut şi întreţine încă excelente raporturi cu aristocraţia engleză.

La baza prosperităţii Ungariei antebelice şi a Angliei se aflau venituri provenite din munca coloniilor.

Conservatismul era binevenit şi favoriza desvoltarea naţiunii respective, fortificată cu privilegii juridice şi cu ideologie reacţionară.

Conservatismul este un efect politic al unui sistem economic exploatator. Imediat ce cauza dispare, mişcările de transformare socială îşi fac apariţia. Independenţa crescândă a dominioanelor engleze a uşurat creşterea laburismului, iar după pierderea Transilvaniei, organismul politic conservator maghiar a fost atât de slăbitîncât a intrat direct în experienţa lui Bela Kun.

O serie de apariţiuni în psihologia naţională maghiară, ca intoleranţa, concepţia cavalerească a existenţei şi orgoliul de rassă erau legate de faptul dominaţiei politice şi economice. Treptat, treptat, ele vor dispărea. Dacă latifundiile se vor împărţi la ţărani, Ungaria se va transforma într'un Stat ţărănesc, ca celelalte din sud-estul european şi din Balcani.

Conservatismul şi ancorarea maghiară în medievalitate erau complexe antipatice şi nefavorabile intereselor Românilor ardeleni, care se afiliau cu ostentativă fidelitate Coroanei habsburgice.

*
* *

Joseph II, fiul Mariei Tereza, însufleţit de o frumoasă pornire nestăvilită de reforme în favoarea supuşilor săi oprimaţi, protectorul într'un anumit sens al Românilor, pe cari îi vroia utilizaţi împotriva aristocraţiei maghiare, era convins de credinţa necesităţii despotului luminat şi progresist.

In teoria sa de cap încoronat al unei Impărăţii, neomogene în componentele prime, se amestecau izvoare de iluminism european, pregătitoare ale Marei Revoluţii, cu teoria despotului, pe care o colora cu mult catolicism.

Dela Joseph II datează o filosofie a Statului în Austria pe care intelectualii ardeleni români au îmbrăţişat-o pentru interesele şi ţelurile cele mai vitale ale minorităţilor naţionale. Această filosofie politică a căpătat un nepieritor monument ştiinţific în creaţia cu răsunet european a lui Kelsen [1]).

Conştient de pericolul elementelor centrifugale şi de structura neunitară a Statului său, Iosif II era convins, că printr'o distrugere lentă a diverselor « constituţii » şi privilegii medievale acordate de predecesorii săi claselor

---

[1]) Vezi capit. VI: *Două momente analoge în teoria Statului habsburgic:* Bărnuţiu (sec. XIX) şi Kelsen (sec. XX).

şi popoarelor dominante, va putea întări poziţia Coroanei şi va menţine unitatea Impărăţiei. Era o filosofie cu nuanţe libertar-egalitare, aplicată în concepţia Statului, capabilă să modernizeze viaţa socială şi viaţa publică a Austriei. Ea convenea de minune teoreticianilor ardeleni. De aceea filosofia dreptului natural cu aplicaţiuni libertar-egalitare în problema Statului este aşa de răspândită în Transilvania veacului XVIII, pentru ca apoi, lupta secolului XIX şi XX să se aşeze aproape exclusiv pe terenul drepturilor naţionalităţilor.

Pentru Iosif II, independenţa incomodă a clasei superioare ungureşti şi asuprirea pe care o exercita prin membrii săi, în calitatea lor de seniori feudali era de natură a-i contrazice concepţia sa de despot luminat şi de înţelept conducător creştin.

Ideologia din preajma Marei Revoluţii franceze, pe care nu o accepta în întregime, dar care lucrase subteran la formaţia personalităţii sale, îl îndrepta să inaugureze o nouă politică a Casei domnitoare, continuată de altmintrelea în multe privinţe şi de Leopold II.

Această politică face parte integrantă şi din patrimoniul doctrinelor politico-juridice ardeleneşti.

In numele acestei politici s'a început mişcarea lui Horia care pretinde, că într'o audienţă la Viena în anul 1780, ar fi primit, din partea lui Iosif II, un document cu peceta imperială şi cu îndemnuri la răscoală.

Acest document împărătesc, arătat tainic de Horia fraţilor săi de cruce — document, a cărui existenţă *formală* e improbabilă — are un înţeles simbolic.

Pecetea şi documentul arată alianţa tacită dintre aspiraţiile ardeleneşti şi noul curs din Statul austriac. Cu toate obstacolele, teoria iluministă a Statului pătrunde şi structurează administraţia şi organizaţia politică a împărăţiei.

Sub steaua acestei concepţii a redactat Simion Bărnuţiu manifestul dela 25/13 Februarie 1842, care face parte dintr'o serie întreagă de memorii şi manifeste adresate Vienei de către Transilvania.

Edictul *revocatio ordinatium* din 1790, prin care se încerca a se retrage părţile prea progresiste, aflate în reformele josefiniane nu a putut opri răspândirea acestor idei pe care Ardelenii le-au considerat ca drepturi câştigate şi arme de luptă în zestrea lor sufletească şi politică. Influenţa enciclopedismului liberator francez, introdusă pe cale monarhică, a fost ulterior întărită de tinere forţe cărturăreşti ardelene, care, în şcolile dela Viena, Budapesta şi Roma, primiseră botezul sufletesc al Revoluţiei dela 1789.

Aceste forţe tinere scot ziare noui şi fac proiecte pentru o Enciclopedie după modelul clasic furnizat de Diderot, D'Alembert şi Helvetius.

Concepţia generală a Statului în teoria ardeleană este monarhismul, cu o puternică sau vagă coloratură iluministă, după temperament sau după frâul lăsat nădejdilor.

Modul cum teoreticienii ardeleni vedeau poziţia monarhului faţă de popor, este o apariţie interesantă şi specifică a Europei centrale şi Germaniei, depărtându-se de problematica franceză iluministă.

Această poziţie a fost plasticizată de popor cu expresia de *drăguţul de Impărat.*

Teoreticianul străin din care s'a inspirat Simion Bărnuţiu pentru a defini şi preciza raporturile dintre Suveran şi Popor este profesorul German Karl von Rotteck dela Universitatea din Freiburg (1775—1840).

G. Bogdan-Duică [1]), a arătat cum volumul profesorului ardelean apărut la « Tiparul Tribunei Române » în 1868, şi întitulat *Dereptulu naturale privatu de Simeone Barnuţiu, doptore în legi, profesore de dreptulu naturale, de dreptulu gentilor, de dreptulu publicu alu Românilor,* (360 pagini), este compilat după volumul I din Rotteck, cu titlul *Allgemeine Einleitung in das Vernunftrecht* [2]).

Compilaţia merge în secolul trecut uneori mână în mână cu plagiatul.

Compilaţia în filosofie, în ştiinţele pozitive sau în Drept are, de sigur, un sens peiorativ. Nu există acele circumstanţe atenuante din literatură, unde Molière a utilizat banale teme din *comedia dell'arte* sau din autorii satirici latini, din farsa spaniolă sau din literatura populară medievală pentru a turna în alte tipare, nemuritoare capodopere ale literaturii universale. In comediile de intrigă, în comediile de moravuri, în comediile de caracter sau în farsele molièreşti, ca şi în tragediile

---

[1]) G. Bogdan-Duică: *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu*, 1924, pp. 160—181.

[2]) Rotteck, *Lehrbuch des Vernunftrechts und der Staatswissenschaften*, 1847. Amănunte preţioase asupra lui Rotteck în Rudolf Smend « *Allgemeine Staatslehre* » şi în « *Die Staatstheorien des 19. und 20. Jahrhunderts* », *cursuri*, Berlin, 1929 şi 1930.

sau în idilele lui Shakespeare ori în Faust al lui Gœthe se pot urmări influenţe precise de texte şi izvoare clare. Operele lor nu pălesc prin aceste descoperiri.

Se schimbă punctul de vedere al judecăţii şi al valorificării în ştiinţă sau în istoria ideilor, în cazul când izvorul depăşeşte creaţia originală, cum este cazul manualului de « Drept natural » al lui Bărnuţiu.

Profesorul ieşan era un simplu compilator al lui Rotteck. Se ridică, însă, o întrebare prealabilă: folosirea juristului german s'a făcut la întâmplare?

De ce a compilat Bărnuţiu tocmai pe Rotteck? [1])

Nu prezenta oare Rotteck o doctrină înrudită cu aceea împrăştiată de Bărnuţiu în manifestele şi discursurile sale politice?

Studiul aprofundat al operei lui Rotteck şi al momentului istoric german 1840—1847 ne dă un răspuns mulţumitor la această perplexitate.

Rotteck se încadrează în pleiada juriştilor germani ai epocei, cari luptau pentru căpătarea libertăţilor cetăţeneşti cu păstrarea şi armonizarea specificităţilor locale istorice.

---

[1]) Când a cunoscut Bărnuţiu opera lui Rotteck? Din corespondenţa purtată cu nepotul său Ioan Maniu aflăm că *Staatslexikonul* lui Welcker şi Rotteck a fost expediat dela Viena în 1861 la Iaşi de către nepotul aflat la studii. Asupra altor cărţi şi asupra raporturilor cu nepotul său — student în Drept susţinut până la luarea doctoratului şi la obţinerea titlului de avocat de către Bărnuţiu — a se vedea lucrarea d-lui *Dr. Coriolan Suciu, Corespondenţa lui Ioan Maniu cu Simion Bărnuţiu,* 1851—1864, Blaj, 1929, 470 pagini. Textul despre lexiconul lui Rotteck, pag. 75).

Similitudinea structurală dintre poziţia politică a universitarului german şi a ideologului român este evidentă, cu toate deosebirile geopolitice, care despart terenurile unde răsar cele două teze doctrinare.

Ambii luptau împotriva unor uzurpări şi asupriri sociale şi politice.

Problema «limitării forţei», a echilibrului, separării şi controlului reciproc al puterilor statale sunt *leit-motive* comune.

Mijloacele pentru dobândirea acestor ţeluri sunt de natură *juridică*. Cu tot botezul focului revoluţionar dela 1842 şi 1848 prin care a trecut intim Bărnuţiu, mijloacele sale de luptă se situiază pe planul dreptului şi se remarcă prin *juridicitatea* lor.

Concepţia lui Rotteck de corectare a voinţei monarhice, de atâtea ori şovăitoare şi imperfecte, printr'un sistem de reprezentare al poporului, care să lumineze şi să asiste pe monarh, era de natură să concorde cu nevoile locale ardeleneşti.

Nu este la Rotteck obişnuitul liberalism francez, răspândit şi în Germania. Reprezentanţa populară nu înseamnă un corelat al drepturilor Omului şi ale cetăţeanului, ci un mijloc *tehnic* prin care se caută a se înlătura anumite desavantaje ale Monarhiei absolutiste.

In concepţia iluminismului pur, cetăţeanul alege prin faptul, că este om. Deci, are un complement natural al existenţei sale.

In opinia lui Rotteck-Bărnuţiu, dreptul de elecţiune (a alege şi a fi ales) nu mai este un rezultat al omului considerat în sine, ci un mijloc excelent de a îmbunătăţi

un regim cu imperfecţiuni: principele dela conducere, împreună cu sfătuitorii săi, linguşitori şi neomenoşi, nu sunt în stare a vedea exact nevoile poporului şi chiar dacă le văd nu-i atrag atenţie asupra lor. Cu aceste considerente de tehnică juridică şi constituţională se motivează necesitatea unei Reprezentanţe pentru a asista pe monarh.

In Transilvania, regimul monarhic era unica sursă dela care se putea spera oarecare dreptate. De aici prestigiul imens de care se bucura Impăratul, atât în conştiinţa populară cât şi la intelectuali.

Sistemul reprezentativ era o premiză — împrumutată în specificitatea ei dela Rotteck — în sistemul de gândire al lui Bărnuţiu, care teoretiza o serie de fapte şi situaţiuni din Ardeal, penibile pentru populaţia românească, pentru a le indica un remediu politic.

Monarhii habsburgi — în afară de Iosif II şi Leopold II — nu mai erau dispuşi, să ia sub înalta lor aripă protectoare în mod egal pe toţi supuşii.

Mijlocul tehnic de a îndrepta inconvenientele acestui sistem era, evident, o Reprezentanţă populară. In cazul Transilvaniei: o dietă.

Impăraţii habsburgi, în mâinile cărora se găsea soarta Românilor aflaţi în conflict permanent cu naţiunile conlocuitoare şi privilegiate, nu şi-au împlinit datoria cu fidelitatea, arătată de Ardeleni, Cassei lor.

Când Avram Iancu, nebun şi cerşetor, chemat să vadă încă odată pe Impărat, a refuzat spunând: « ce ar putea să vorbească un nebun ca mine cu un mincinos

ca el», era expresia desamăgirii în confienţa nemărginită zadarnic acordată «drăguţului» dela Viena.

Pentru a remedia aceste desamăgiri şi sincope ale principiului monarhic, Bărnuţiu luptă pentru o dietă.

Punctul culminant al carierii politice a lui Bărnuţiu se află în activitatea depusă pentru organizarea manifestării de pe Câmpia Libertăţii şi în discursul memorabil ţinut cu acest prilej.

Consfătuirea premergătoare a marei Adunări naţionale dela Blaj (3 Mai 1848) a fost prezidată de Vasile Raţiu (1783—1870)[1]. Acest Raţiu făcea parte din vestita familie Raţiu, nobili români, din care principii Ardeleni îşi alegeau de predilecţie solii în diferitele misiuni diplomatice trimise în Moldova. Un Petru Raţiu a fost solul lui Ştefan Bathory pentru a cere ajutor în 1575 Paşei din Moldova contra lui Gaspár Bekés.

Vasile Raţiu făcuse o parte din studiile elementare la călugării catolici piarişti, ca şi Simion Bărnuţiu, apoi studiase la Cluj şi Viena.

Sufletul mişcării şi conducătorul dela 1848 a fost, însă, S. Bărnuţiu.

*
* *

Manifestele, întrunirile, serbările demonstrative şi adunările populare în genul celei de pe Câmpia Libertăţii, trebuesc înţelese nu numai în caracterul lor protestatar, ci ca operaţiuni prin care conştiinţa comunităţii de inte-

---

[1]) Amănunte în monografia documentată a d-lui *Ioan Georgescu*, Dr. Ioan Raţiu, 1928 pag. 12.

rese materiale şi sufleteşti lua socoteală de sine însăşi. O comunitate are o serie de simboluri prin care se arată şi se retrăieşte periodic contopirea şi solidaritatea elementelor sale omogene.

Filosofia pozitivistă sau vulgar-materialistă şi cultura veacului XIX, cu prelungiri multiple în vremea şi cultura contimporană, a pierdut înţelesul simbolului aflat dincolo de raţiune, în frământarea vieţii publice, dincolo de înţelegerea săracă a cunoaşterii raţionale sau pozitiviste.

Raţionalitatea simbolică, prin care ies eruptiv la iveală adevărurile şi aspiraţiunile tainice ale comunităţii (*Gemeinschaft* în opoziţie cu *Gesellschaft* după concepţia lui Tönnies)[1]) nu mai găseşte astăzi comprehensiunea necesară. Forme de viaţă esenţiale, incapabile de a intra în tipare raţionale, simbolurile îşi duc existenţa pe alt plan decât cel raţional. Uniunea dintre elementele componente ale unui organism social nu se face, însă, decât prin acest fluid subtil emanat de simboluri.

Adunarea de pe Câmpia Libertăţii nu poate fi interpretată în sens pur politic, adică nu avem deaface exclusiv cu o manifestare populară prin care se cer anumite îmbunătăţiri materiale şi câteva drepturi politice. Simbolul ei depăşeşte aceste ţeluri imediate.

Pe Câmpia Libertăţii, dela 3 Mai 1848, se înfăptuia *integrarea* într'un organism unitar a vieţii publice ardeleneşti [2]). Adunarea dela Blaj era un simbol şi o contri-

---

[1]) Ferdinand Tönnies: *Gemeinschaft und Gesellschaft*, ed. din 1923.

[2]) Despre teoria integrării în Filosofia Dreptului şi Filosofia Statului a se vedea Rudolf Smend: *Verfassung und Verfassungsrecht*, 1928.

buţie dinamică la formaţia naţionalităţii române din Transilvania.

Adunarea dela Blaj a fost semnalul luptei pentru obţinerea anatomiei culturale şi începutul unei acţiuni politice.

De ea se leagă amintiri puternice şi conţine până azi forţe latente, care pot deveni propulsive.

In formule mnemotehnice, popoarele îşi concretizează pasiuni, speranţe şi caracteristici sufleteşti.

Un complex al psihologiei colective ardeleneşti s'a identificat cu Câmpia Libertăţii. La cristalizarea sentimentelor în jurul acestei formule integrative, Simion Bărnuţiu are o contribuţie hotărîtoare.

Alegerea Blajului ca loc al Adunării naţionale dela 3 Mai 1848 era binevenită din mai multe puncte de vedere.

In primul rând, în Blaj se exprimau relaţiile oficiale cu Viena. Acolo se strângeau firele prin care Românii comunicau cu o formă de Stat, unde erau obligaţi să trăiască. Biserica unită a Blajului avea un punct comun esenţial cu Cassa de Austria: catolicismul. Habsburgii tindeau să ralieze pe Români la fidelitate pe fundamente religioase.

Şcoalele înfiinţate sau îngăduite să funcţioneze de către Habsburgi — unde şi-a făcut educaţia între alţii şi Simion Bărnuţiu — purtau pecetea catolicismului. Ei însuşi ferventi catolici, Habsburgii şi Curtea lor, au priceput calităţile eminente de ordine şi ierarhie — deci, monarhie! — ale Bisericii papale. Intrarea Valahilor răsăriteni în cercul de influenţă al universalismului ordonator

catolic era un mijloc de intimidare ale pretenţiilor maghiare de independenţă, plus asigurarea fidelităţii necondiţionate faţă de Coroană a unor minorităţi.

Blajul era centrul acestor legături.

In Blaj, era pentru Români Statul în embrion, aşa cum îl doreau; sub steaua Vienei, fără influenţa absorbantă maghiară. In Blaj era cultura. Prin şcoalele lui devenise centru de polarizare şi de mândrie naţională. In Blaj se concretizau formele de intimidare ale Ungurilor şi începutul unei independenţe ardeleneşti.

In rezumat, la Blaj se începuse *integrarea* în sens comunitor.

Alegerea Blajului pentru marea Adunare populară dela 1848 de către Bărnuţiu, dovedeşte instinct infailibil. Când s'a păşit la Unirea cu Patria mumă în 1919, nu s'a mai ales Blajul habsburgofil, ci Alba-Iulia unde plana umbra lui Mihai-Viteazul.

Data fixată pentru Adunarea de pe Câmpia Libertăţii făcea apel la simboluri şi la subconştientul popular: prima duminecă după Paşti, adică prima sărbătoare după înviere.

Invierea se pregătea pe aceste plaiuri.

Vestitorul ei a fost Simion Bărnuţiu.

Sociologic, *personalitatea* gânditorului primise o plenipotenţă politică. Nu mai era o personalitate oarecare, cu lumini şi umbre, cu scăderi şi culmi, ci ceva mai mult: un *exponent* [1]) politic al unei minorităţi naţionale

---

[1]) Asupra distincţiei dintre *personalitate* şi *exponent* politic în teoria Statului vom reveni cu o lucrare separată.

asuprite, care face apel la argumentele conştiinţei umane prin aducerea în faţa tribunalului istoric a tablei de valori de drept natural şi la însăşi judecata istorică, nu numai pentru naţiunea sa, ci pentru toate categoriile omeneşti aflate într'o situaţie analogă.

CONCLUZII

Simion Bărnuţiu a fost un om politic al Ardealului, care a avut cea mai adâncă influenţă asupra urmaşilor. Discursul său din Catedrala Blajului dela 1848 a fost un îndreptar ideologic pentru partidul naţional român şi o adevărată *magna charta libertatum* a Ardealului politic. Bărnuţiu ştiuse să dea expresie doleanţelor naturale ale unui popor, subjugat de altul, sub forma unei *sistem juridic.*

Problema apărării grupului etnic, din care făcea parte, ameninţat de desnaţionalizare, n'a fost pusă pe planul unui *raport de forţe*, deşi în ultimă analiză la acest raport se reducea întreaga luptă.

Simion Bărnuţiu a încercat să iasă din planul obişnuit al forţei pentru a intra şi a transpune polemica dintre Unguri şi Români în domeniul Dreptului, punând faţă în faţă cele două sisteme de gândire politică şi scoţând în evidenţă preeminenţa Dreptului asupra Forţei oarbe. Deşi inspirat de problematica germană, Bărnuţiu a optat pentru o soluţie îndeobşte cunoscută ca o « soluţie romanică ».

Cu ocazia desvăluirii bustului la Şimleul Silvaniei, d-l Iuliu Maniu a remarcat just în discursul festiv

pronunţat în calitatea de şef al guvernului, că Bărnuţiu a anticipat teoria wilsoniană a autodeterminării popoarelor [1]).

Teoria wilsoniană este o concluzie necesară a concepţiei Statului-Lege şi a juridicităţii aplicate în viesparul luptelor naţionale. Autodeterminarea popoarelor este încoronată cu opera de organizare a păcii prin metoda tehnică a unei Societăţi a Naţiunilor. Ambele principii — autodeterminarea şi rezolvarea pacifică prin arbitraj a conflictelor interstatale — sunt culmi ale gândirii politice concretizate în noţiunea Statului-de-Drept.

Acest Stat-de-Drept, opus Statului-Forţă sau Statului monolitic, însemnează pluralism de interese, supuse unui cadru unitar de esenţă juridică.

* * *

Care este viitorul doctrinei politice bărnuţiene pentru vieaţa noastră publică?

Tradiţia ideilor lui Bărnuţiu se mai păstrează încă vie în sânul fostului partid naţional devenit « regnicolar » prin fuziunea cu partidul ţărănesc.

In Vechiul Regat, noţiunea Statului-Lege şi a unui primat juridic nu s'a făcut până acum prin intermediul şi după pecetea acestui gânditor politic, ca în Ardeal. « Lupta constituţională » s'a dus înainte de războiu mai mult de către partidul conservator prin Petre Carp şi

---

[1]) Vezi *Discurs de Iuliu Maniu* în « Adevărul », (8 Septemvrie 1930).

Titu Maiorescu, fapt care însemnează şi o stranie butadă istorică.

După războiu, luptele pentru o democraţie constituţională legalitară sau pentru practica unor cutume, care nu ţin socoteală de lege, nu s'au sfârşit. Sistemul de gândire sau autoritatea lui Bărnuţiu este rareori invocată.

Se va continua această situaţie şi în viitor?

Este greu de prevăzut.

Ceea ce se poate afirma cu oarecare siguranţă este poziţia *centrală* pe care Bărnuţiu o va ocupa într'o istorie a doctrinelor politice româneşti.

In acest teoretician s'au reflectat cele două mari curente spirituale, care corespundeau unor tendinţe ieşite din însăşi configuraţia economico-socială a Principatelor Române şi a Ardealului în secolul XIX.

Lupta lui Bărnuţiu a fost îndreptată spre o câştigare a autonomiei de către « majorităţile » române de dincolo de munţi, trataţi ca « minoritari » de a doua categorie, fără drepturi la cultură şi civilizaţie, de către clasa dominantă a Ungariei.

In limbă şi în cultură a văzut Bărnuţiu afirmaţia cea mai categorică a rezistenţei şi a capacităţii unui grup etnic. La persecuţia etnică maghiară, Bărnuţiu a organizat rezistenţa etnică românească pe două căi: calea filologică şi pe calea culturii. Aceste căi trebuiau să ducă mai târziu la autonomia administrativă, la autonomia spirituală şi — eventual — la o autonomie politică.

Apelul la conştiinţa europeană s'a făcut prin scoaterea în evidenţă a unui primat juridic.

Intr'un curs litografiat [1]) spune Bărnuţiu:

« Nu e adevărat că reverenţia către lege ia voia şi bucuria omului spre bine. Din contră, cu cât respectăm Legea mai mult şi cu cât o urmăm cu mai multă constanţă, cu atât ne vine mai uşoară împlinirea şi cu atât avem mai multă voie şi bucurie spre binele care-l înfăptuim ».

Momentul istoric utilizat de teoreticianul român se caracteriza într'adevăr prin consolidarea fundamentelor de viaţă autonomă ale neamurilor într'o metafizică a « auto-determinărilor ». Dela această « auto-determinare » se aştepta un progres nelimitat şi o încetare a sfâşierilor dintre popoare.

Testimoniul lăsat de Bărnuţiu în problema politică se poate rezuma astfel: « respect pentru etnic » şi « toleranţă din partea Statului pentru minorităţile naţionale ».

Respectul pentru etnicitate presupune respectul reciproc al grupelor, când vin în contact înlăuntrul aceluiaşi Stat.

Exemplul dat de Bărnuţiu demonstrează peremtoriu că o politică de violentare a drepturilor minoritare nu are altă urmare decât strângerea tuturor claselor din naţiunea asuprită într'un bloc invincibil.

Pulverizarea blocurilor minoritare şi integrarea lor *cetăţenească* înlăuntrul Statului nu se obţine decât prin largă toleranţă şi egală îndreptăţire, atât ca şansă economică, pe lângă şansa cultural-politică, garantate de dreptul ginţilor şi de o conştiinţă a civilizaţiei contimporane.

---

[1]) *Scientia virtuţii*, curs litografiat, pag. 28.

Simion Bărnuţiu a fost un tip uman, eminamente politic. Sunt nu numai oameni de tip politic sau apolitic, ci popoare întregi pot fi considerate cu vocaţie politică sau lipsite de această vocaţie,

Poporul român a dovedit în secolul XIX şi XX calităţi eminamente politice. Dintr'o risipire de aproape un mileniu şi jumătate în provincii cu ocârmuiri politice lipsite de unitate, a reuşit în foarte scurtă vreme să ajungă la conştiinţă politică de grad superior şi la impresionante realizări. Poporul român s'a caracterizat în istoria sa printr'o largă toleranţă faţă de blocurile etnice. Prin această atitudine sufletească a asimilat grupuri compacte de Greci, Armeni, Ţigani, Sârbi, Evrei, Bulgari şi Săcui.

Capacitatea de asimilare a unui neam este o dovadă de superioritate.

Toleranţa este tactica cea mai adevărată şi corespunde « specificului » românesc.

ANEXA

DISCURSUL DELA 2/14 MAIU 1848 ROSTIT DE SIMION BĂRNUŢIU ÎN CATEDRALA BLAJULUI

(TEXT MODERNIZAT)

DISCURSUL DELA 1848 AL LUI SIMION BĂRNUŢIU

Fraţi Români!

Cine să nu se închine înaintea înălţimii omeneşti, când se uită la această adunare măreaţă, care face să salte de bucurie inima fiecărui Român bun şi insuflă respect şi spaimă celor ce nu vor libertatea oamenilor, şi urăsc pe Români! Cine va mai putea zice, că Românul nu doreşte o stare mai fericită, că pe el nu-l mişcă nici versul cel dulce de libertate, nici chiar sentimentul de moarte, care i se prepară în adunările ungureşti?

Ci, judecaţi, fraţilor! Oare dacă presimţesc rândunelele şi animalele, furtuna cea grea, şi dacă unii oameni îşi spun mai înainte chiar şi ora morţii: o gintă întreagă să nu presimtă pericolul, ce o ameninţă, un popor întreg să stea nemişcat ca piatra, când îi bate ceasul fericirii, şi să tacă asemeni unui surdo-mut, când i se trage clopotul de moarte? Aceasta ar fi un lucru în contra naturii şi cu neputinţă; inima Românilor a bătut întotdeauna pentru libertate, şi iată că-i vedem şi acum cu multă bucurie cum s'au deşteptat, şi prin ce unire minunată s'au legat, că nu vor mai suferi să-i calce în picioare alte naţiuni; ei se adunară cu cugetul ca să-şi revendice drepturile pe cari le uzurpă Ungurii, Secuii şi Saşii de sute de ani, şi ca să-şi apere de pieirea viitoare acel drept, ce nu se poate înstrăina, de care Gotul nu cutează a se atinge, nici Hunul cel sălbatic, nici Turcul necredincios; dar pe care acum Ungurii liberali ne-o spun în faţă că vor să-l ia astăzi în epoca frăţiei şi a libertăţii!

Şi cine să nu se mişte acum, care popor să nu se aprinză de acest spirit dumnezeesc ce anunţă căderea supunerei la toate

popoarele, renaşterea Europei prin libertate? Iată că şi Viena i se închină şi prea bunul nostru împărat împlini dorinţa poporului, dându-i constituţie la 25 ale lunii Aprilie. Câtă schimbare, ce bucurie! Acum nu mai e cenzură: a pierit prietena întunericului dinaintea razelor libertăţii, şi patroana despotismului s'a stins cu ruşine din împărăţie; de acum înainte nu va mai aştepta scriitorul cu lunile şi cu anii întregi după oarecari foi, pe care le dedese în mâna unui omorîtor de minte omenească: nici poporului nu-i va mai fi oprit a se uita în cărţile dregătorilor, nici nu-i va mai fi păcat să descopere scăderile guvernelor celor stricătoare fericirii omeneşti; privilegiile şi monopolul vor cădea, după titluri numai secii vor mai umbla, legile şi judecăţile se vor face de aleşii popoarelor, dar nu întru ascuns, ci la vederea tutulor; mişcarea capitalei e mişcarea a toată împărăţia!

Ştiţi ce schimbare se face şi în megieşa ţară ungurească de vreo două luni încoace. Astăzi nu mai sunt legate mâinele Ungurilor, cum credeau ei că erau legate mai înainte de guvernul din Viena. Ei au acum ministerul lor: numai persoana împăratului ca rege îi mai leagă de împărăţie. Asta însă nu-i împiedecă să sboare cu repeziciunea vulturului către ţinta dorinţilor ungureşti, către opera cea mare a maghiarizării tuturor popoarelor. Ei au publicat că vor să reverse bunătăţile constituţiunii peste toţi locuitorii ţării fără să mai caute la religiune sau la naţionalitate; toţi locuitorii ţării, zic ei, vor avea voia şi iertarea să vorbească, să scrie, să se apere, şi să-şi descopere sentimentele în orice fel legiuit, adică cenzura nu va mai fi, şi va fi libertate de tipar pentru toţi. Miniştrii Ungariei nu vor guverna ţara numai după capul lor şi după plăcerea lor, cum fac miniştrii Statelor despotice, ci o vor guverna după legile pe cari le va pune ţara în dietă: şi dacă s'ar abate cu guvernarea dela legile şi dela scopurile ţării, atunci vor fi răspunzători, adică se vor trage în judecată, ca şi alţi răi, şi vor fi pedepsiţi după măsura relelor ce au făcut. Apoi dieta nu se va strânge numai atunci când va crede de cuviinţă principele, ci în fiecare an; şi la dietă nu vor trimite deputaţi numai nobilii şi oarecari oraşe şi sate ca până acum; în dietă nu vor şedea numai conţii, baronii, prelaţii şi episcopii, ci se vor alege şi se vor tri-

mete deputaţi toţi oamenii, cari vor avea calităţile cerute de lege; şi aceasta va fi aşa pentrucă de aici înainte toţi oamenii vor fi cetăţeni liberi. Până acum numai boierii şi popii catolici erau liberi şi oarecare oraşe şi comunităţi, de unde urma că numai aceştia puteau trimite deputaţi. Tot din această cauză a libertăţii tutulor, de aici înainte greutăţile ţării le vor purta toţi oamenii, vor da dare toţi şi ostaşi, şi vor lua parte la făcutul căilor: de greutăţile acestea nu vor fi scutiţi nici domnii, cum erau până acum. Se va ridica o Bancă Naţională pentru înaintarea, înlesnirea şi înflorirea industriei şi a comerţului în toate ramurile vieţii de Stat. Dar mai e încă un lucru minunat, de care chiar şi morţii vor sălta de bucurie în morminte, când se va înfiinţa şi pe pământul Ardealului: acest lucru e ştergerea iobăgiei. Libertăţile acestea mari se vor scrie în cartea Constituţiunii pentru mai mare tărie, şi pe Constituţiune vor jura şi ostaşii. Afară de aceste lucruri minunate, ministerul a mai publicat încă un punct: *uniunea Ardealului cu ţara Ungurească.* Ce fierbere şi ce turbare a căşunat în ţară uniunea aceasta, nu mai e nevoie s'o mai spun, că o ştim cu toţii. Aceasta însă să ne-o însemnăm, că uniunea aceasta nu e nimic altceva decât *contopirea* pe care o doresc Ungurii de mult; adică Ungurii vor prin Uniune să şteargă deocamdată privilegiile Ardealului şi, împreună cu privilegiile, să stingă toate popoarele nemaghiare, ca să facă din toate numai o naţiune, care să se numească *Naţiunea cea mare şi tare ungurească.* Ungurii leagă toate bunătăţile vieţii constituţionale de uniunea cu Ungaria; ei zic că în uniune se cuprind toate, şi că fără ea nu e cu putinţă nicio libertate. Şi acum uniunea aceasta e la uşă: ce să facem?

Ca să-mi pot da părerea, cum să iasă odată neamul nostru din acest labirint, în care l-au băgat Ungurii de vreo nouă sute de ani încoace, încurcându-l tot mai mult, vă rog, fraţilor, daţi-mi voie ca să expun mai întâiu pe scurt raporturile Românilor cu Ungurii, de când se află sub dominaţia ungurească. Eu, în adevăr, consider două popoare ca pe doi oameni! Precum doi oameni nu se pot ajuta unul pe altul, dacă nu-şi cunosc lipsurile, nici, nu se pot feri unii de alţii dacă nu-şi cunosc firea şi caracterele chiar aşa trebue să considerăm şi două popoare. Daţi-mi voie

ca să arăt ce legătură este între naţionalitatea şi libertatea, cultura, chemarea şi toată viaţa unui popor, ca de aci să cunoaştem ce să judecăm despre Uniune, şi ce să judecăm despre libertatea ce ne-o promit Ungurii drept preţ pentru naţionalitate. O! de v'ar face cuvântul meu, ca să simţiţi cei 944 de ani ai umilirii Românilor, aşa cum simte şerbul o zi de domnesc, în care a lucrat de dimineaţă până seara flămând, ars de soare şi bătut! O! de v'aţi înfiora de această amorţire lungă a naţiunii noastre, ca şi când ar fi căzut numai ieri, la râul Căpuşului, Domnul nostru Gelu! Atunci eu sper că, la lumina istoriei şi a libertăţii va pieri şi năluca uniunii, cum piere negura dinaintea soarelui, acea nălucă, ce ne ameninţă cu moartea naţională după o amorţire îndelungată. Iar experienţa de o mie de ani a părinţilor noştri, ne va arăta ce cere astăzi dela noi onoarea naţiunii române şi ne va învăţa, totdeodată, ce să facem ca să punem fundament sigur la fericirea neamului nostru pe viitor!

« Senatus et populus Romanus beneficii et injuriae memor esse solet. Caeterum Boccho, quoniam paenitet, delicti gratiam facit, foedus et amicitia dabentur cum merunit », (Salust. Jugurtha, cap. CIV) adică: « Senatul şi poporul Roman ţin minte facerea de bine şi nedreptatea; lui Bochus fiindcă îi pare rău, îi iartă fără de legea, legătura şi amiciţia i se vor da când le va merita »; cu aceste cuvinte răspund Romanii regelui Mauretaniei, când acesta cerea uniunea cu Romanii şi prietenia lor. Cam asemenea, mi se pare, s'ar cădea cu oarecare deosebire să răspunză şi Senatul şi poporul Daco-Român, când Ungurii chiamă la uniune pe Români. Aşa e, Senatul şi poporul Daco-Român ţine şi el minte facerea de bine şi nedreptatea, chiar pe care cineva i-ar fi făcut-o cu o mie de ani înainte. Senatul şi poporul Daco-Român ţine minte, cum a intrat ungurul Tuhutum în patria noastră mai întâiu ca o vulpe, după aceia ca barbar cu războiu, fără ca Românii să-i dat fi vreun prilej de războiu; ţine minte, cum a căzut Domnul Românilor după o luptă sângeroasă şi cum Ungurii au legat alianţa de pace prin jurământ, pe care Ungurii l-au călcat de multe sute de ani. Senatul şi poporul Daco-Român ţine minte, cum Ungurii au luat pământul Românilor din Temeş şi dintre Mureş şi Tisa.

Senatul şi poporul Daco-Român n'a uitat că numai dela năvălirea Ungurilor se trag toate relele, pe cari le sufăr Ardelenii de o mie de ani; de aci se trag şi suferinţele Românilor dintre Timeş, dintre Mureş şi Tisa, dela descălicarea Ungurilor pe pământul Daciei până în ziua de astăzi! Senatul şi poporul Daco-Român ţin minte că Ungurii şi pe atunci făureau lanţuri pentru Români, când aceştia îşi vărsau sângele pe şesurile Moldovei şi ale României în luptele cu Turcii, cei mai neîmpăcaţi duşmani ai naţiunii ungureşti; şi acuma iară urzesc plan nou ca să-i cucerească.

Insă câtă mirare trebue să ne cuprindă, fraţilor, când istoria ne arată că Ungurii nu erau atât de sălbatici când veneau asupra pământului Românilor, decât cum s'au făcut după aceea, mai târziu; cum că ei, putem zice, sunt mai barbari astăzi decât cu o mie de ani înainte! Căci ei, după ce câştigară bătaia, nici măcar nu-i constrâng pe Români ca să-l cunoască domn pe Tuhutum, ci Românii şi-l aleseră Domn de bună voie în locul domnului lor celui căzut; ei nu le iau nici pământul, nici drepturile politice; nu-i constrâng la datine barbare. Ba din contra, Ungurii chiar se fac creştini după legea bisericii răsăritului, de care se ţinea toată biserica Românilor; ei fac legătură de pace cu Românii, în dieta ţării şi judecând împreună asupra lucrurilor pământului. Românii locuesc pe acest timp în districtele lor româneşti nesupăraţi de nimeni, pentrucă Ungurii niciodată n'au ocupat ţara, peste care îşi arogă domnia, ei au fost totdeauna mai puţin la număr, şi nici nu le trecea prin cap ca să persecute naţionalităţile celelalte. Ba încă Ştefan, cel dintâiu rege al Ungurilor, zice că: *regnum unius linguae imbecille est.* Atât erau de toleranţi Ungurii pe acele timpuri! Păcat însă, că această purtare blândă a Ungurilor nu ţine mai mult decât cam până pe la 1291. De aci încoace, ei încep a fi tot mai tiranici atât cu poporul, cât şi către alte naţiuni, încât, pe la anul 1437, poporul nu mai poate suferi batjocurile nobililor Unguri, de aceea alergă la arme, ca să impună cu putere respectul cu care-i erau datori domnii pământeşti; şi, într'adevăr, putea să creadă cineva că nobilii unguri vor cugeta cum să împace inimile nemulţumite prin ridicarea relelor apăsătoare? Ei

însă lucrară din contra, căci făcură sfat între dânşii, ca să stârpească pe popor, iar nu cauzele răului. Mijlocul cel mai bun pentru acest scop îl aflară mai marii Ungurilor *în uniunea celor trei națiuni:* a nobililor dimpreună cu Secuii şi Saşii. Când s'ar fi unit Tătarii cu Turcii asupra Românilor, şi ar fi mai chemat la acea uniune şi pe un popor mâncător de oameni, n'ar trebui să ne mirăm; dar când vedem că se unesc astfel floarea unei națiuni creştine asupra unui popor creştin, care o nutreşte în pace şi o apără în războiu; de aceasta ne mirăm. Nimeni nu poate să ne spună relele ce s'au vărsat din această fântână înveninată peste tot poporul şi în parte peste națiunea română. Durerile lor, noi numai atunci le-am putea cunoaşte, când s'ar scula Românii din morminte cu lacrimile pe față pe care le-a stors uniunea celor trei națiuni dela anul 1437 până acum. Ajunge ca Uniunea aceasta n'a fost decât o conspirațiune în contra poporului, care face şi aşteaptă legi şi instituțiuni vrăşmaşe libertății lui, şi priveghează cu ochi neadormiți ca să nu i se mai roadă lanțurile servituții.

Incă nu se născuse *Verböczi* pe lume, şi uniunea celor trei națiuni înflorea; nobilii cei mai mari dimpreună cu Secuii şi cu Saşii jurau mai în fiecare an că nu vor suferi niciodată, ca poporul să ajungă la drepturi egale în țară. După ce văzu lumina zilei acest advocat al tiraniei, care n'ar fi trebuit să iasă niciodată din iad, cele trei națiuni îndată îl cuprinseră cu brațele deschise şi sărutară legile lui ca evanghelia dreptății pe pământ; dar poporul se îmbrăcă în jale, căci « Tripartitul » pentru popor nu e evanghelie de bucurie, ci îngerul morții celei mai ruşinoase în jugul aristocraților.

« Decretul Tripartit » — aşa se chiamă cartea legilor scrisă de *Ştefan Verböczi* — dintr'o parte nimiceşte personalitatea poporului făcându-l şerb domnilor pentru totdeauna, iară pe de altă parte îi răpeşte mijlocirea de a-şi câştiga cele de trebuință pentru traiul vieții « Decretul Tripartitului », pag. 3, tit. 30, § 7), astfel îi stoarce toate puterile, ca să nu mai poată ieşi din servitute. Pe popor îl împarte *în nobili şi țărani*. Nobililor le dă drepturi şi putere nemărginită peste popor, fără de nicio îndatorire către acesta, iară datoriile le pune pe toate în spinarea poporului; pe el îl desbracă

de drepturile omeneşti şi îi lua toată puterea de a se apăra în contra cruzimii domneşti, zicând că ţăranul nu se poate judeca cu cel nobil nicidecum (Decretul Tripartitului, pag. 3, tit. 31). Poporului nu-i este îngăduit a-şi alege judecători şi alţi dregători, cum aleg nobilii: judecătorul lui e domnul său, care îl munceşte toată ziua. Acesta lucrează cu el după plăcerea sa, fiindcă nu-i nimenea să-l apere şi pe dânsul; la comitat apoi îl judecă tot domni pământeşti, şi tot aşa mai în sus sunt puşi asupra lui; pretutindeni tot judecători cari sunt juraţi a nu-i îngădui să se ridice din pulbere vreodată. Pentru popor nu vorbeşte nimeni nicăieri, căci el nici nu exista ca popor. In adunările provinciale şi în cele de ţară, nobilii nu vorbesc de popor ci numai de « oamenii lor *(az éu embereim)*. Poporul, de aceea, e condamnat prin lege că, sau să sufere orice nedreptate i-ar face domnii, sau să-şi răzbune asupra lor cu cruzime când poate. Pentru ca acest popor nefericit să nu poată scăpa nici într'un chip de furia domnilor, legea l-a *legat de glie* (glebae adscripsit) (Decretul Tripartitului, pag. 3, tit. 25, § 2), şi prin această măsură au fost asiguraţi domnii ca să poată face ce vor voi cu poporul, fiind convinşi că nimenea nu va cuteza să-i dea loc de scăpare, când va cădea în fără de legea de a-şi părăsi locul domnului său. Nu se mulţumeşte legea numai cu faptul că-l lega de locul domnului său, dar afară de aceasta îl supune domnilor pământeşti să fie iobag absolut, pentru vecii vecilor, ca să nu mai aibă nicio rază de speranţă că vor scăpa cumva vreodată din jug nici măcar nepoţii şi strănepoţii lor. (Decretul Tripartitului, pag. 3, tit. 25, § 2).

Pe legi de acestea şi-au întemeiat Ungurii constituţiunea lor cea faimoasă, ocrotirea privilegiilor sale, pe ruinele libertăţii poporului. In puterea constituţiunii ungureşti, numai nobilimea, cu popii cei mari, şi cu oarecare oraşe rău reprezentate, au dreptul de a pune legi; poporul e exclus cu totul: el e dator numai cu ascultarea oarbă, cu supunerea pasivă. Nu se afla nicio instituţiune rea în dreptul roman şi în legile barbarilor, pe care să n'o fi luat Ungurii în constituţiunea lor; ordinaţiunile şi decretele regilor ungureşti sunt documentele barbariei celei mai de jos. Această constituţiune ungurească, egoistă şi inamică libertăţii poporului, nimiceşte

industria şi comerţul, stinge artele şi ştiinţele; şcoalele care au dăinuit până acum în tot ţinutul Coroanei ungureşti, n'au fost decât cuiburi de neştiinţă şi de despotism aristocratic, în care s'au crescut impilatorii de popor. Supt această constituţiune s'a stins cu încetul şi religiunea creştină a dragostei frăţeşti; ba, dacă compară cineva legile ce răpesc proprietatea poporului, dacă compară servitutea, care încă dăinueşte cu puterea Ungurilor, când au venit ca barbari în acest pământ, află, că religiunea creştină n'a contribuit cu nimic la îmblânzirea sălbătăciei aristocratice; din contră, ei îndată ce se făcură creştini, începură a-i supune la servitute şi pe Ungurii lor, cari, fiind păgâni, erau liberi. Nu afli la Unguri niciun Ambroziu, niciun Crisostom, care să apere proprietatea poporului şi a văduvelor în contra Impăraţilor şi a aristocraţilor; din contra, episcopii şi prelaţii ungureşti sunt membri în dietă împreună cu aristocraţii, depun legi asupra poporului, ţin judecăţi domneşti ca ceilalţi aristocraţi, şi cu dreapta dau binecuvântarea poporului, iar cu stânga îl bat ca domni pământeşti. Cine nu ştie că curţile episcopilor catolici sunt locuri privilegiate de tortură? Cine însă ar cuteza să zică că unele purtări ca aceste ale lor ar fi lucruri nelegiuite, când toate sunt bine întemeiate pe constituţiune, pe «Tripartit», pe uz de sute de ani, pe privilegii, pe diplomate regeşti şi împărăteşti?

Verböczi enumeră şi neamurile pe cari le fulgeră cu anatema iobăgiei eterne şi a acestui despotism înfricoşat; el zice că unii sunt Unguri, Saşi, Germani, Bohemi şi Slavi de legea creştină, alţii sunt Români, Ruteni, Sârbi, Bulgari de rătăcirea Grecilor, etc. Dar fie de ajuns aceste trăsături, ca să cunoască ce este servitutea şi acei ce nu i-au purtat niciodată greutăţile, ca să ştie toţi cum se fac legile şi fărădelegile cele mai mari, când sunt apărate de legi; cum dreptul unguresc calcă în picioare pe o mulţime de neamuri, cum le desbracă de demnitate omenească, cum le răpeşte toate mijloacele de cultură şi de apărare, cum dă toate bunătăţile şi onorurile ţării, aristocraţilor; iar pe popor îl încarcă cu greutăţi şi-l dă legat în mâinele aristocraţilor, ca pe o vită!

Să ne întoarcem acum dela aceste legi şi instituţiuni de jale pentru popor şi de ruşine veşnică pentru aristocraţia ungurească,

să ne întoarcem către acel mormânt, ce se numeşte « Aprobate » şi « Compilate », în care zace naţiunea noastră din Ardeal; să culegem câteva flori galbene din florile morţilor cari cresc pe acest mormânt înfiorător, ca să le dăm Românilor ce vreau să vândă limba şi naţionalitatea română pentru bunătăţile uniunii ungureşti, să şi-le pună cocardă la piepturi întru aducerea aminte că au conlucrat la îngroparea naţiunii lor însăşi. Intr'un loc « Aprobatele » declară naţiunea română scoasă din numărul statelor ţării cu aceste cuvinte: « cu toate că naţiunea română în patria asta nici nu s'a numărat între staturi, nici religiunea ei nu e una dintre religiunile primite, totuşi *până când vor mai fi îngăduiţi pentru folosul ţării*, statul bisericii române să se ţină de aceasta. « Intr'alt loc zice: « *cu toate că naţiunea română s'a admis în patria aceasta pentru binele public, totuşi neluând aminte de starea sa cea de jos*...» Intr'alt loc zice că pe Români îi sufăr în ţară, numai cât timp le va plăcea principilor şi locuitorilor, Ungurilor, Secuilor şi Saşilor: « cei ce se ţin de secta Românilor sau Grecilor, *cari în timpul prezent se sufăr, cât timp va plăcea principilor şi locuitorilor ţării* »; şi iarăşi: « fiindcă nici religiunea naţiunii române nu e încă dintre cele patru religiuni primite ». In urma acestor legi mai adaug numai că legile acestea, după care se guverna Ardealul şi astăzi, s'au întărit la stăruinţa celor trei naţiuni şi după venirea Ardealului subt domnirea casei austriace prin aşa numita diplomă Leopoldină şi Românii fură înlăturaţi din nou dela toate dregătoriile, fiind declaraţi nedestoinici numai pentrucă sunt Români, cu aceste cuvinte: « la toate dregătoriile, cari sunt de trebuinţă spre administrarea poliţiei, dreptăţii economiei, ne vom folosi cu indigenii transilvani, adică cu Ungurii, Secuii şi Saşii fără de nicio deosebire de religiune, şi, de câte ori se va întâmpla să fie vreo dregătorie vacantă, niciodată naţiunile cele străine, nu vor precumpăni nici acele, pe cari ei, dimpreună cu noi le numără între străini şi nedestoinice să execute dregătorii.

Iată anatema înfricoşată asupra unei naţiuni întregi. Ci, mai înainte de a desluşi cum a pătruns acest fulger prin toate clasele naţiunii române, — nu pot să nu observ, că Ungurii nu se mulţumesc numai cu faptul că lipsesc de libertate naţiunea română,

ci mai o şi calomniază, zicând chiar prin organul legislativ că e o naţiune de jos, şi asta o zic numai despre Români, cu toate că se poate zice pe aceste timpuri şi de Unguri, precum şi de alte naţiuni (pag. 60) cari gem sub aceste legi draconice. Pe aceste timpuri barbare, nu se poate lăuda cu cultura sa nicio naţiune de sub Coroana Ungariei. Nu se poate lăuda nici cu cultura aristocraţilor, care sta doar în faptul că se nutreau şi se îmbrăcau mai bine decât poporul şi erau deprinşi mai bine cu măestria de a împila poporul; nici cu cultura poporului, pentrucă poporul era desbrăcat de libertate care e condiţiunea cea dintâiu a oricărei culturi omeneşti. Dacă cumva se alegea nişte bărbaţi din vreo naţiune, cum au fost Corvinii, cum a fost Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, şi alţi Români de cari s'au mirat şi parte s'au temut contimporanii, se miră şi se va mira toată posteritatea, — cu unii ca aceştia s'a putut mândri pe drept naţiunea care i-a născut, cum se poate mândri fiecare mamă cu fii săi cei înţelepţi. Cum poate însă să defaime cineva pe o mamă nobilă ca aceasta, fără să cadă însuşi în judecata lumii, ca un calomniator fără de ruşine?

După această observaţiune, mă întorc la influenţa legilor ungureşti asupra întregii naţiuni române, asupra tuturor claselor ei. Mai întâiu legea se apucă de izbeşte în genere întreaga naţiune pentru ca, fiind peste tot rănită, să nu rămâie sănătos niciun membru; apoi se apucă de biserică şi de preoţi: pe biserică o declară numai tolerată, pe preoţi îi supune la toate greutăţile şi, lipsindu-i de orice ajutor, numai dela preoţii români pretinde servicii pentru Stat, fără salariu şi cinste. Cer ca la orice bănuială să-i prindă ca pe nişte tâlhari şi hoţi, căci ştia legea că nu-i va apăra nimeni, fiind oprită naţiunea prin lege, ca să n'aibă dregători din sânul său. Asupra Arhiepiscopului Românilor dă putere fiecărui ca să-l cerce la fumul său. Din aceste şi alte măsuri asupra bisericii şi a preoţilor români au curs râuri de lacrimi peste toată naţiunea, şi încă curg. Dacă se mai află vreo rază de lumină în preoţimea Românilor şi printr'însa în naţiune până la finitul secolului al XVII-lea, acesta au s'o mulţumească Românii, Turcilor care le mai da de lucru Ungurilor de nu-şi puteau executa după inima lor legile în contra Românilor. Şi, fiind deschisă co-

municaţiunea Românilor de dincoace cu cei de dincolo de munţi, Ardelenii învăţau în România, unde se hirotoniseau şi Arhiepiscopii noştri; Maramureşanii şi Selăgianii, şi ceilalţi Români vecini cu Moldova, învăţau în Moldova până ce s'a tăiat comunicaţia odată cu încetarea războaielor turceşti, şi prin alte împrejurări.

Mădularul tăiat din trup nu mai poate trăi, şi trupul, tăindui-se vreun mădular, pătimeşte, chiar dacă nu piere. Acest scop l-au avut Ungurii, dându-şi silinţa să despartă nobilimea română de trupul naţional. Cu cărţile de innobilar au vărsat în inima nobililor Români semeţia, să se creadă cum că sunt Unguri, neam mai ales decât neamul Românilor, iar la fraţii lor să caute cu dispreţ, şi când intră în biserică, să stea la o parte de ei. Pe lângă aceasta, Ungurii aveau grija ca nu cumva nobilii Românilor să ia vreo dregătorie însemnată să câştige posesiuni mai mari prin donaţiune împărătească, oriçât de folositori ar fi fost patriei, ca nu cumva astfel să dobândească vreo putere mai însemnată care ia-r fi îndemnat să pună temelie unei aristocraţii române. In secolul trecut numai Meheş a ajuns Consilier de Curte, şi, în secolul prezent, Alesiu Nopcia, cancelar: cu Meheş s'a încheiat secolul trecut, cu Nopcia se va încheia poate secolul prezent. Dar şi aceste minuni nu s'aŭ făcut decât numai după ce unii ca aceştia s'au lepădat de biserică, prin urmare şi de naţiunea română, şi au trecut la catolicism şi la naţionalitatea ungurească. In Comitatele ungureşti, nobilii Români nu pot ajunge la dregătorii, cu toate că cea mai mare parte a nobilimii e română. In Comitate un dregător român e raritate, şi numai câte unul se naşte într'un secol, ca geniile. In pământul Făgăraşului toată nobilimea e românească, iar dregătorii sunt secui, afară de câte un Copăcianu, sau Boeru. Numai în cetatea de Piatră şi în Maramureş, care se ţineau mai înainte de Ardeal, sunt mai mulţi dregători Români, cari se ţin încă de biserica naţională, dar pe aceştia îi privileghiază Ungurii cu o mie de ochi şi se lucrează în tot modul a-i unguri, cum i-au ungurit pe Zeicanii, Goleştii, Păgâneştii, etc., din Haţeg, ca să aibă prin cine să stoarcă pe popor şi să-i ţină în întuneric pe nobilii Români din acea ţară, dacă nu pot să-i ungurească.

Onoarea nobilimii române e subordonată peste tot locul semeţiei ungureşti; nobilii Români, la adunările provinciale, stau numai pe afară: la masa verde numai Ungurii au vorbă şi intrare ca să proiecteze legi şi măsuri în contra Românilor. Leğile ungureşti pe nobilii Români nici nu-i numesc pe numele naţiunii lor, ci numai « *azon sectán levö atyánkfiai* » adică « *fraţii noştri de secta aceea* » însă care e această sectă? Fără îndoinţă cea condamnată de Aprobate. Iată în ce stă frăţia Ungurilor, că şi credinţa şi chiar pe Dumnezeul fratelui său îl declară numai tolerat, ca unul cecre de în Dumnezeul tuturor neamurilor, nu în Dumnezeul Ungurilor.

Sub nişte astfel de răi auguri nobilimea română nu va ajunge niciodată la valoarea ce i se cade în Stat, pentrucă valoarea fără cultură, cultura fără de libertate, şi libertatea fără de existenţă şi onoare naţională nu e cu putinţă. Insă nobilii Români au început a se pătrunde de sentimentul gradului umilit ce-l au în raport cu Ungurii, căci sentimentul de onoare, deşi se asupreşte până la un timp, nu se stinge. Când va cunoaşte oare acest ram nobil al naţiunii noastre că ramul, numai fiind în legătură cu arborele, înverzeşte; dar că, despicându-se de către arbore, nu mai înfloreşte?

Dacă această anatemă politică izbeşte şi pe preoţii româneşti, de cari tot mai aveau frică Ungurii că le vor răspunde cu anatema preoţească, aşa încât trebuiau să se apere prin lege de ei *(az oláh popák ne afuriszáljank!)*; dacă-i bate bruma constituţiunii ungureşti chiar şi pe nobilii Români, cari au drepturi asemenea cu Ungurii aristocraţi, — ce vor face oare aceşti aristocraţi cu poporul, pe care nicio lege nu-l apără după ce l-a desbrăcat de demnitatea personală şi de proprietate însăşi legea care ar avea datoria să-l apere? Iată, că după ce-i scot pe iobagi — aşa se chiamă acum poporul serbit — la sapă, la seceră, sau la alte lucruri, îi pun coardă şi, de aci în Vesa, spanii şi judecătorii domneşti îi mână cu alunul dindărăt de se înalţă pulberea în urma lor ca în urma carelor ce fug pe drumul ţării. Când e bărbatul la căratul de grâu, de fân, de vin domnesc, atunci femeia e în curte la cernut, la dres, la scos de cânepă, la tors: casa ţăranului e rămasă numai în grija pruncului din leagăn. Când e timpul frumos, ţăranul lucrează la

domni, iar când plouă şi vine la lucrul său, atunci i se scrie ziua numai jumătate. Când a finit lucrul domnului, în deşert îşi aruncă şi el sămânţa în pământ, pentrucă acum a trecut timpul semănăturii. Când vine dela domni acasă, atunci îl mână la drum şi la Comitat şi la poştă; când să mai facă atunci şi claca popii, că nici fără popă nu poate rămâne? Cine să mai aibă inimă să mai pună pomi şi să planteze vii, fiind astfel îngreunat? Cine s'ar îndemna să înfrumuseţeze pământul că grădini, când ştie că numai aţâţă pofta domnului său, ca să i le ia cu putere când va vrea? Să trecem peste ruşfeturile cele multe: găinile Crăciunului, mielul Paştilor, puii şi ouăle şi oalele de unt şi zeciuelile; să trecem cu vederea vacile cele grase şi pieile de vulpe, pe cari mai înainte le dau popii românesc. Dacă nu-şi poate închipui cineva greutăţile, pe care le sufereau Iudeii pe vremuri dela Faraon în Egipet, să se uite la Faraonii din Ardeal, cum nu se mai mulţumesc acum cu ziua de lucru, ci dau cu ruptul clăile, de e silit ţăranul a face ziua din noapte, şi a lucra cu toată casa sa, ca să poată împlini numărul cel peste măsură; sunt şi aristocraţi cari îi bagă în jug pe oameni şi grăpează cu ei!

Cum au trecut atâţia secoli peste Unguri, fără să ridice greutăţile acestea de pe umerii poporului! Dar ce vorbesc eu de ridicare, oare nu-i văzurăm cum chiar în dieta din urmă se întreceau să-i răpească poporului, cu Urbariu nou, şi proprietatea pe care o are? In Germania începe a se şterge servitutea încă de pe la anul 1688; în Prusia proprietatea ţăranilor se scoate de sub domnesc pe la începutul acestui secol; Ungurii însă i-ar vinde şi astăzi pe oameni, dacă n'ar fi fost Iosef II. Nici măcar de ştergerea activităţii n'a vorbit niciun Ungur în vreo dietă din Ardeal până la baronul Dionisiu Kemény, ci şi acesta părăsi dieta cu inima frântă de durere, căci nu putu să scoată nimic la cale în contra mulţimii domnilor pământeşti. Schimbarea, pe care o proiecta dieta ungurească pe la anul 1832, eră să vândă de a doua oară pe popor la domnii pământeşti, iar ştergerea servituţii aceasta de astăzi o înveninează cu uciderea naţionalităţii!

Cu toate acestea, Ungurii nu se credeau asiguraţi de ajuns din partea Românilor numai cu uniunile încheiate până acum,

pentrucă cea dela Asculeu fusese prea liberală pentru Români. Uniunea celor trei naţiuni numai pe nobilii cei mai de frunte ai Românilor îi atrăsese în complot, iar cealaltă nobilime română era legată de naţiunea şi biserica română cum este astăzi. Deci, după intrarea reformei în Ardeal, Ungurii lucrară mult până ce traseră pe Români într'o uniune religioasă cu dânşii, de ţinură cu Uniţii, mai bine de o sută de ani, iar cu Reformaţii sau Calvinii aproape două sute de ani. Mult avură să sufere Românii dela Unguri pe acel timp şi mulţi români de frunte se lepădară atunci de legea şi limba părintească şi se făcură Uniţi, Calvini şi Unguri. Pe aceste timpuri, Ungurii trimeteau pe la Români cercetători din casă în casă, şi la care Români nu afla oala la foc, pe acela îl pedepsea; pe acest timp ei făceau pe popii români să ierneze câini domnilor, şi protopopii purtau pe umeri pe intendentul superior calvinesc; cărţile bisericeşti se traduceau din limba slavonă în cea română, şi le făceau Românilor şi alte cărţi în limba română cu dogme reformate ca să-i poată unguri mai uşor. Aceasta avu însă urmarea fericită pentru Români, fără voia Ungurilor, că se scoase limba slavonă din biserica română, şi intră în locu-i cea naţională. Ce minune, că Românii, chiar expropriaţi de Aprobate şi atât de greu asupriţi, îşi ţin încă şi pe aceste timpuri puterea judecătorească în judeţele protopopeşti, şi puterea legislativă în Sinod! Dovadă, că au avut odată existenţă şi o viaţă naţională. Fie ca şi încercările de astăzi ale Ungurilor să se frângă de credinţa Românilor către naţionalitatea lor, de bărbăţia lor!

Către finitul secolului al XVII-lea, calamităţile Românilor întrec orice măsură. Poporul se dăhulase de jugul cel greu, şi nici nobilimea română n'avea mai niciun folos de pe urma privilegiului nobilităţii, căci aristocraţii cei mari o despoaie de proprietate cu puterea, o asupresc şi o batjocoresc, şi nobilii români, neştiind ungureşte şi neavând apărători aleşi din mijlocul lor, nici în Dietă, nici în Comitate, Scaune şi Magistrate, nici la Curtea Principilor pe nimeni, nicăieri nu se pot apăra. Românilor nu le era iertat a umbla la şcoală, fiind şerbi şi legaţi de pământ; abia unii se puteau răscumpărau pentru ca să se facă preoţi, dar,

şi ca preoţi, n'aveau nicio prerogativă, ca să fie scutiţi de anatema Aprobatelor. Iertarea zecimilor de sub Principele Bethlen şi alţii, deşi-i uşura puţin, nu-i putea însă apăra de batjocurile mai marilor Unguri; în Ajud, nu-i era îngăduit niciunui preot românesc a intra să boteze şi să îngroape. Se zice că doi preoţi Români, pe când duceau la câmp porcii domnilor, fură întâmpinaţi de Arhiepiscopul Teofil. Acei preoţi, văzând că e arhiepiscopul, căzură în genunchi şi lăcrimând strigară: « Sfinţia ta! ajută-ne, că pierim! » Dar cum putea să le ajute, când principii reformaţi îl sileau chiar pe Arhiepiscopul Românilor să boteze căţei în loc de prunci şi, dacă nu voia, îl băteau cu toiage şi cu vână de bou, cum a făcut cu Arhiepiscopul Sava? O timpuri barbare! O tiranii neauzite! pieriţi din istorie, stingeţi-vă din memoria oamenilor, ca să nu mai creadă viitorimea că familia omenească ar putea degenera până la asemenea sălbătecii! Să vedem însă atunci cum, din aceste catastrofe, se desfăşură un nou raport între Români şi Unguri.

Pe când Românii se luptau cu calamităţile acestea, Ungurii catolici ardeleni scăpătaseră şi ei foarte tare şi scăzuseră în număr sub domnia principilor reformaţi; nu puteau scoate nimic la cale, nici în diete, nici aiurea, în favoarea catolicilor. Deci ei se folosiră de împrejurarea cea priincioasă, în care se aflau acum sub domnia casei de Austria şi chemară pe Români la o nouă unire, făgăduindu-le toate drepturile privilegiate şi bunătăţile bisericii catolice, dacă vor părăsi catolicismul sau ortodoxia bisericii răsăritene şi vor îmbrăţişa catolicismul bisericii apusene. Românii, ca să scape de batjocurile cele multe, se plecară de primiră această uniune cu Ungurii — zic într'adins cu *Ungurii*, nu cu *Roma*, pentrucă nici credinţa catolică nici uşurarea Românilor nu era scopul Ungurilor, ci toate erau numai nişte împrejurări favorabile de care Ungurii se bucurau şi se foloseau, ca şi de împrejurarea domnirii austriace, ca să-i poată atrage pe Români în partea lor. Că nici nu-i durea de sufletele Românilor, nici nu le dorea fericirea, ci le păsa numai de faptul că protopopii Românilor purtau pe umeri pe intendentul superior calvinesc, şi nu pe Episcopul dela Alba-Iulia, sau pe rectorul Iezuiţilor din

Cluj; de aceea zisei că Ungurii au făcut această uniune numai pentru binele lor, nu în folosul Românilor. Şi cu această declaraţiune asigur pe toţi slujitorii bisericii noastre, odată pentru totdeauna, să nu se teamă că voiu cumva să mă ating de natura dogmatică a uniunii, căci eu o privesc numai din punctul de vedere politic, ca un raport profan între Unguri şi Români; numai despre uniune, în acest înţeles, zic eu că Strigoniul a făcut-o în favoarea bisericii ungureşti şi spre subjugarea şi căderea celei române. Strigoniul a plantat-o în inima Impăratului Leopold şi a Românilor; Strigoniul a udat-o prin Iezuiţi; Strigoniul a crescut-o; Strigoniul a şi smuls-o după aceea tot prin Iezuiţi din inimile unei părţi a Românilor; şi poate că tot Strigoniul o va smulge şi din inimile celeilalte părţi — dacă nu se va lăsa de metropolitură, de protectorat, de primaţie şi supremaţie, şi de orice gând de stăpânire şi influenţă asupra bisericii Românilor. Sub înalta protecţiune a acestui Strigoniu Iezuiţii fabricau diplome false: scoteau crisoave dela Curte şi bule dela Roma sub titlul de Episcopat al Făgăraşului pentru o nouă subjugare a bisericii române. Numai simplitatea preoţilor Români a apărat, de n'a apus cu totul, demnitatea Mitropoliei Românilor. Ei nu poftiră întru nimic la nişte asemenea bule şi crisoave, ci toate bisericile române continuară, şi după această uniune, ca şi înainte de ea, a da ascultare în tot Arhiepiscopului lor ca şi mai înainte. Ce folos putea să aibă Roma, desbrăcând de demnitatea arhiepiscopească pe Arhiereul Românilor, care acum îi întărise legăturile cele naturale şi cu legătura religioasă, dacă nu lucra Strigoniul ungurese la umilirea bisericii româneşti? Eu cred că aceasta nu o făcea nici curtea împărătească, nici Roma; Strigoniul conducea toate lucrurile uniunii la Curte şi la Roma şi, fără influenţa şi voia lui, nu se făcea nimic în lucrurile bisericii române, cum nu se face nici astăzi.

Să zicem însă, fiindcă «Românul ţine minte facerea de bine şi nedreptatea» — *beneficii et injuriae memor esse solet* — să zicem cum că, din fântâna uniunei acestei, au curs nişte mijloace materiale pentru Români, cu care nu puţin s'au ajutat, fiind cu totul despuiaţi de averile bisericeşti cât timp fuseseră sub

principii calvini; să zicem că din uniune a ieşit privilegiul preoţilor români de a nu sta la judecată pentru persoanele lor, decât numai înaintea Sinoadelor bisericii române; să zicem, că uniunea a născut şi şcoalele Blajului, din cari au răsărit o mulţime de lumini între Români; să zicem, că uniunea a dat ocaziune unor Români, de ne-au adus aminte începutul şi origina sângelui nostru din Roma şi au semănat din nou virtuţile străbune în pământul Daciei; să zicem, în fine că uniunea i-a înviat pe Români din leşinare, uniunea i-a deşteptat din somn şi le-a insuflat spirit de viaţă, ca să lucreze la îndreptarea soartei noastre dela Inocenţiu până în ziua de astăzi; — să nu uităm însă a pune în cumpănă şi rănile înfipte naţiunii noastre prin uniune, dacă voim a ne cunoaşte raporturile cu Ungurii şi în această privinţă.

Indată la începutul uniunii vedem în Sinoadele noastre pe pater-rectorul Iezuiţilor, prezidând în locul intendentului superior reformat şi pe alt Iezuit, îl vedem neîncetat în coastele episcopului nostru priveghindu-l, ca pe un făcător de rele. Acum spuneţi-mi, ce diferenţă este între intendentul superior Tofeö şi între iezuitul Baranyi? Care dintre amândoi a fost mai bun pentru Români? Indată după unire, episcopul catolic din Alba-Iulia încălecă peste Arhiepiscopul nostru şi-l face Vicar: îl înfruntă, îl dojeneşte, îl inspectează până ce-l scoate abia bula papei din 1721, *ab omni admonitione, correptione, visitatione* acelui episcop din Alba-Iulia; iar arhiepiscopul din Strigoniu îl desbracă de demnitatea arhiepiscopească şi-l face sufragant, şi biserica noastră o bagă în jug nou unguresc.

Cu această nouă servitute se introduce în clerul român un servilism nou împreunat cu o îngâmfare mizerabilă mai ales faţă de cei neuniţi, cari n'aveau privilegiul uniţilor. Acest spirit necurat locueşte în Mânăstirea din Blaj sub călugări; face advocat de Iezuiţi şi pe un Petru Aron; dă de ajuns de lucru episcopului Inocenţiu şi inimoşilor protopopi de atunci. Murind călugării, acest spirit rămâne moştenire Capitulului ce urmează în funcţiunile călugărilor; şi de aci se strecoară la cler. Episcopii, Capitulul, Protopopii şi Vicarii lucrau pe întrecute spre cea mai profundă durere a clerului şi a toată naţiunea, ca biserica română să nu

mai scape niciodată de sub această subtutelă ruşinoasă. Fii nefericiţi! Cine vă va apăra, dacă părinţii voştrii dau mâna cu străinii în contra voastră? Ce ar zice episcopul Inocenţiu, când ar vedea că acum Iezuitismul n'are numai un advocat în biserica lui cea şerbită şi sfâşiată de Iezuiţi? Ce a păcătuit biserica noastră — întrebăm şi noi cu episcopul Inocenţiu —, dacă cumva n'a păcătuit unindu-se, — de se pedepseşte cu infamia dezertorului? Cu Uniunea deodată a intrat o ură între Români, care a ţinut mai bine de 80 de ani. Iertaţi-mă, fraţilor, să trec cu vederea furiile iadului, cari au sfâşiat pe Români în aceste timpuri nefericite; nu cereţi ca să descriu cum se certau fiii cu părinţii; cum se băteau fraţi cu fraţi fără să ştie pentru ce; cum se afuriseau preoţii noştri unii pe alţii; cum lucrau mai marii ungureşti şi mai ales episcopii lor înaintea Curţii ca, cu silnicie să-i facă uniţi pe Români; cum întărâtau pe episcopii uniţi şi pe călugări ca să facă prozeliţi din Români. Şi aceştia nu vedeau că sunt numai unelte cu cari se folosea invidia ungurească ca să tulbure pacea între fraţi! Cine ar putea spune suferinţele Românilor în acele turburări? Cei neuniţi n'aveau nici preoţi, nici episcop, până ce căzură sub jugul Sârbesc; nu-i apăra nicio lege în ţară; şi pe deputaţii pe cari îi trimeteau la Curtea împărătească, duşmanii lor mijloceau de-i puneau la închisoare. Atât erau de mari relele pe cari le suferea naţiunea Română în urma Uniunii, încât, pe la anul 1735, aşa dar numai peste 35 de ani după făcuta uniune, Protopopul unit Nicoară Beianul amar se plânge către Episcopul Inocenţiu cu aceste cuvinte: « *tare mă tem că nu vom avea alt folos din unirea aceasta, pe care am făcut-o; ci vom rămânea numai cu ura între fraţi şi cu mustrarea cugetului* ». Nu mult după aceasta, alt Protopop predica în biserică, că « *i-au înşelat pe Români cu Unirea* »; acum însă era târziu, pentrucă acum ura era înrădăcinată între fraţi, şi duşmanii Românilor, cari nu dorm niciodată, privegheau ca să nu se stingă vreodată din mijlocul lor acest foc infernal.

Oare preoţii Românilor n'ar fi meritat pentru serviciile lor către Stat pământurile şi salariile acele, pe cari le-au căpătat numai sub titlul Uniunii? Apoi spuneţi-mi, cu cât e mai de vază starea preoţilor uniţi, luându-i peste tot, decât a celor neuniţi,

cari trăesc din Ţarinele pentru cari fac zile la domni? Cine nu ştie că dela uniune încoace episcopii noştri au fost episcopi numai cu numele? Ei într'adevăr n'au fost decât notari săteşti, cari fac hârtii pentru câte o porţiune canonică, fără ca clerul să simtă vreo îndreptare adevărată a stării sale. Că deşi domnii pământeşti sunt constrânşi uneori ca să arunce popilor noştri câte un pământ pe o coastă rea, şi aceasta numai doar pentru ca să mai astupe gura episcopului, pe de altă parte însă, se pun de măsoară teritoriul satului, şi fac ce fac de iau locurile cele mai bune dela preoţii Românilor, şi atunci iar dau de lucru notarului-episcop ca să scrie la Curte, la Guvern, unde judecă tot aceia cari răpesc şi cari decretează în diete, ca domnii pământeşti să ia toate pădurile dela Comunităţile române drept desdăunare pentru porţiunile canonice. Şi apoi n'ar fi putut oare merge Românii la învăţătură la Roma şi ca neuniţi acolo, unde merg Chinezi şi Japonezi, Iudei şi Protestanţi, Mahomedani şi Păgâni? Oare nu şi-ar fi putut ridica şcoale şi ca neuniţi, cum îşi ridicară domnire peste Români nişte Sârbi venetici tot sub împăratul Leopold, dacă concentrau toate puterile preoţii, nobilii şi cetăţenii şi tot poporul Român, şi dacă lucrau cu un cuget şi cu o inimă în toate împrejurările pentru libertatea şi fericirea Românilor? Oare n'ar fi făcut totdeauna mai mare întipărire în inimile Ungurilor un neam unit prin jurământ să-şi apere drepturile sale, decât o naţie sfâşiată în partide neunite?

Cine va putea zice că Uniunea a muiat inima Ungurilor, ca să voiască binele naţiunii noastre şi să-i dea îndărăt drepturile răpite? Să ne uităm, rogu-vă, la episcopul Inocenţiu Micul, cum ruga toate puterile cereşti şi pământeşti; când însă cerea ca să se socotească şi naţiunea Română la fel cu cele naţiuni, Staturile şi Ordinile îi răspundeau că se va răsturna casa ţării pe ei, dacă îi vor lăsa şi pe Români să intre într'ânsa când se ruga ca să se facă loc şi episcopului unit între consilierii guvernului, pentru ca să aibă şi Românii măcar un apărător, — acel guvern catolic arătă la Curtea împărătească, că Episcopul Românilor nu e « *nici jurista, nici statista* », şi din astă cauză nu poate fi consilier! De naţiunea noastră zicea că n'are aşezământ şi căpătâiu în ţară,

nu dă dare, nu poartă greutăţi, e plecată la răsvrătire, şi de aceea nu merită consideraţiune. A trecut mai jumătate de secol, de când Românii îşi reînnoiesc cererea pentru naţionalitate, la 1791; dar Staturile şi Ordinele afară de răspunsul lor cel ordinar, mai adaugă, că Românii nu sunt culţi de ajuns pentru drepturi politice; să se cultiveze mai întâiu clerul, apoi şi poporul, şi apoi vor vedea. Deci însărcinară pe un Antoniu Josika, ca să facă plan pentru cultura Românilor. Ce credeţi că s'a ales din această comedie? La anul 1816, adică după 25 de ani dela dietă a ieşit în urma acelui plan, un Decret dela Curte că unde într'o comunitate, vor fi doi preoţi, unul catolic, celălalt unit, acolo numai celui catolic să i se dea porţiunea canonică, *esc nescu unionis!* Aci fiecine vede că Uniunea nu i-a oprit, ca să nu le ia în bătaie de joc rugăminţile lor cele mai drepte. Care preot se va putea cultiva, când n'are ce mânca? Care naţiune s'a cultivat, fiind subjugată? De ce n'au învăţat Românii, din relele suferite dela cele trei naţiuni, ca să se ferească de Uniunea cu Calvinii şi cu Unitarii? De ce sarcinile cele grele ale acestei uniuni, nu i-au învăţat să păşească la uniune cu Ungurii catolici? Aşa este: Românii n'au învăţat, ci s'au unit odată cu Calvinii, arătând că biserica românilor e mai rea decât a Calvinilor; de altă dată, cu Unitarii, arătând că e mai de jos decât a Unitarilor; şi la urmă cu Ungurii catolici, arătând din nou, că e mai pe jos decât cea ungurească. Cine să preţuiască biserica română, dacă Românii se ruşinează de ea? Cine să-i fi stimat pe Români, dacă ei nici nu-şi respectă biserica, nici pe sine? Cine se poate plânge că-l calcă în picioare, dacă se face vierme? Acum ce vom zice de toate Uniunile acestea şi de toate bunătăţile lor, când vedem, cum că toate acestea au fost numai nişte laţuri, cu cari ne-au prins: furii, cu cari ne-au încăierat; spaima, cu cari ne-au înfricoşat; şerpi, cu cari ne-au otrăvit. Să jurăm că nu ne vom mai lăsa să ne mai înşele; să jurăm, că nu vor mai putea turbura pacea şi buna înţelegere a noastră nici Iezuiţii, nici călugării sârbeşti, nici misionarii Strigoniului, nici agenţii naţiunilor străine, chiar şi când s'ar îmbrăca în vestminte de preoţi şi episcopi româneşti; să jurăm că nici diavolii iadului nu vor mai putea rupe legăturile de dragoste frăţească, cu care

e legată Adunarea aceasta, şi printr'ânsa toată naţiunea Română!

Să jurăm, fraţilor! Şi ca fraţi de un sânge să ieşim la luptă în contra acelui duşman al naţionalităţii noastre, ce vine către noi cu steag de unire nouă, dela Ţara Ungurească!

Ştiţi că Ungurii, mai ales de 12 ani încoace, şi-au propus să topească într'una pe toate naţiunile de sub Coroana Ungurească, şi să facă din toate numai o naţiune tare şi mare şi cu un regat tare şi mare unguresc. Acesta e un lucru foarte mare, să ni-l însemnăm bine, că e într'adevăr mai mare decât toate victoriile lui Atila şi ale lui Arpad, pentrucă aceştia au supus cu puterea nişte popoare blânde şi le-au ţinut în ascultare tot cu puterea până ce ei se stinseră; după pierirea lor, naţiunile acestea au rămas cu datinele, cu limba şi cu religia lor, căci acei cuceritori barbari aveau nevoie numai de braţe, iar nu de limba naţiunilor subjugate, de avere, nu de religiunea şi datinele lor naţionale.

Cu totul altfel cugetă Ungurii din zilele noastre. Aceştia au aflat că Atila şi Arpad, sau Ştefan şi Matei Corvin, au făcut rău că n'au ungurit pe toţi locuitorii Panoniei şi ai Daciei, şi că au lucrat după principiul: «*regnum unius linguae imbecille est*». Aşa dar Ungurii de astăzi, de câţiva ani încoace, lucrează la ungurirea Slavilor, Românilor, etc., cu o însufleţire care ar produce fapte demne de mulţumita omenirii întregi când şi-ar pune atâta osteneală pentru ca să introducă libertatea cea adevărată, nu numai la naţiunea ungurească, ci la toate naţiunile, de a căror egalitate nu vor să ştie nimic.

In ce chip un bun gospodar se apucă cu toţi feciorii şi slugile sale de cultura ţarinilor sale, împarte la toţi de lucru, le dă mijloacele trebuincioase şi-i supraveghează, ca să se poată bucura la timpul său de un cules bun, de un secerat mănos: aşa şi Ungurii s'au apucat cu toate puterile de lucrul lor, ca să-i facă Unguri pe toţi. Dieta Ungariei dela 1836 puse lege ca toate afacerile administraţiunii publice să se facă în ungureşte, şi limba ungurească să se introducă în toate şcolile din Ungaria jurnalele ungureşti din amândouă *patriile* ungureşti — aşa numesc ei Ţara Ungurească şi Ardealul — lăţesc de mult planul unguririi pretutindeni, învaţă

toate naţiunile, că nu e scăpare într'alt nume afară de cel unguresc. De este vreun Român, aci de faţă, care nu va fi citit « Gazeta de Pesta » (« Pesti Hirlap »), mai repet pentru el că, de când începu să iasă această gazetă, redactorul ei Ludovic Kossuth strigă neîncetat cu versul tunetului către toţi Ungurii: « *Să ne grăbim, să ne grăbim, să ungurim pe toţi Croaţii, Românii şi Slavii, că de nu, pierim* »! Precum un torent se repede din munte după o rupere de nori, desrădăcinează arbori, ucide oameni şi vite, spală semănături şi sate, duce şi răstoarnă tot: aşa acest bărbat se repede în contra naţiunilor neungureşti, şi cu atâta furie le ameninţă că le va stinge şi că nu va suferi « *in secula seculorum* » să facă nici măcar învăţături morale în limba naţională prin seminarele lor încât comitele Szechényi, cel dintâiu apostol al unguririi, a fost constrâns a-i domoli furia şi a striga: « *ne kénszeritsük tüzzel vassal, hanem vegyük bé az altkotmány sántzai kôzzé, hogy ökis be vegyenek minket magok, tudni illik nyelvünket* », adică « *să nu-i constrângem cu foc şi cu fier, ci să-i primim în constituţiune, ca şi ei să ne primească pe noi, adică limba noastră* ». Nicolae Wesselény dă sfat Ungurilor, că, *numai acei Români să capete drepturi de cetăţeni, cari se vor face Unguri* », şi îi pare rău că Ioan Bobu, episcopul Românilor şi-a făcut toate fundaţiunile în interes naţional. Aşa cugetă şi lucrează toată nobilimea cea înaltă. Ce să zic de fruntaşii intelectuali ai Ungurilor? Unul din cei mai renumiţi învăţaţi unguri, scriind un memoriu despre ocrotirea copiilor mici, arată că lăţirea limbei ungureşti la toţi locuitorii ţării e mai presus decât libertatea şi fericirea ţării: « *faceţi să vorbească ungureşte toţi locuitorii ţării* — strigă acest ungur învăţat — *atunci eu nu voi cere dela voi, ca graţie,* — *libertatea şi fericirea ţării* ». Altul provoca mai an pe episcopii Românilor de-a-dreptul, ca să se apuce numaidecât de traducerea cărţilor bisericeşti din limba română în cea ungurească, ca să se introducă în biserica Românilor. Cine să nu fi auzit, cum fierb şi cum se frământă Ungurii de câţiva ani ca să facă şcoala protectoare pentru prunci, în care să se ungurească mai întâiu copiii Românilor, învăţându-i limba ungurească dela 2 ani până la 7, aşa ca în vreo douăzeci de ani să se ungurească satele şi comunităţile române pe calea aceasta?

Care Român nu știe că planul unguririi acum șase ani a fost primit și de către dieta din Cluj, și s'a făcut un proiect de lege, care pune un răstimp de 10 ani națiunilor neunguresti, ca să învețe ungurește, pentrucă după acest timp toate se vor face în limba ungurească. Să spună Venerabilul Consistoriu din Blaj, care se află de față în biserică, câtă frică și cutremur nu i-au cuprins pe toți, când au auzit de acest proiect al Dietei, și cu ce însuflețire nu se apucară ca să întoarcă răul acesta dela națiunea română!

Iacă ce voiesc Ungurii, și care e scopul lor! Până la 15 Martie tot nu știau ce să facă, pentrucă le erau legate mâinele și picioarele de Cabinetul din Viena și nu puteau purcede în contra Croaților și a Slavilor, cum doreau, nici nu puteau întrebuința toate mijloacele, cari erau necesare acestui scop: acum însă au ministerul lor, acesta cunoaște mijloacele; și pot zice că primul loc între mijloacele acestea îl ocupă *Uniunea* — nu e nevoie a mai adăuga, că e vorba de « *Uniunea Ardealului cu țara ungurească* », pentrucă aceasta se înțelege dela sine. Dacă ai întreba pe vreun Ungur ce este Uniunea: s'ar mira de neștiința ta, și, dacă ai mai întreba, ți-ar răspunde că Uniunea e fericirea, e libertatea însăși, Uniunea e cornul belșugului care cuprinde toate bunătățile pământești; cine are Uniunea, are toate; Uniunea ne dă toate; de aceea, de acest cuvânt misterios sunt pline toate gazetele; Uniunea e materia de conversație în toate cercurile societății; Uniunea e scris pe toți pereții; flamura uniunii e plantată pe case, pe biserici și chiar pe carele călătorilor.

Eu însă, cu toate acestea, nu sunt mulțumit cu Uniunea, nici nu sunt răpit de bucuria universală; ci vreau să cercetez mai cu de-a-mănuntul: ce este Uniunea pentru Unguri? și ce este Uniunea pentru Români?

In ce privește prima întrebare: *ce este Uniunea pentru Unguri?* aceasta o poate cunoaște fiecare fără să fie om politic; știm toți că Ungurii vor să facă țară ungurească din pământul Ardealului: vor ca să nu mai fie *două patrii unguresti mici;* ci să se facă din amândouă *o patrie ungurească mare.* Ungurii simt că proprietatea pe care și-a arogat-o până acum asupra pământului Românilor, nu stă pe temeiu sigur, pentrucă din dreptul războiului cuceritor

nu se naşte proprietatea ci numai posesiune până ce se simte în putere naţiunea subjugată ca să scuture jugul. Asta o ştiu bine Ungurii; ei ştiu că Maurii nici după 700 de ani nu şi-au câştigat dreptul asupra Spaniei; de aceea vor a-şi câştiga acuma proprietatea, pe care în adevăr nu au avut-o până acum; prin Uniune vor să-i facă pe Români să-şi dea din mâini proprietatea părintească, bunătatea cea adevărată pentru nişte bunătăţi părute şi înşelătoare. Până acum numai urmele tiraniei ungureşti sunt tipărite pe pământul Românilor, ca şi pe feţele lor: dreptul lor nu e înregistrat nicăieri: cu Verböczi, cu Aprobatele şi cu Diplomatele regilor Ungurii nu pot proba proprietatea asupra pământului altor naţiuni, fiindcă acestea, ca nişte documente fabricate de Unguri pe partea lor, n'au putere în faţa judecăţii umanităţii; dară dacă i-ar putea pleca pe Români la Uniune, atunci învoirea Românilor le-ar da un mare document, cu care şi-ar consolida posesiunea cel puţin încă pe câteva sute de ani, — nu pentru totdeauna, fiindcă nicio generaţiune n'are drept să pună jug pe grumazii generaţiunii viitoare.

Când pe pământul Ardealului ar locui numai Unguri şi Saşi şi, împreună cu aceştia, ar locui tot atâţi Japonezi ori alt neam, atunci eu n'aşi avea nimica de zis în contra unirii Ardealului cu Ţara Ungurească; însă pământul acesta nu-l ţin nici Japonezi, nici Arabi; ci, afară de o mână de Saşi şi Unguri amestecaţi printre Români, Ardealul e o proprietate adevărată a naţiunii Române, pe care a câştigat-o cu bună dreptate acum vreo mie şapte sute de ani, şi de atunci până azi o ţine, o apără şi o cultivă cu multă sudoare şi osteneală. Deci eu zic că niciun Român nu poate fi cu nepăsare, când vine întrebarea: al cui să fie pământul ăsta, care până acum a fost al Românilor? Nu este tot una, şi nu ne poate fi tot una de-ar fi al Românilor, ori al Ungurilor, iar Românii să fie apoi iarăşi numai toleraţi în pământul lor. Prin urmare, înţelesul cel adevărat al întrebării « *să fie Uniune sau să nu fie?* » este: « *să ne dăm pământul nostru Ungurilor sau să nu-l dăm? să ne vindem ţara ungurilor sau să nu ne-o vindem? să fim şi de aci înainte apendicele altor naţiuni sau să fim liberi?* Ce va răspunde Adunarea la aceste întrebări, ce va răspunde tot poporul Român, când ar fi faţă?

Ştiu eu ce zic susţinătorii Uniunii, că Uniunea nu numai nu ea proprietatea dela nimeni, ci, din contră, voieşte să facă proprietari şi pe acei care până acum nu erau. La aceasta, eu observ că Ungurii numai lor îşi dau proprietatea pe care se fac că o dau Românilor; pentrucă, în ora când se va proclama Uniunea, ştergându-se şerbia, se vor şterge totodată şi toate naţiunile, afară de cea ungurească; numai aceasta ar rămâne şi proprietară înaintea legii, iar proprietatea naţiunilor omorîte prin lege va servi Ungurilor de spese pentru îngroparea acestor naţiuni. Dacă Ungurii ar voi să dea îndărăt proprietatea la domnii cei adevăraţi, precum se laudă că o vor da, atunci ar recunoaşte mai întâiu existenţa naţiunilor, cari locuesc împreună cu ei, căci acestea sunt stăpânitoarele cele mai de seamă ale pământului, ca unele ce sunt nemuritoare, pe când oamenii ca indivizi sunt muritori. Dar Ungurii nu vreau să ştie nimica de alte naţiuni afară de cea ungurească, prin urmare, nici de proprietatea altor naţiuni afară de a celei ungureşti. Aşa dar când se fac că dau proprietate indivizilor, atunci ei într'adevăr, o iau dela naţiuni şi, cu proprietatea Românilor şi a altor naţiuni, fac o nouă donaţiune naţiunii ungureşti.

Să luăm aminte, prin urmare, că Uniunea dă într'adevăr Ungurilor o ţară întreagă fără de nicio osteneală; că Ardealul e patria aurului şi a metalelor, averi cari vor curge toate în punga naţiunii ungureşti; că sarea şi toate bunătăţile patriei noastre vor face să crească tezaurul Ungurilor şi sărăcia Românilor; iar feciorii Românilor vor forma legiuni cari se vor bate pentru gloria celor ce le-au şters numele cel glorios şi i-au botezat cu nume barbar; că patria noastră e cetate înconjurată dela natură cu munţi cumpliţi, fără de cari Ungurii de pe câmpia Panoniei sunt expuşi la toate atacurile inamicilor, ca nişte iepuri de şes; că, rupându-se Ardealul de Statul unguresc, acesta rămâne ca un om fără de picioare, ciung şi desfigurat, de nu poate să se mişte mai ales către Moldova şi România, ca să le cuprindă; că dacă nu se face uniunea cu Ungaria, se rupe legătura, care leagă pe Ungurii din Ardeal şi fireşte că se vor stinge cu încetul, fiind tăiată comunicaţiunea lor cu creierii ungurismului din Panonia; din contră, dacă se face Uniunea, naţiunea ungurească cea mică mai creşte cu un milion

şi jumătate de Români şi cu vreo două sute de mii de Saşi, pe care Uniunea îi face Unguri îndată cum se va proclama; să considerăm în fine, că, afară de aceste câştiguri, Uniunea dă Ungurilor o putere nemărginită peste Ardeal, de a face legi, de a comanda, de a administra ţara numai în folosul naţiunii ungureşti, fiindcă după Uniune legea nu va mai cunoaşte alte naţiuni; să le considerăm aceste toate bine, să avem să aflăm, *ce este Uniunea pentru Unguri*, şi pentru ce ei aşteaptă ziua Uniunii mai cu foc decât împăratul oastei, ziua de triumf!

Ce este Uniunea pentru Români? Dacă ne aducem aminte cu ce s'au folosit Românii din toate uniunile de până acum politice şi religioase, şi vom considera că şi uniunea de acum se urzeşte numai spre binele Ungurilor — putem prevedea ce va fi uniunea pentru Români. Cu toate acestea, să cercetăm ceva mai cu de-amănuntul, ca să vedem şi să ne convingem, că sub masca libertăţii şi a frăţiei, cu care ni se înfăţişează uniunea, ea nu acopere pentru noi nici libertate, nici frăţie, ci numai servitute şi o fiară sălbatică care mănâncă naţiuni.

Eu zic că, *libertatea cea adevărată a oricărei naţiuni nu poate fi decât naţională.* Care om nu se va simţi vătămat până în suflet, dacă îl vei opri să vorbească, pe unul pentrucă l-a făcut natura mai târzielnic, pe altul mai repede la vorbă, pe unul pentrucă l-a făcut natura Ungur, pe altul Sas? Dacă îl vei opri să umble, pe unul pentrucă are mersul mai lin, pe altul pentrucă păşeşte mai repede decât alţi oameni, oare nu li se va turbura fierea, când îşi va auzi unul: taci, târziule! altul taci moară de vânt! altul: ţineţi gura, ungure, sasule, etc.? Intr'adevăr toţi vor fierbe de mânie, pentrucă tot omul are voie să vorbească şi să meargă cum i-a dat natura şi cum poate; şi când i-ai atacat libertatea aceasta, i-ai vătămat totdeodată sentimentul de onoare. Aceasta însemnează că libertatea oricărui om e legată de persoana lui cu cea mai strânsă legătură, e proprietatea lui cea mai personală, şi poartă chipul persoanei fiecărui om, aşa că nimeni nu se mişcă, nu cugetă, nu vorbeşte, nu umblă, etc., decât fiecare în formele sale. Acum, trecând dela persoana omului la persoana naţiunii, care şi ea are personalitatea ei (dacă e drept, că persoanele nu-şi

pierd natura când se leagă într'un corp naţional cu limbă şi datini comune), vom fi constrânşi a zice, şi de naţiune, acelaşi lucru pe care-l zicem şi de o singură persoană: că libertatea naţiunii e şi ea legată strâns cu persoana ei, ca şi a persoanelor fireşti, dacă nu chiar mai strâns; libertatea naţiunii şi ea poartă chipul naţiunii, cum poartă libertatea personală chipul persoanei omului; şi natura i-a dat naţiunii forme ca şi persoanelor fireşti; cu persoana naţiunii deodată se naşte şi libertatea ei, ca şi a deosebitelor persoane, şi cu persoana dimpreună se stinge. Tot ce ajută şi împiedecă persoana, ajută şi împiedecă libertatea naţiunii; tot ce lăţeşte libertatea, — creşte în acelaşi timp şi preţul naţiunii şi-i înalţă demnitatea; cu cât îşi preţueşte mai mult persoana sa o naţiune oarecare, cu atât îşi preţueşte mai mult, cu atât îşi iubeşte mai fierbinte, şi libertatea, cu atât are mai mare preţ şi respect înaintea neamurilor şi cu atât face şi pe alte lucruri mari pentru onoare: ea nu sufere niciun scăzământ din libertatea sa, pentrucă ea simte că fără de libertate nu e onoare pe pământ, şi viaţa naţiunii fără onoare e mai amară decât moartea. Pentru libertate îşi pune averea şi viaţa, libertatea e coarda inimei ei cea mai personală, proprietatea ei cea mai naţională, inima ei, sufletul ei, podoaba ei!

Ce ar face Ungurii, când Impăratul Iosef le-ar cuvânta încă odată de pe tron în chipul următor: «Ungurilor, acum este epoca libertăţii; eu am pus, ca să fie dătătoare de legi în împărăţie, filosofia: fiţi liberi toţi, vorbiţi ce vreţi, însă numai nemţeşte; ridicaţi-vă şcoale şi învăţaţi, însă numai nemţeşte; lepădaţi-vă portul vostru naţional şi limba voastră incultă, pentrucă aşa cere unitatea şi siguranţa Statului ca să fie numai o limbă în şcoale şi în teatre, în case şi în pieţe, în biserică şi la judeţe»: oare n'ar ridica Ungurii iarăşi furci ca să spânzure poporul nemţesc, cum au făcut după moartea împăratului Iosef? Ce ar zice şi cum s'ar purta Germanii, când alt Napoleon Bonaparte i-ar face să-şi lepede limba cea aspră şi când le-ar impune limbă, legi, guvern şi datine franceze, fi-vor acestea oricât de liberale chiar şi până la gradul cel mai înalt republican? Cum s'ar mulţumi cu rusismul, Cabinetele, Dietele şi Universităţile dela Pesta până la Berlin

şi Götingen, când Rusul ar constrânge pe Unguri şi pe Germani să ia limba şi religiunea ortodoxă, chiar dacă le-ar îmbrăca de o sută de ori mai în dărnicie decât e îmbrăcat maghiarismul? Acum închipuiţi-vă că vin nişte deputaţi dela dieta ungurească în mijlocul acestei Adunări şi începe a cuvânta în chipul următor: « Români, astăzi e ziua libertăţii tuturor, şi scaune la masa libertăţii sunt puse şi pentru voi: veniţi de fiţi şi voi judecători dela Comitate până la Cancelaria de Curte şi luaţi parte la toate onorurile politice şi militare, însă numai cei ce ştiţi ungureşte ca Ungurii născuţi; acum e ziua dreptăţii pentru toţi, veniţi toţi cei asupriţi şi dăunaţi să luaţi dreptate ieftină şi uşoară, însă vedeţi ca hârtiile să vă fie scrise ungureşte şi să luaţi totdeauna câte un Ungur lângă voi, ca să vorbească pentru voi la judecătorie, pentrucă ştiţi că mama noastră cea dulce, patria comună, nu mai îngădue la judecăţi altă limbă decât pe cea ungurească, nici să i se plângă cineva decât numai cu lacrămi ungureşti. Astăzi e ziua luminii; şcoalele ţării sunt deschise şi pentru voi, nu ca înainte de Impăratul Iosef, învăţaţi prin urmare toţi şi vă luminaţi, însă numai ungureşte, pentrucă aşa cere unitatea Statului! » Nu vă întreb dacă s'ar afla şi Români care să accepte vreo dregătorie în care trebue să lucreze în contra naţiunii lor, pentrucă vânzători au fost la orice naţiune, şi vor fi; nu vă întreb dacă Românii vor merge la judecătorie, când vor vedea dreptatea legată de limba ungurească, — ci vă întreb, el ibertate oare aceea care leagă onorurile ţării numai de o limbă în ţara unde sunt mai multe limbi? Oare dreptate e aceea pe care Statul o face numai celor ce ştiu ungureşte? oare lumină adevărată e aceea, dela care Statul opreşte pe toţi cei ce nu ştiu ungureşte? Eu zic că aceasta nu e libertate, nici dreptate, ci este o mare nenorocire pentru acele popoare nefericite, care au căzut în această groapă întunecoasă care poartă numele de Stat.

Ce folos va avea naţiunea Română de libertatea de tipar, pe care o permit Ungurii, când tipografia cea liberă nu va umbla decât numai pentru folosul ungurismului, şi când, dacă vreun Român va cuteza să apere interesele naţiunii sale, tiparul unguresc îl va denunţa înaintea lumii ca pe un criminal, şi tribunalele îl vor

certa? Ce-i vor folosi miniştrii cei responsabili ai naţiunii ungureşti, care nu vor suferi în sânul lor niciun element străin deosebit de dânşii? Ce-i vor folosi chiar şi în cazul când s'ar întâmpla să fie Români, toţi miniştrii din Budapesta, dacă aceştia nu înfăţişează naţiunea Română şi interesele ei? Apoi oare dieta anuală nu va fi dieta ţării şi naţiunii ungureşti, care face legi ce persecută şi sdrobesc naţiuni? Care Român poate crede că dieta asta va purta grije de înflorirea Românilor prin cultura naţională, când ne-o spun în faţă, că sub coroana ungurească nu pot fi mai multe naţiuni?

Egalitatea civilă? Aceasta atunci ar fi în Stat, când legile Statului ar apăra în aceeaşi formă pe toţi cetăţenii, când le-ar face dreptate fără să-i întrebe, dacă sunt nobili sau plebei, meseriaşi sau avuţi, creştini sau păgâni, albi sau negri, barbari sau Români, şi când le-ar deschide calea spre câştigarea mijloacelor vieţii şi spre cultura tuturor în una şi aceeaşi formă. Insă lucrurile nu merg aşa, ci vedem din contră că, la judecată, fiecare naţiune îşi face dreptate sieşi; şi, afară de aceasta, fiecare îşi caută numai fericirea şi cultura sa. Şi, în special, Ungurii şi Saşii, de când locuesc împreună cu Românii, nu-şi dau osteneala decât cum să le ia locurile şi cum să-i ţie în sărăcie şi în întuneric. Deci, nu poate să zică nimeni că Românului tot una îi e, dacă îl va judeca judecătorul unguresc ori săsesc; sau din contră un judecător ales şi aşezat de Români. Ştiu că Ungurului şi Sasului nu-i e tot una, oricine l-ar judeca; de aceea ei şi-au apărat totdeauna cu atâta furie privilegiile chiar mai mult decât alţii. Pentru ce au pus mâna ei pe toate dregătoriile de pe lângă împărat, dela guvern şi dela toate judecătoriile, şi pentru ce vreau să le facă acum toate ungureşti? Ca să facă cumva dreptate şi uşurare Românilor? Nicidecum; ci chiar din contră, ca să-şi facă singuri dreptate lor, şi Românului să nu-i rămână niciun mijloc de apărare. Ei ştiu că dreptatea e cum o fac oamenii, şi, oamenii fiind şi judecători, judecând fiecare după aplecarea şi patima sa ca toţi oamenii, de i-ai şi îngrădi cu o mie de legi, totuşi « *plus valet favor in judice, quam mille leges in codice* ». De unde urmează, că nicio naţiune nu poate spera dreptate pentru sine şi pentru fiii săi, când e

supusă la judecarea altei naţiuni, căci dreptatea nu depinde numai dela legi bune, ci şi dela judecători buni şi drepţi; şi, precum nu poate fi nimeni judecător drept în cauza sa, aşa nu poate să fie nicio naţiune judecător drept peste alte naţiuni. In deşert vorbesc despre independenţa judecătorilor, pentrucă fiecare judecător va judeca totdeauna după plăcerea şi în folosul aceluia ce l-a aşezat, temându-se ca să nu-l răstoarne. In deşert se zice că judecătorului i se cade a fi mai presus de toate consideraţiunile de confesiune, de naţionalitate, de naştere şi altele asemenea, în deşert, pentrucă această lege morală nu garantează dreptate nici plebeului la judecătorul aristocraţilor, nici iudeului la judecătorul creştinular; nici Românilor la judecătoriile ungureşti şi săseşti. Acestea îşi vor face totdeauna plăcerea şi vor cerca folosul particular al castei, confesiunii şi naţiunii de care se ţin. La judecătoriile acestea ungureşti fireşte că şi limba va fi ungurească; Românul nu va putea duce niciun proces în limba lui; mărturisirile Românilor sau ale altor mărturisiri sau documente asupra Românilor, aceştia nu le vor înţelege; nu se vor putea înţelege nici cu avocaţii, nici cu judecătorii, nici aceştia cu Românii; şi Românii numai atunci vor şti cum li s'au aplicat legea la judecătorii, când vor vedea pe agenţii Statului că le ia moştenirea şi-i duc la furci.

Acum judecaţi, de va putea cumva Românul să fie egal cu Ungurul înaintea legii în asemenea împrejurări, când Românul numai cu gura Ungurului va putea vorbi cu judecătorii; şi aceştia vor judeca toţi după plăcerea ministrului dreptăţii ungureşti, acestei dreptăţi de cabinet, care-i ucide de 904 ani pe Români!

De egalitatea religioasă nici nu vroiu să vorbesc. Ce egalitate pot să aştepte Românii în anul 1848, când în anul 1842, deputaţii Ungurilor din Cluj stau de episcopii Românilor, ca să traducă nu maidecât cărţile bisericeşti pe limba ungurească! Porunca ast numaidecât cărţile bisericeşti pe limba ungurească! Porunca asta nouă a Ungurilor către miniştrii bisericii române are rostul ca să mulţumească pe unii episcopi sau preoţi mai de frunte, ca prin aceştia să-i înfricoşeze şi să-i înşele pe toţi cu vorbe bune şi speranţe mincinoase. Văzut-aţi mai acum câţiva ani biserica unită

din Boian, acoperită cu coceni de porumb, şi altarul îngropat în zăpadă? Văzut-aţi casa popii unit din Abuşir mai umilită decât o colibă de munte, desgrădită cu totul şi fără de nicio îngrădire de gospodărie? Cine să creadă că, după unirea asta nouă politică, vor fi mai bine îngrijiţi preoţii, mai bine acoperite bisericile şi casele lor? Domeniul bisericii Române din Oarda, posesie de sute de ani, a pierdut-o biserica Română la 1714, sub uniune, într'un proces de o zi. Iată ce egalitate a produs uniunea religioasă! Dacă a produs o egalitate ca aceasta Uniunea cea sacră, ce egalitate se poate aştepta dela Uniunea cea profană, care se urzeşte acum?

Se promite mai încolo ridicarea Serbiei prin unirea Ardealului cu Ungaria. Asta o cred. Ci eu cred, că se va înălţa chiar şi dacă nu se va uni, pentrucă i-a venit timpul ca să cadă. O putere cumplită şi nevăzută, care lucrează pretutindeni în contra despotismului, lucrează de mult şi la surparea acestei cetăţi barbare, şi zidurile ei se vor răsturna pe aceia cari nu vor s'o dărâme din dragoste către omenire. Vedem că ea s'a şters în Ungaria, şi va cădea şi în Ardeal; dar dacă se va face Ardealul ţară ungurească prin Uniune, atunci libertatea Românilor nu va dăinui nici măcar un an, şi ei iarăşi vor cădea în servitute, şi pentru ce? Pentrucă în ţara ungurească şi libertatea încă va fi ungurească, şi aceasta va fi legată de condiţiuni pe cari Românul nu le va putea împlini, sau nu le va împlini după aşteptarea şi plăcerea Ungurilor; Ungurii vor da libertate numai celor ce vor voi a se face Unguri; pe aceştia îi vor ajuta la dregătorii politice, scolastice, bisericeşti, etc., le vor face venituri şi-i vor lăuda în public; iar din contră, pe cei pe cari îi vor simţi că nutresc sentimente naţionale, îi vor depărta şi-i vor certa. Cine cunoaşte firea Românilor, poate prevede că nu se vor supune aşa uşor la măsurile ungureşti; Ungurii îi vor lua cu răul, ca să-i ungurească, prin şcoală, biserică şi prin toate mijloacele cele mai egoiste, care-i pot veni în minte unui guvern teroristic şi tiranic: Românii nu le vor asculta, le vor sta împotrivă şi aşa îi vor lipsi de libertate, cum i-au lipsit în secolii trecuţi, nu numai pe Români, ci chiar şi pe fraţii lor. Ce vă închipuiţi, dacă Wesselényi cu câţiva ani mai înainte, scria ca să se dea drepturi de cetăţeni,

numai acelor Români cari se vor face Unguri; oare nu va pune condiţiunea asta, ministerul şi dieta ungurească acum, după ce va avea putere nemărginită peste Români? Ba o va pune, fără îndoială, şi eu cred că şi ştergerea de acum a servituţii e numai o râmă în undiţa a tot înghiţitorului ungurism, cu care vrea să-i prindă pe Români, ca pe nişte peşti fără de pricepere.

Ce e drept, garda naţională, care se promite prin punctele ungureşti, e cetatea cea mai tare a libertăţii şi onoarea fiecărei naţiuni, aşa încât fără de aceasta şi fără reprezentaţiune naţională, poporul e numai o cireadă de vite, o turmă de oi pe care un tiran de cioban le mulge, le tunde şi le ucide fără să se poată apăra de el; însă ce bucurie vor avea Românii când îşi vor vedea feciorii înşiraţi în gărzi naţionale şi în regimente, când acestea toate vor fi ungureşti? Garda naţională, ocrotitoarea libertăţii popoarelor celor culte, pentru Românii încorporaţi cu ţara Ungurească, va fi numai instrument de asuprire, de stoarcere şi de ucidere în mâna comandanţilor unguri. Pe Românii dintr'un sat îi vor ridica asupra altui sat românesc, care nu va voi a se unguri; la urmă, îi vor face să se jure, că vor apăra cu sfinţenie legile ungureşti, cari sunt făcute şi se vor mai face pentru stingerea naţiunii Române.

Insă, la ce să mai amintim mai multe libertăţi ungureşti, când nu numai în 12, dar nici într'o mie de puncte ca acestea nu vei afla nici măcar o libertate, precum nici într'o mie de trupuri moarte nu se află nici măcar o viaţă, pentrucă a ieşit sufletul din toate; aşa şi uniunea, omorând naţionalitatea, scoate sufletul din toate libertăţile. De aceea zisei, că *libertatea fiecărei naţiuni nu poate fi decât naţională*, şi că *libertatea fără de naţionalitate nu se poate înţelege la niciun popor de pe pământ.*

Dacă libertatea poporului fără de naţionalitate e nimicită, e nimicită totdeodată şi cultura şi fericirea lui, fiindcă fără de libertate nu e cu putinţă cultura; deci această singură observaţiune ar ajunge, ca să vedem unde ne duce Uniunea primejduind naţionalitatea. Dar, fiindcă cultura fiecărui popor astăzi e măsura fericirii şi a siguranţei lui, mai mult decât a fost oricând, să cercetăm mai de aproape legătura culturii şi a libertăţii naţionale.

Poporul, care îşi dă seama că lumina ştiinţelor şi a artelor nu mai poate fi proprietatea unor clase privilegiate, ci trebue să se facă bunul comun a toată naţiunea, acela trebue să facă din cultură un lucru comun a toată naţiunea. Să ne întrebăm, cari sunt, la popoarele luminate, mijloacele culturii ? — şi vom afla că sunt şcoalele şi institutele *naţionale* pentru ştiinţe şi arte, iar mijlocul culturii politice în special, îl aflăm în Universităţi. Universităţile nu sunt nicidecum un mijloc arbitrariu, ci sunt un mijloc necesar dictat de aceeaşi trebuinţă firească a popoarelor chemate la viaţa politică, care i-a învăţat pe oameni a semăna şi a coace pâine ca să trăiască; numai dela Universităţi se poate aştepta jurisprudenţă luminată, dela şcoale şi institute naţionale, cultura naţiunii. Insă tocmai pentrucă cultura e puterea cea mai tare pe pământ şi e o cetate nouă a unităţii naţionale, naţiunea întreagă trebue să-şi împreune puterile întru ridicarea acestor aşezăminte, şi să facă lucru comun din cultură, de vrea să se bucure de fructele ei ca de un bun comun. Dar cum se va putea ocupa naţiunea cu această afacere comună, fără să aibă limbă naţională? Să ne închipuim, de exemplu, că guvernul republicei franceze cere învăţătorilor de prin institutele ţării, ca să nu mai facă învăţăturile în limba franceză, ci în cea latină; să ne închipuim că, tot aşa ordonă şi guvernul englez, guvernele italice şi germane: — ce ar urma din această prefacere? Nu zic că învăţătorii acestor naţiuni luminate n'ar fi în stare a face învăţătura şi în limba latină, dar mă prind că n'ar trece mult, şi Universităţile acestor popoare n'ar fi mai luminate decât liceul catolicilor din Cluj. Indată ai vedea că nici învăţătorilor, nici învăţăceilor nu le e îndemână să cugete în limba lui Cicerone ca în limbile lor; mintea s'ar osteni subt greutatea străină; ştiinţa din zi în zi s'ar întuneca tot mai mult, s'ar face mai grea de învăţat şi mai uşor de uitat; toate regiunile ei, şi cele mai luminoase, s'ar umple de erori, cum era pe timpul despotismului limbei scolastice; şi, rătăcind odată mintea dela calea cea adevărată, ar trece zeci de ani până ar veni ca să-şi cunoască rătăcirea; religiunea s'ar îngropa în fanatism, şi filosofia n'ar fi în stare să ridice piatra de pe uşa mormântului; invenţiunile şi descoperirile în

arte şi în ştiinţă ar înceta îndată; industria şi comerţul, cari numai la lumina ştiinţei înfloresc, şi numai arta le poartă, mult ar fi împiedecate, şi parte ar cădea cu totul; starea înfloritoare de astăzi a omenirii s'ar veşteji; sentimentul de libertate ar amorţi chiar la naţiunile libere, şi n'ar mai rămâne cine să lucreze pentru desjugarea naţiunilor supuse. Însă eu vă asigur că aceste naţiuni luminate niciodată nu vor lua vreo limbă streină pentru învăţătură; ci vor demonstra totdeauna, cu înţelegerea tuturor, că natura a dat fiecărei naţiuni, o limbă ca să se folosească de ea în toate afacerile vieţii, precum omului, i-a dat picioare ca să umble pe picioarele sale, urechi, ca să audă cu urechile sale, ochi, ca să vadă cu ochii săi. Vai de omul pe care îl poartă altul! Vai şi de naţiunea care nu umblă pe picioarele sale, sau nu vede, decât cu ochii altei naţiuni; niciodată raza de cultură nu va pătrunde până la creerii acestei naţiuni, ci va rămâne pururea întunecată, ca orbul, şi servă, naţiunilor răpitoare.

Aşa vor plăti Românii, dacă vor introduce în şcoalele naţionale; limba ungurească şi cu atât mai mult vor merita dispreţul lumii cu cât trăim în secolul luminilor, vedem descoperirile gintelor luminate. Toate acestea ne spun că cultura lor cea adevărată numai de atunci se începe, de când au început a învăţa în limbele lor naţionale: Englezii ne arată că cultura lor nu poate înainta decât englezeşte, a Francezilor franţuzeşte, a Italienilor, italieneşte, a Germanilor nemţeşte, şi în sfârşit Ungurii strigă, de răsună toată lumea, că naţiunea ungurească nu se poate cultiva decât ungureşte. Ce absurditate ar fi din partea Românilor, când, în contra modului de înţelegere al tuturor gintelor ar zice: aşa este, Românul nu poate învăţa, nici se cade să se cultive decât numai ungureşte. Dacă tinerii Românilor vor învăţa la şcoale ungureşti, nu vor fi de niciun folos naţiunii române, pentrucă în şcoalele Ungurilor se vor deprinde ca să-i înveţe să fie Unguri, nu Români. Ştim câtă împiedecare a fost până acum pentru cultură limba latină ca limbă a învăţământului şi, afară de aceasta, pentru Români, lipsa şcoalelor naţionale. Cât au asudat tinerii Românilor, şi ne mirăm din ce pricină au atât de puţine cunoştinţe! Şi până acum Românii tot au mai învăţat şi în limba lor,

cel puțin în Blaj, dar, dacă toate științele se vor propune în limba străină, ce lumină poate să aștepte națiunea noastră dela niște asemenea școale? E lucru cunoscut, că preoții Ungurilor reformați sunt mai buni oratori decât ai Catolicilor și ai Românilor, pentrucă ei învață științele și arta retorică în limba națională, din tinerețe; câți, oratori și poeți cu renume n'ar fi creat școalele Blajului, dacă tinerimea noastră ar fi învățat a perora nu numai « Pro Milone » și « Pro domo sua », ci pentru națiunea noastră; nu numai, în latinește, în contra răpirilor lui Verres și a conjuratului Catilina, ci și românește asupra tiraniei, sub care gem Românii! Ci să nu vă îndoiți câtuși de puțin: dacă Românii nu vor avea școală națională cu limba lor pentru toate ramurile cunoștinței omenești, ei nu vor avea în vecii vecilor nici politici și juriști, nici avocați buni, nici oratori și poeți, cari să fie vrednici de numele lor; literatura noastră chiar, nu va trece niciodată peste mediocritate; căci și cunoștința limbilor clasice și tot tezaurul cunoștințelor antichității și al lumii de astăzi, numai cu ajutorul limbei naționale se poate câștiga. Cum va detuna deputatul națiunii în contra despotismului în adunări, dacă nu se va învăța din tinerețe a-l cunoaște și a-l urî? Cum se va aprinde de iubirea libertății, când se va naște slugă altei națiuni? Școalele unguresti vor smulge din piepturile tinerilor națiunii noastre și iubirea pe care o plantase într'însele mamele române. Și, cu cât mai mulți Români vor învăța la școale streine cu atât națiunea va pierde mai mulți fii. Lăcomia onorurilor și folosul privat îi va trage către străini; ei vor iubi numai limba ungurească, se vor încânta de frumusețile ei și vor admira faptele națiunii unguresti, pentrucă numai pe acestea le vor cunoaște; toată viața și dorul lor vor fi legate numai de națiunea care-i va amăgi cu frumusețea și cu bunătățile sale, căci, rupându-se odată legătura cea dintâiu și cea din urmă, legătura limbii naționale, nimic nu-i va mai lega de națiunea română.

De aceea, orice națiune dacă își vrea cultura, să se unească, ce e drept, însă nu cu altă națiune, care vrea să ia naționalitatea dimpreună cu cultura, care o are, ci să se unească mai întâiu cu sine însăși, ca să se apuce de cultura națională cu puteri unite.

In ce priveşte pe Români, ar fi o nebunie, dacă s'ar lepăda de naţionalitate şi s'ar uni cu Ungurii pentru cultură. Inţelepciunea spune că Românul să se unească cu Român, Germanul cu German, Slavul cu Slav pentru înaintarea culturii. Aşa dar Românii, mai întâiu, să se unească între dânşii spre acest scop dela Nistru până la Balcani, şi dela Balcani până la Tisa; apoi să se unească cu celelalte familii Române pentru identitatea limbei şi înrudirea cea firească a cugetelor şi a sentimentelor. O însoţire ca aceasta e cu putinţă, chiar o oarecare naţiune e împărţită sub mai multe guverne, fiindcă n'are fire şi tendinţă politică, ci este destinată numai spre înaintarea culturii umanităţii pe calea cea firească a naţionalităţii oricărui popor. Aşa îi vedme pe Germani şi Italieni foarte uniţi întru înaintarea ştiinţelor şi artelor, cu toate că sunt despicaţi în mai multe guverne; însă unitatea limbei îi leagă pe toţi, fire-ar sub guvern de sultan ori de republică.

Iată ce însemnătate are limba naţională la toate gintele: ea regulează mişcările vieţii la toate, ca creerii mişcările trupului, le însufleţeşte şi le înalţă dacă o ştim cum se cade; lipsa ei le duce la barbarie, dacă nu ştiu să se servească cu ea. Numai în braţele ei cresc arta şi ştiinţa; numai cu aripile artei şi ştiinţei sboară industria şi negoţul; numai în aceste grădini înfloreşte fericirea naţiunilor; deci cel ce zice că naţiunea Română se poate cultiva şi în şcoalele streinilor, acela vrea, ca naţiunea română să rămână oarbă şi şerbă altor naţiuni « *hic niger est, hunc tu Romane caveto*! »

Acum să vedem, cât adevăr cuprinde în sine acea teorie faimoasă a politicilor din Budapesta, şi a celor dimpreună cu ei avocaţi ai Uniunii, care zic, că precum unitatea Statului cere uniformitate de drept, tot aşa cere neapărat şi uniformitate de limbă pentru legi, pentru înlesnirea guvernării, pentru ştiinţă, şi cum că celelalte limbi nu se pot suferi, din cauză că nu sunt culte de ajuns.

Un guvern de fiare sălbatice ia numai zeciuială din animalele cele blânde, şi apoi le lasă să cânte, să răgească, să sboare şi să se guverne fiecare după firea speciei sale. Deci un guvern de oameni e mai sălbatic decât fiarele, dacă nu sufere nici limbile altor

națiuni, nici pe ele însele a se guverna fiecare după natura și trebuințele sale. Insă mintea cea sănătoasă nu poate aproba un astfel de Stat. Dacă e de nevoie să fie State pe pământ și dacă Statul e tocmai o necesitate dela natură, atunci Statul fără de îndoială este de nevoie, numai pentru ca, oamenii, fiind în Stat, să se poată apăra mai ușor într'însul, decât afară de Stat; adică: Statul e un așezământ omenesc spre apărarea persoanei și a bunurilor omenirii. Când zic că e *așezământ omenesc*, atunci voiu să înțeleg că nici nu e așezământ îngeresc, mai presus de fire, nici nu trebue să fie instituție diavolească, iad înghițitor de libertate, și spaima ginților neputincioase; când zic, spre apărarea *persoanei*, atunci înțeleg totdeodată și libertatea și onoarea, căci oamenii, fără libertate și onoare, sunt mai mult vite, cari acum trag în jugul unui, acum într'al altui tiran, decât oameni; când zic, spre apărarea *bunurilor*, atunci înțeleg nu numai mâncarea și băutura, îmbrăcămintea și locuința, ci, afară de libertate, înțeleg și limba, cine va zice că limba e un lucru de prisos pentru oameni și națiuni, și că ar fi mai bine de oameni, când ar fi muți! Când vorbesc de *omenire:* atunci înțeleg toate națiunile, căci cine va zice, că națiunile nu sunt părțile omenirii? In urmă, când zic, *națiune:* atunci înțeleg persoana unui popor întreg, care e legat prin aceeași limbă și datine, căci cine va zice, că natura i-ar fi desbrăcat pe oameni de demnitate de persoană, când i-a unit într'un corp național cu legăturile acestei frății minunate?

Dacă odată, fiecare om e persoană, atunci un om nu poate să fie mai persoană decât altul, prin urmare nu poate să zică către alți oameni: *eu sunt Statul, voia mea e lege pentru toți ;* dacă fiecare națiune e persoană atunci o națiune nu poate fi mai persoană decât alta, prin urmare nu poate să zică către celelalte națiuni din același Stat: « *numai eu sunt Statul, numai limba mea poate fi limbă diplomatică,* iar ale voastre trebue să fie smulse ca neghina din grâu; eu singur voi pune dregători fără să întreb pe turmele neungurești ce păstori să le pun; nu mă voi uita, dacă vă veți putea înțelege cu ei sau nu, dacă veți avea încredere în ei sau nu, deoarece eu am voia și puterea să așez pretutindeni oameni credincioși planurilor mele, și voi n'aveți să mă întrebați,

de ce fac aşa, ci voi sunteţi datori numai să ascultaţi şi să daţi dare şi ostaşi ». Omul, care umblă să ucidă pe altul, şi-a pierdut dreptul de a fi suferit în societatea omenească: aşa şi-a pierdut dreptul de a fi suferit între naţiunile de pe pământ şi naţiunea care lucrează spre stingerea altora după nişte asemenea maxime; naţiunea cuminte recunoaşte drepturi şi obligaţiuni reciproce şi nu provoacă pe altele, ca să se apere de ea, ca de o fiară sălbatecă. Bine a dispus natura, ca libertatea omului să nu fie restrânsă decât cât timp acesta este sub guvernul cel firesc al părinţilor săi, care nu-i cade greu nimănui, tocmai pentrucă este firesc; iar dacă iese de sub guvernul părintesc, natura nu vrea ca un om să fie supus altui om, ci vrea ca fiecare să fie liber toată viaţa sa; ea vrea, ca mai mulţi oameni liberi, să facă comunităţi, sate şi State libere, şi acestea să se guverneze de guverne aşezate cu votul tuturor oamenilor liberi după legi puse de universalitatea tuturor oamenilor liberi, nu cu mandate.

Cu această egalitate a naţiunilor e legată strâns libertatea lor de a se desvolta fiecare după firea sa în toate părţile vieţii Statului. De aci urmează, că pentru unitatea Statului nu este de trebuinţă nici uniformitatea de drept, cu atât mai puţin uniformitatea de limbă. Ce e drept, se zice, că dacă n'ar fi atâtea drepturi într'un Stat, cum sunt de exemplu în Austria: drept austriac, unguresc, săsesc afară de cele bisericeşti, al căror număr e şi mai însemnat; ci dacă ar fi numai un drept în tot ţinutul Statului, — prin aceasta ar creşte iubirea cetăţenilor către patria comună; din contră, varietatea drepturilor particulare micşorează amorul către ea, şi slăbeşte Statul. La aceasta au observat de mult politicii cei mai mari, că sănătatea Statului, ca şi a altui corp organic, depinde dela proporţiunea părţilor şi a întregului, în care se face dreptate fiecărei părţi. Un cetăţean, o cetate, o provincie poate să-şi uite de Statul de care se ţine: asta e o întâmplare de toate zilele, dar nenaturală; însă iubirea adevărată nu pot să aibă cetăţenii decât numai către un Stat în care toţi iau parte la toate drepturile Statului. Este o părere falsă, dacă crede cineva că Statul se împuterniceşte nimicind formele individuale. Când cineva ar putea crea în orice oraş în orice sat un sentiment, ca

fiecare să se ţină măreţ că e membru al Statului, prin aceasta întregul Statului ar dobândi putere nouă. Aşa dobândeşte şi prin drepturile particulare, când acestea sunt puse de voia universală a diferitelor popoare; din contră, impunându-le un drept, care nu răspunde firii lor, ele încetează a lua parte la lucrările Statului, se înstrăinează de el şi îl părăsesc *(Savigny)*.

Deci, dacă unitatea Statului nici atât nu cere, ca să fie acelaşi drept în tot ţinutul Statului, cu atât mai puţin cere, ca să fie numai o limbă acolo, unde sunt mai multe. Unde Statul e locuit numai de o naţiune, ar fi nu numai o asuprire a naţiunii întregi, dar şi o mare absurditate să adopte o limbă moartă sau străină pentru legi şi guvernare, cum era până acuma limba latină, tot astfel de asuprire şi absurditate face naţiunea care cearcă a-şi impune limba pe grumazul altor naţiuni într'un Stat ca Ungaria care nu e alcătuită numai din Unguri, ci din milioane de Slavi, Români şi Germani. In specie tocmai legislaţia Statului poliglot nu cere unitate de limbă; din contră, chiar şi despotul cel mai tiranic e constrâns şi el a-şi publica ordinele în limbile tuturor, ca să poată fi urmate. Cu atât mai vârtos trebue să recunoască libertatea limbilor un Stat liber, dela care, şi în această privinţă, se cere mai mult, decât dela un despot. Acesta pune singur legi după plăcerea lui: voia lui este lege pentru toţi; dar într'un Stat liber nu poate fi lege ceea ce voieşte numai un om sau o naţiune, ci lege trebue să fie aceea ce voieşte şi ce doreşte tot poporul, toate naţiunile. Putea-va însă naţiunea să-şi descopere voia şi dorinţele, dacă e oprită să nu vorbească în limba sa, dacă e gura reprezentanţilor săi încuiată cu lacătul altei limbi? Fiecare naţiune are interesele sale: asupra acestora trebue să se sfătuiască în adunările comunităţii, în adunări mai mari naţionale şi în adunarea comună a mai multor naţiuni; însă ce discuţiune poate să se facă, unde nu e libertate de vorbit în limba, pe care o ştie naţiunea? Se poate oare împăca cu scopul legislaţiunii liberale această condamnare la tăcere a unei naţiuni întregi? Nici nepracticitatea despre care vorbeau unii zicând, că nu e cu putinţă să se vorbească în mai multe limbi într'o adunare, nici acea n'are loc. De ce să nu se poată face în Ardeal şi în Ungaria aceea ce se poate

aiurea? In adunările Elveţiei se vorbeşte în trei limbi: franţuzeşte, italieneşte şi nemţeşte; în ale Belgiei, legea dă voie să se vorbească în limba belgiană şi franceză; în Sardinia, italieneşte şi franţuzeşte. Şi totuşi Ungurii nici nu sunt mai liberi, nici mai fericiţi decât aceste popoare luminate, ba sunt foarte departe de ele în toate privinţele.

Dacă şi-ar propune cineva, ca să facă o carte de legi precisă şi frumoasă ca Corpul Dreptului Roman, atunci putem zice cu Savigny, că nici Germanii n'au limbă pentru acest scop măreţ, cu atât mai puţin Ungurii; însă când vine vorba, că şi aceste naţiuni, cari n'au limbă cultă ca latina, au nevoie de guvernare în o oarecare formă, atunci nu e absurditate mai mare pe lume, decât apologia despotismului limbistic, şi că limba cutărei naţiuni n'ar fi matură pentru legi şi pentru guvernarea poporului. Dacă ar fi ca cineva să aştepte cu punerea legilor şi cu guvernarea până ce se va cultiva deplin oarecare limbă, atunci acela poate sta ca nebunul mult şi bine pe ţărmuri, aşteptând până va curge râul, ca să-l treacă, deoarece râul şi cultura limbei vor curge în etern, şi niciodată nu vor fini. Şi dacă nici măcar Germanii nu sunt chemaţi să aibă carte de legi, cu atât mai puţin sunt mai chemaţi Ungurii decât Românii. Să ne uităm la limba legilor din Aprobatele şi din Compilatele Ungurilor. Ce va să zică: « *sectáján lévök, olah Natio, patiáltsaltnak, recepta religio exequáltassék, articulusinkat in toto et per omnia cassáljuk, annihilaljuk, tollojuk, ha impingalnonak, convincaltossanak, toties quoties exequaljak ez articularis paenat, a causansoknak causojokbol emergalando poenakbol rata portiojok a' Decretum tartasa szérent, etc.*, apoi *causakban procédolni, contribualni a civilis fundusokrol, etc.*, bancă şi: *az olah Vladica, olah popak, czinteremjeket, beszcrikajocat, articulus a' lipitorokrol* ». Ce cultură de limbă va afla cineva în acest galimatia, de care sunt pline Aprobatele şi Compilatele oriunde le deschizi? Se pot ungurii glorifica cu acest amestec dela Turnul Babilonului, ca cu o minervă născută de-a-dreptul din capul lui Joe, şi poate să cate cu dispreţ la limbile altor naţiuni mai culte decât a lor? Ce să facă dar Germanii, Ungurii, Românii şi Slavii, neavând niciunii limba matură pentru legi?

Vor primi oare latina moartă sau vreo altă limbă străină? Aceasta însă n'ar fi înaintare, ci regres şi asuprire. Mintea sănătoasă îndeamnă pe toate naţiunile, ca fiecare să se apuce de jurisprudenţă în limba sa; naţiunile să se sufere una pe alta pentru binele comun al tuturor, ca să se guverneze fiecare pe sine însuşi, şi atunci fiecare îşi va afla cuvinte pentru dorinţe, şi oamenii politici vor avea şi ei limbă cultă de ajuns pentru carte de legi. Insă despotismul nu-şi impune limba sa, pentrucă celelalte limbi n'ar fi cumva culte pentru scopul public; căci de aci ar urma, ca el să facă chiar din contră, adică să le dea ocaziune de a se cultiva; ci el vrea, ca naţiunile să-şi uite cu încetul şi de numele libertăţii, ca apoi la urmă să se stingă dintr'însele şi sentimentul de libertate. Pentru aceasta, naţiunea despotică opreşte pe celelalte: ca să nu-şi ridice şcoale naţionale, zicând că ştiinţele înalte nu se pot propune decât în limba ei. Căci ea nu vrea ca şi altele, să se lumineze şi vrea ca să rămână oarbe şi surde la toate măsurile egoismului ei; de aceea opreşte adunările şi le leagă de limba sa, pentru ca alte naţiuni să nu se poată sfătui despre cele ce le-ar fi de folos; de aceea pune legile numai în limba sa, pentru ca celelalte naţiuni să nu le înţeleagă, şi să fie constrânse totdeauna a întreba pe străini, ce vor; de aceea pune dregători străini, pentru ca alte naţiuni, să nu se poată înţelege cu ei, ci să fie constrânse a alerga într'al zecelea sat, până vor da de cineva, care să le înţeleagă vorbele şi să le traducă hârtiile. Nu-i ajunge că dă dare şi face dregătorului leafă pentru ca să răspunză şi el deplin numelui şi datoriei sale, ci mai trebue, afară de aceasta, să cumpere şi traducerea hârtiilor, cari s'ar fi căzut să le facă dregătorii înşişi în limba aceluia pe care-l ating; într'adevăr, un astfel de guvern cu măsurile acestea nu doreşte câtuşi de puţin, să uşureze pe popor: el îşi caută binele său, nu binele poporului, şi-l îmbracă în veştmântul binelui public, care nu i se potriveşte, zicând că înlesnirea guvernării cere unitate de limbă şi necutezând o spune pe faţă că e vorba numai de binele asupritorului.

Oare nu s'ar cuveni mai bine scopului societăţii, păcii şi fericirii naţiunilor conlocuitoare, ca unde vor fi numai Unguri, acolo şi dregătorii să fie numai Unguri; unde vor fi Români, acolo şi

dregătorii să fie Români, unde vor fi amestecaţi, acolo şi dregătorii să fie amestecaţi, pentru ca să răspundă nevoilor poporului? Fiindcă după mintea sănătoasă dregătorii sunt pentru popor, nu poporul pentru dregători. Ce va zice poporul dacă-l va întreba cineva, care dreptate este mai ieftină: cea care se face într'ascuns cu scrisori de sute de coale, pe care nu le văd niciodată părţile care sunt în proces, şi se tărăgăne zeci şi sute de ani, sau aceea care se sfârşeşte mult în două-trei zile vorbind părţile în limbile lor în vederea şi auzul tuturor? Şi care guvernare îi este mai uşoară: cu dregători şi cu limbă streină, sau cu limba sa şi cu dregători aleşi de popor şi din sânul său? De ce să nu poată fi mai multe limbi în administraţiune de aci înainte, când ştim, că până acum, la tribunalele acestei ţări, a fost în uz mai multe limbi şi nefericirea ţării n'a venit dela mulţimea limbilor, ci dela mulţimea privilegiilor? Iar cât priveşte limba română, ea e limbă oficioasă de sute de ani la toate scaunele de judecată ale protopopilor şi la Consistoriile Românilor din Ardeal. Pentru ce să nu fie ea dar matură pentru legi şi guvernare, când sunt tipărite într'însa codice de legi şi o mulţime de alte cărţi?

Tăcem alte argumente mai mult ciudate decât serioase ale Ungurilor, precum sunt, de exemplu, că unitatea limbii o ar cere, şi unitatea coroanei ungureşti, şi datoria de a se conserva pe sine, şi altele asemenea, — le tăcem, deoarece coroana cea adevărată a ţării ce se zice acum Ungaria, nu sunt cercurile de metal dela Papa Silvestru, care totuşi se văd a fi date dimpreună cu simbolul: *Regnum unius linguae imbecille est*, şi deci, nu spre stingerea altor naţiuni — ci naţiunile care locuesc pe pământul Daciei şi al Panoniei; ele sunt coroana cea adevărată a ţării, şi acele drepturi mari, de care nimănui nu-i este iertat a se atinge, ale acestei coroane sunt. Cu datoria Ungurilor de a se conserva pe sine, ca să nu piară din pricina puţinătăţii lor, nu este legat dreptul de a înghiţi pe Români şi pe Saşi. Cine e vinovat că naţia ungurească a ajuns între Scila şi Caribda? Ce ursită rea îi împinge, ca să ridice asupra-şi toate vânturile, când ar putea să le aline? Să mânie pe toţi zeii, când ar putea să-i îmblânzească? Ce politică e de partea lor, de se pun cu atâtea puteri în contra naţiu-

nilor, cu cari ar trebui să lege cele mai tari legăminte, ca să-şi apere fiinţa comună de duşmanii comuni?

Din toate acestea urmează că unitatea limbei în statul poliglot nu o cere nici unitatea Statului, nici unitatea legislaţiunii, nici înlesnirea, ieftinătatea şi repeziciunea guvernării, nici starea culturii altor limbi; ci o cere pe cum am zis, numai comoditatea despotismului şi cugetul lui cel nelegiuit de a răpi libertatea naţiunilor, ca să domnească peste ele.

Deci naţiunea ungurească nu poate să pretindă vreun privilegiu peste alte naţiuni nici în privinţa limbei, ci trebue să se mulţumească şi ea cu egalitatea şi cu dreptatea. Numai până unde ţine dreptatea ţine şi umanitatea: dincolo de dreptate locuesc fiarele sălbatice. Naţiunea ungurească n'are niciun scop necesar, nicio nevoie adevărată, pe care să nu le aibă în aceeaşi măsură şi celelalte naţiuni. Pofta domnirii peste celelalte nu e o nevoie adevărată ci e numai paroxism de friguri, care când va trece, şi acea poftă necurată de a înghiţi pe alte naţiuni va pieri. Dacă ungurii au trebuinţă să vorbească ungureşte în adunările lor — şi care tiran ar fi atât de nebun, ca să-i facă să vorbească într'o limbă pe care nu o cunosc? — au şi Românii aceeaşi lipsă; cum încape dar aci limbă diplomatică? Dacă Ungurii nu-şi pot închipui cum să-i guverneze cineva cu dregători streini şi cu limbă streină, pe care nu o înţeleg, nici Românii nu văd, pentru ce nevoia Ungurilor ar fi mai înteţită decât a Românilor şi în această privinţă. Deci, dacă e şi aci tot aceeaşi nevoie şi tot acelaşi drept egal: unde este temeiul privilegiului limbei lor? Dacă natura constrânge pe Unguri cu necesitatea cea mai imperioasă, ca să înveţe în limba lor toate dela *alfa* până la *omega*, aceeaşi natură îi face şi pe Români, şi tot cu aceeaşi necesitate şi tot pentru acelaşi scop, ca să înveţe Româneşte. O natură le-a născut pe toate naţiunile, o iubire le-a vărsat în inimă către limba lor, un sentiment de onoare va bate în inimile tuturor, şi un scop le-a prescris tuturor; şi acest scop nu se poate ajunge dacă ele va domni una peste alta, ci numai având toate unul şi acelaşi drept. Unde are aci loc privilegiul vreunei limbi câtă vreme va sta numele de drept şi de libertate pe pământ? Sau nu cumva Ungurul are şi privilegiul

de a-şi iubi limba mai fierbinte, decât Românul pe a sa, şi de a fi mai mândru cu origina sa scitică, decât Românul cu cea italică? Până când nu se va stinge sentimentul de dragoste şi de onoare din piepturile tuturor Românilor — nicidecum!

Aşa este! Fără de naţionalitate nu e libertate, nici lumină nicăieri, ci pretutindeni numai lanţuri, întuneric şi amorţire. Ce este apa pentru peşti, aerul pentru sburătoare şi pentru toate vieţuitoarele; ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creşterea plantelor, vorba pentru cugetare; aceasta e naţionalitatea pentru oricare popor: Intr'însa ne-am născut, ea este mama noastră; de suntem bărbaţi, ea ne-a crescut; de suntem liberi, într'însa ne mişcăm; de suntem vii, într'însa vieţuim; de suntem supăraţi, ea ne alină durerea cu cântecele naţionale. Prin ea vorbim astăzi cu părinţii noştri, cari au trăit înainte de mii de ani; prin ea ne vor cunoaşte strănepoţii şi posteritatea peste mii de ani. Naţionalitatea e îndemnul cel mai puternic spre lucrare pentru fericirea neamului omenesc. Pe cel ce nu-l trage inima să lucreze nici măcar pentru gloria şi fericirea naţiunii sale, acela nu e decât un egoist pierdut pentru umanitate, de care e păcat că l-a împodobit natura cu forme de om. Naţionalitatea e libertatea noastră cea din urmă şi limanul scăpării noastre viitoare. După ce ne-a luat toate numai această libertate nu a răpit-o până acum vreun barbar dela Români. De 17 sute de ani se luptă neamul Român în depărtata Dacie cu toate turmele barbarilor şi ancora aceasta a ţinut naţiunea Română în contra tuturor valurilor de nu s'a scufundat în abisul pieirii cu barbarii dimpreună. Şi iată că uniunea cu Ungaria acum vrea să frângă şi să smulgă această ancoră de mântuire, vrea să strice acest organ al vieţii româneşti, vrea să răpească dela Români şi libertatea cea mai de pe urmă. *Aceasta e Uniunea pentru Români*! Pentru Unguri e viaţă; moarte, pentru Români; pentru Unguri, libertate nemărginită; pentru Români, şerbie eternă. Unindu-se cu Ungaria, naţiunea Română nu va mai avea nici şcoale, nici dregători naţionali cari să poarte grije de şcoalele şi de interesele naţionale, nici chiar biserica naţională; toate acestea se vor boteza a doua oară cu nume unguresc, toate se vor îmbrăca în vestmânt unguresc. Din ora în care naţiunea

se va declara pentru Uniune, ea se va învoi la pieirea sa însăşi: ea va începe îndată a se stinge şi a pieri ca un arbore fulgerat Atunci nici om, nici Dumnezeu nu-l mai poate scăpa pe Român de pieirea naţională; pentrucă, învoindu-se la sentinţa morţii sale, va arăta, că preoţii Români erau trecuţi mai înainte de idolii neamului strein; că aleşii lor erau cumpăraţi, poporul vândut, — şi toată naţiunea era moartă mai dinainte, şi Ungurii acuma îi fac numai îngropăciunea cea de batjocură.

Şi într'adevăr, cine ne-ar putea scăpa de pieire, când Dumnezeu astăzi nu mai învie morţii? Poate că unii au credinţă că cultura de astăzi a Românilor va putea înfrunta toate atentatele ungureşti; rău însă s'ar înşela Românii, când şi-ar încerca scăparea în această cetate fără de ziduri şi părăsită de paznici! Dar oare pentru ce vreau Ungurii să facă ţară ungurească şi din Ardeal, decât numai ca apoi să poată preface toate institutele de cultură ale Ardealului în institute ungureşti? Ce va fi de literatura noastră, când vor fi îndreptate asupra ei toate tunurile ungurismului, ca să o sufle în vânt: «ut corpora lente ugescunt, cito extinguuntur; sic ingenia, studiaque opresseris facilius quam revocaveris» (*Tacitus*, Agric. c. III). Ori să aşteptăm până ce toţi Românii îşi vor uita şi limba, ca atunci şi orbii să vază şi să zică: acum vedem şi noi, că zău, această uniune a fost primejdioasă pentru Români? Dar ce va folosi atunci strănepoţilor degeneraţi că vor ajunge să recunoască rătăcirea părinţilor lor cei fricoşi şi ticăloşi? Ce le va folosi atunci, când ei va fi răpit cu sine torentele ungurismului de nu se vor mai putea întoarce înapoi? In deşert se vor mira urmaşii, cum de n'am înţeles noi că fiecare naţiune are numai atâta onoare şi valoare înaintea Statului, câtă onoare şi valoare are limba ei. In deşert se va mira cum de n'am văzut noi, în secolul luminilor şi al naţionalităţii, ce este naţionalitatea; cum n'am prevăzut pieirea gintei noastre, când Ungurii ne-o spuneau cu zeci de ani mai înainte că vor să stingă pe Români! Şi urmaşii Românilor se vor mira de nesimţirea noastră, şi ne va blestema în morminte, căci am ascultat cu nepăsare sentinţa de moarte a neamului nostru, căci n'am recurs chiar şi la cel mai din urmă mijloc pentru apărarea neamului

Român, căci nu ne-am ridicat toţi pentru unul şi unul pentru toţi, ca să depărtăm dela strănepoţi această infamie nemeritată! Oare nu ar fi fost mai strălucit şi mai măreţ înaintea oamenilor şi a dumnezeilor, ca să ne oştim pentru nemurire, şi mai bine să ne coborîm cu toţii în morminte la părinţii noştri, încoronaţi cu glorie, decât să lăsăm o infamie veşnică, drept moştenire nefericiţilor noştri strănepoţi? Ce limbă poate să spue amarul, care-l sufere numai în trei zile omul la moarte? Dar cu atât mai mult amarul unei naţiuni pe care ar vinde-o fiii ei cei înţelepţi? Ce condeiu poate să descrie durerile celui îngropat de viu? Iată, el se deşteaptă în mormânt, îşi muşcă buzele şi îşi roade mâinile de desnădejde, că nu-i luceşte nicio rază de scăpare în fundul mormântului: durerea acestui nefericit e scurtă, dar durerea unei naţiuni ce merge spre pieire, va trece împreună cu istoria din secol în secol, şi dela generaţiune la generaţiune. Când nu se va mai auzi nicio vorbă românească între Olt, Mureş şi Tisa; când sunetele cele dulci ale limbii noastre se vor schimba de mult în sunete barbare amorţite; când strănepoţii celor de astăzi, nu se vor mai mândri că sunt viţă de sub cerul blând al Italiei; când le va fi ruşine de memoria Scevolilor, Bruţilor, Scipionilor, şi vor jura poate că se trag de-a-dreptul din turmele lui Atila: atunci sapa şi plugul barbarului va scoate din pământ câte o piatră română, ca să mărturisească cum că pietrele au, către memoria celei mai însemnate naţiuni ce a fost odată în lume, mai multă simţire de veneraţiune decât milioanele de legionari, pe cari ne-au aşezat aci Traian, ca să păzim nemuritoare gloria numelui de Român, glorie pe care noi, în loc să o mărim, am micşorat-o, am întunecat-o, am vândut-o, şi, împreună cu naţiunea, am îngropat-o în anul 1848!

Deci, să socotim bine, dacă nu voim a lăsa atâta jale după noi; să considerăm cum părinţii şi străbunii noştri au petrecut sub domnia ungurească; cum Ungurii n'au vrut să respecte niciodată drepturile Românilor; cum, din contră, s'au silit totdeauna a-i turbura între sine cu tot felul de uniuni înşelătoare, cu tot felul de promisiuni mincinoase; şi, în urmă, cum că libertăţile uniunii

ungureşti sunt pentru Români, nu libertăţi adevărate, ci numai amăgiri, cu care îndulcesc veninul uniunii, ca să-l facă plăcut la băut. Atunci urmează dela sine *ce trebue să facă Românii în aceste împrejurări*. Mie mi se pare că e de trebuinţă:

1. In ce priveşte Uniunea, Adunarea trebue să răspundă solemn după datina marilor noştri străbuni, cum că: *Senatus et Populus Daco-Romanus beneficii et injuriae memor esse solet Coeterum Ungaris, quoniam non poenitet, delicti gratiam non facit, foedus et amicitia dabuntur cum meruerint»* adică: «*Senatul şi Poporul Daco-Român ţine minte facerea de bine şi nedreptatea. Pe Unguri fiindcă nu numai nu le pare rău de relele ce i-au făcut, ci încă vreau a-i face un rău şi mai mare, nu-i iartă; unire şi amiciţie va lega cu ei, când o vor merita*. Aşa, numai când o vor merita, numai atunci Românii să lege uniune şi amiciţie cu Ungurii, adică când aceştia vor recunoaşte libertatea naţiunii noastre, aşa cum pretind ei dela Români şi dela alte naţiuni ca să le recunoască libertatea lor. Numai după ce naţiunea Română va fi constituită şi organizată şi pe temeiul libertăţii egale, atunci numai să facă federaţiune cu Ungurii pentru apărarea comună, cum face o naţiune liberă cu altă naţiune liberă. Fără condiţiunea libertăţii egale, Românii să nu păşească cu Ungurii la niciun fel de uniune, ci să se unească cu naţiunile, cari recunosc libertatea naţiunilor şi o respectă în fapt. Orice chemare la uniune, fără de condiţiunea libertăţii naţionale, e chemare la şerbie la care toată naţiunea liberă va răspunde cu dispreţ, va protesta solemn în contra ei.

Acest lucru mi s'a părut cel mai greu, ca Românii, înainte de toate, să-şi arate temeiurile în privinţa acestei uniuni şi să se declare că-i cunosc pericolul şi nu-l vor. Dacă Românii s'ar declara pentru uniune, ar fi constrânşi a merge orbeşte încotro i-ar duce Ungurii. De sine n'ar putea lucra nimic pentru binele naţiunii române.

2. Fiindcă naţiunea, adunându-se din toate părţile la această sărbătoare a libertăţii, arată că nu mai vrea să fie supusă altor naţiuni, — mi se pare că e nevoie ca conştiinţa şi voia aceasta a naţiunii, Adunarea să o îmbrace în vestmântul cel mai

solemn adică: *să proclame libertatea şi independenţa naţiunii Române*.

Aceasta o înţeleg astfel: naţiunea română scutură jugul constituţiunii ungureşti, care pe o parte îi nimicea naţionalitatea, pe de alta, călca în picioare libertatea poporului. Naţiunea Română, proclamându-se, declară solemn că de aci înainte nu va urma decât legile cari se vor pune în dietele ţării unde va fi reprezentată şi ea după dreptate şi cuviinţă, şi se va ţine datoare să asculte numai pe dregătorii aleşi din sânul său. Naţiunea Română dă de ştire naţiunilor conlocuitoare, că, voind a se constitui şi organiza pe temelie naţională, n'are cugetul duşman în contra altor naţiuni, şi le recunoaşte tuturor acelaşi drept şi voieşte, a-l respecta cu sinceritate, cerând respect reciproc după dreptate; prin urmare, naţiunea Română nici nu voeşte a domni peste alte naţiuni, nici nu va suferi a fi supusă altora, ci voieşte drept egal pentru toate: *jus semper quaesitum est aequabile, aliaquin non esse jus* (Cicero). Mai încolo:

3. Fiindcă naţiunea, ajungând la conştiinţa libertăţii, de aci înainte nu se mai poate purta ca servitoarea altor naţiuni, ci vrea să se ţină şi să se poarte ca o naţiune liberă; mi se pare de trebuinţă, ca această obligaţiune să o întărească şi cu jurământ adică: *Adunarea să depună jurământul în numele a toată naţiunea, cum că niciodată nu se va lepăda de naţionalitatea ei, ci o va apăra în etern cu puteri unite în contra tuturor duşmanilor şi pericolelor, şi, cu puteri unite, va lucra pentru viaţa, onoarea şi fericirea ei în toţi timpii viitori.*

Jurământul acesta nu este decât simbolul Uniunii, cu care mama natură a legat pe toţi fiii naţiunii noastre, atunci când le-a dat aceeaşi limbă, arătându-le, că precum sunt uniţi prin limbă, aşa se cade să fie uniţi şi cu inima la toate lucrurile care sunt spre luminarea, libertatea şi binele naţiunii. Precum am arătat, naţiunile conlocuitoare tot prin uniuni au încurcat pe Români, mai întâiu cu uniuni politice, apoi cu uniuni religioase; şi Românii au făcut totdeauna mare eroare că nu s'au unit între sine, ci, spre scăderea naţiunii noastre, cu străinii. Aceasta nu trebue să mai fie, şi nici ca, odată cu dizolvarea Adunării, să

se desfacă și această unire frățească, pe care o serbăm astăzi cu atâta pompă și cu atâta fericire. Libertatea în adevăr nu se poate revendica decât numai într'o Adunare, și revendicându-se trebue apărată și conservată în toate timpurile. Așa dar, și unirea trebue să înflorească totdeauna între Români ca mijlocul cel dintâiu al revendicării și conservării libertății naționale, a cărei lipsă nu o poate împlini niciun alt mijloc, fără de unire. De aci se cunoaște necesitatea ca Adunarea să se lege solemn cu jurământ în numele întregii națiuni, că precum e unită astăzi pentru un scop în această Adunare, așa va rămânea unită în etern: va apăra existența și libertatea și va lucra pentru cultura și fericirea națiunii întregi cu puteri unite. Uniunea, întărită într'acest chip, va forma o putere națională, care va câștiga respectul națiunii române chiar în fața acelora, care până acum n'au recunoscut nicio obligațiune către Români.

Fraților! Să nu cugete cineva, că ași înțelege uniune dogmatică, confesională, religioasă prin uniunea de care vorbesc. Scopul meu nu este a chema pe Români la uniune *confesională*, ci la uniune *națională*, cu care au fost uniți între sine Românii și atunci, când nu erau pe pământ formele religiunilor cele de astăzi, și vor fi și când nu vor mai fi acestea. La această uniune îi chem eu pe Români cu toată seriozitatea, pentrucă sunt convins din profundul inimii, că națiunea română nu s'a adunat aci, ca să se facă unită sau neunită, ci ca să se facă liberă înainte de toate, apoi cultă și fericită. Libertatea însă nu e legată, nici se cade să fi legată de o religiune sau de alta, ci trebue să fie comună tutulor religiunilor. Cel ce leagă libertatea de religiune, n'are idee nici de libertate nici de religiune, și merită compătimire, ca un fanatic rătăcit, sau dispreț, ca un om răutăcios. Deci eu zic, să nu încercăm nicio uniune religioasă, ca să nu turburăm această uniune frățească națională, care se află acum între Români, fără de care nu se poate scoate la cale niciun lucru necesar spre reîntărirea națiunii noastre: cu nimic nu se poate turbura buna înțelegere a Românilor mai ușor, decât cu prozelitismul religios, care a sfâșiat pe Români până la episcopul Ioan Bobu. De când a încetat acest prozelitism sub ultimii doi episcopi uniți, de atunci

Românii au pace, şi numai de atunci înfloreşte între ei această frăţie îngerească, pe care o vedem personificată în Adunarea prezentă. In ce priveşte unirea şi neunirea, aceasta, ca un lucru al conştiinţei, trebue lăsată pe sufletul fiecărui Român şi fiecărei comunităţi, să vadă şi să-şi aleagă cu voia liberă, dacă-i cere fericirea, cultura şi pacea dinăuntru, ca să fie unit ori neunit. Orice prozelitism despre partea altora în această privinţă, este o crimă în contra păcii naţionale. Cine poate asigura că s'ar putea face o uniune religioasă ca aceasta, fie într'o parte fie într'alta? Şi, cunoscând misterul lucrurilor religioase de o parte, iar de alta, fanatismul şi măestria celor ce îşi pescuesc folosul în apă turbure, în aşa împrejurări, cine poate asigura, că va dăinui şi mâine chiar dacă s'ar face astăzi? Oare nu se poate scula astăzi un Sofronie, mâine un Atanasie, ca să predice, unul în contra uniunii cu pălăria în bâtă, celălalt pentru uniune cu icoana sinodului de Florenţa? Şi atunci ce va fi de pacea, cauza şi fericirea naţională? Aşa dar Românii să nu încerce nicio uniune religioasă, ci să întărească legătura uniunii naţionale, jurându-şi credinţă că nicio împrejurare nu-i va abate dela cauza naţională. Dacă Românii vor rămâne în această unire naţională, atunci vor ridica cu puteri unite fondaţiuni naţionale, şcoale pentru comunităţi, gimnazii, academii, universităţi, institute de arte, societăţi de economie, de ştiinţă, şi prin acestea îşi vor câştiga respect şi valoare în lume. Indată ce se vor îndeplini aceste condiţiuni necesare ale vieţii naţionale, se va vedea că problema naţiunii nu se desleagă certându-se pe pământ asupra unor lucruri care nici în cer nu sunt definite, şi cum că spre a deslega această problemă se cer toate puterile naţiunii, chiar de ar mai fi împărţită în de două ori două confesiuni, pe cari însă uniunea naţională nu le supără. Din contră uniunea religioasă se luptă în contra tutulor confesiunilor şi surpă şi uniunea naţională.

Din această uniune solemnă şi îndatorire către cauza naţională, urmează că Românii să nu-şi mai încredinţeze cauza numai episcopilor. De 150 de ani, de când cunoaştem mai cu de-a-mănuntul întâmplările Românilor, cauza naţiunii române au purtat-o numai singuri episcopii, iar rezultatul a fost că naţiunea până acum

n'a mai făcut niciun pas înainte. Ea trage şi astăzi tot în jugul constituţiunii ungureşti, în care trăgea la 1744, când pentru prima dată Inocenţiu dete petiţiunea pentru naţionalitate. Care este cauza? Pe Inocenţiu l-au încurcat în proces, de a fost constrâns a-şi lua lumea în cap. Lui Aron i-au dat a înţelege ca să nu iasă din sfera cea preoţească, şi să nu intre în lucruri politice. Pe Rednicu şi pe Grigorie Maior i-au abătut dela politică la predicarea uniunii. Pe Ion Bobu îl făcură, de se lepădă de cauza naţională, pe care o aşternuse însuşi în numele naţiunii către dieta din 1791. Această rugăminte a Românilor din 1791, e cunoscută publicului, fiindcă a tipărit-o chiar de pe atunci Sasu Eder cu note; însă proiectul dietei de atunci, supus Maiestăţii la rugămintea Românilor, nu e cunoscut până acum. In acest proiect de lege dieta zice că episcopul I. Bobu a dat două petiţiuni, una pentru toată naţiunea Română, alta pentru clerul unit (ce, oare clerul unit nu este şi el parte a naţiunii române? şi era oare necesară o petiţiune deosebită pentru el?). Dieta se apucă în introducerea proiectului să demonstre, că Românii de astăzi nu sunt strănepoţii Romanilor vechi, afară de cei din Huniedoara, iar în proiect zice că petiţiunea aceasta nu cuprinde dorinţele naţiunii Române, ci *« est foetus tantum quorumdam inquietorum ingeniorum, id quod ipse Illustrissimus Dominus Episcopus Fogarasiensis Joannes Bobbin medio Statuum constitutus confessus est »*, adică: cum că petiţiunea naţiunii ar fi numai născocitura unor capete neastâmpărate după cum însuşi ilustrul episcop Bob a mărturisit ». Aşa au făcut inamicii Românilor totdeauna şi aşa fac şi în ziua de astăzi, că reduc dorinţele şi trebuinţele tuturor la câţiva, ca să-i pedepsească pe aceştia şi să-i asuprească pe toţi. Cine ar fi crezut că episcopul Bob va compromite cauza, viaţa şi onoarea unei naţiuni întregi cu o declaraţiune ca aceasta! Insă aceasta aşa a fost, şi e destulă învăţătură pentru ca naţiunea să nu-şi mai lase cauza şi viaţa, nici pe sufletul unui om singur, fire-ar şi episcop, nici pe inima acelora, pe cari străinii îi pun în dregătorii şi-i plătesc anume, pentru ca să le spună Românilor, că ei nu pot purta dregătorii în Stat ca Românii; că naţiunea Română nu poate pretinde să fie alăturea cu celelalte naţiuni, că în aceste împrejurări nici

vorbă nu poate fi de naţionalitatea română, nici de guvernare în limba română; că institutele şi şcoalele nu pot fi decât ungureşti; că Românii nici nu au nevoie de institute şi şcoli, naţionale, şi că nici împrejurările nu sunt favorabile Românilor pentru ca să lucreze şi ei pentru existenţa, cultura şi fericirea lor, — şi altele asemenea. Pe aceştia, Românii să-i cunoască bine şi să se ferească de ei ca de nişte duşmani ai culturii omeneşti, care o împiedecă, în partea naţiunii Române, când opresc naţiunea Română dela cultura naţională, numai pentru folosul lor privat. Un om înţelept, fie episcop sau mirean, nici îmbiat nu va lua singur asupră-şi cauza naţională, cu atât mai puţin se va duce la Viena, fără învoire dela naţiune, cum s'a dus I. Bob cu sârbul Adamavici; dar că spiritul nevăzut va învăţa pe naţiune, cum să urmeze exemplul altor naţiuni luminate şi fericite, folosindu-se de toate mijloacele, de asociaţii adunări politice şi bisericeşti, ridicând fonduri şi institute naţionale, de cari se servesc şi alte naţiuni pentru fericirea lor. Cum va merge economia casei, când va zice părintele către fiii săi: voi şedeţi, fiilor şi dormiţi, că am să le fac eu pe toate? cum va merge economia satului care va asculta de cârciumarul ce le zice: oameni buni, nu mai araţi, nu mai semănaţi, nu mai lucraţi nimica; veniţi la mine în cârciumă şi beţi, jucaţi şi ţineţi sărbătoare, că am să pun eu la cale toate lucrurile voastre. Aşa va merge toată economia politică a naţiunii noastre, dacă naţiunea se va lăsa numai pe episcopi şi pe cei ce sunt puşi ca să mintă înaintea lumii şi pe la guverne, că naţiunea Română n'are lipsurile pe cari le au toate naţiunile, şi că lor nu le foloseşte aceea ce foloseşte la toată lumea.

Acestea fiind astfel, fraţilor, să ne mai aruncăm încă odată o căutătură peste zilele naţiunii noastre, de când jeleşte sub domnirea ungurească; să ne reculegem cu mintea încă odată, deşi este lucru trist şi dureros, cum i-au asuprit şi cum i-au batjocorit Ungurii pe Români cu legile, care sunt destinate dela natură spre apărarea oamenilor; cum s'au unit cu toate neamurile asupra lor; cum au privilegiat asupra naţiunii noastre, şi pe Saşi, şi Sârbi, şi pe toţi, ca să-şi poată vărsa veninul asupra Românilor chiar acolo unde nu le ajungeau dinţii cei rău-

tăcioşi; cum i-au oprit dela şcoale, ca să rămână orbi, — dela dregătorii, ca să n'aibă apărători. Pe cei ce nu i-au putut strica cu uniuni politice, i-au încâlcit cu uniuni religioase; şi acum, când se anunţă libertatea la toată lumea, ei ne anunţă stingerea de tot. Aşa, fraţilor! închipuiţi-vă încă odată, cum că această mie de ani ai tiraniei ungureşti e numai o zi în viaţa cea dureroasă a naţiunii noastre; închipuiţi-vă, că dimineaţa ne-au băgat în jug, toată ziua ne-au mânat, şi acum, când veni seara ca să ne odihnim, nu ne iau jugul după grumaz decât ca să ne omoare. Care naţiune de pe pământ nu s'ar ridica, dela mic până la mare, când îşi vede numărate zilele vieţii? Libertatea oricărui popor e bunul lui cel mai înalt, şi naţionalitatea e libertatea lui cea din urmă; ce preţ mai are viaţa lui după ce şi-a pierdut tot, ceea ce-l face demn ca să mai fie pe pământ? In mâna acestei Adunări e pusă viaţa şi moartea, soarta prezentă şi viitoare, nu a unui om, ci a unei naţiuni întregi. Ce va răspunde Adunarea înaintea naţiunii, a lumii şi a posterităţii, când ar subscrie sentinţa de moarte asupra naţiunii sale? Deci, fraţilor: nu vă uitaţi la pretenţiunile Ungurilor cele nedrepte, nici la acei puţini înşelaţi şi înşelători dintre noi, cari, în speranţa legilor, ce aşteaptă în împărăţia Ungurească, ţin cu Ungurii şi zic că apără onoarea şi salvarea naţiunii noastre; consideraţi că aceştia sunt datori a lătra pentru osul ce li-l aruncă străinii, ca să latre pe fraţii lor şi să muşte naţiunea şi pe mama lor însăşi; feriţi-vă de ei, căci nu sunt Români. Căutaţi la această mulţime de Români cari strigă în numele a toată naţiunea: să nu ne ducem la masa libertăţii ungureşti, căci bucatele ei toate sunt înveninate; să nu ne vindem ţara şi limba, căci, pierzându-se odată, nu se mai poate câştiga; uniţi-vă cu poporul toţi, preoţi, nobili, cetăţeni, ostaşi, învăţaţi şi vă sfătuiţi într'un cuget asupra mijloacelor reînvierii naţionale, pentrucă toţi sunteţi fii ai aceleeaşi mame şi cauza este comună; ţineţi cu poporul toţi, ca să nu rătăciţi, pentrucă poporul nu se abate dela natură, nici nu-l trag aşa de uşor în partea lor străinii, cum îi trag pe unii din celelalte clase, care urlă împreună cu lupii şi sfâşie pe popor dimpreună cu aceştia; nu vă abateţi dela cauza naţională de frica luptei: cugetaţi, că alte popoare s'au luptat

sute de ani pentru libertate. Insă când vi se va părea lupta cu neputinţă, când se vor ridica greutăţile asupra voastră, ca valurile mării turbate asupra unei corăbii, când principele întunericului va deslega pe toţi necuraţii şi îi va trimite, ca să rupă legăturile frăţiei voastre şi să vă abată dela cauza şi iubirea gintei noastre spre idoli străini, — aduceţi-vă aminte atunci, cu câtă însufleţire şi bărbăţie s'au luptat străbunii noştri din Dacia pentru existenţa şi onoarea naţiunii noastre, precum ne-a lăsat scris Bonfiniu cu aceste cuvinte: « *Coloniae Legionesque Romanae, inter barbaros obrutae, Romanom tandem linguam redolere videntur, et ne omnino eam deserant, itareluctantur, ut non tantum pro vitae, quantum pro linguae incatumitate certasse videantur. Quis enim assiduas Sarmatarum inundationes et Gothorum, item Unnorum Vandalorum et Gepidarum eruptiones Germanorum excursus et Longobardarum, şi bene supputarit, non vehementer admiretur, serbota adhuc inter Dacos et Getas Romanae linguae vestigia* », adică: « *Coloniile şi Legiunile Romane, copleşite de barbari, ţin încă limba Romană, şi ca să nu o piardă cu totul, atât de tare se luptă, încât se pare, că nu s'au bătut atât pentru ţinerea vieţii, cât pentru ţinerea limbei. Căci gândindu-ne bine la desele revărsări ale Sarmaţilor şi ale Goţilor apoi la năvălirile Hunilor, Vandalilor şi ale Gepizilor, la călcările Germanilor şi ale Longobrazilor, cine nu se va mira foarte, că tot s'au mai putut ţine urmele limbei romane între Daci şi Geţi* ». Aşa fraţilor! aduceţi-mă aminte atunci, că va striga străbunii noştri: Fiilor! Şi noi am fost nu numai odată în împrejurări grele, cum sunteţi şi voi astăzi; şi noi am fost înconjuraţi de inamici în pământul nostru, cum sunteţi voi astăzi, şi de multe ori am suferit şi mai rele decât voi. Fost-am cu Hunii, dar nu ne-am făcut Huni; Fost-am cu Avarii, şi nu ne-am făcut Avari; Fost-am cu Bulgarii şi nu ne-am făcut Bulgari; cu Ruşii, şi nu ne-am făcut Ruşi; cu Ungurii, şi nu ne-am făcut Unguri; cu Saşii şi nu ne-am făcut Nemţi; Aşa este, fiilor! Nu ne-am ungurit, nu ne-am rusit, nu ne-am nemţit; ci ne-am luptat ca Români pentru pământul şi neamul nostru, ca să vi-l lăsăm vouă dimpreună cu limba noastră ca cerul sub care s'a născut; nu vă nemţiţi; nu vă rusiţi, nu vă unguriţi nici voi; rămâneţi credin-

cioşi numelui şi limbei voastre! Apăraţi-vă ca fraţii, cu puteri unite, în pace şi resbel. Vèdeţi cum ne-am luptat noi pentru limba şi Romanitatea noastră: luptaţi-vă şi voi, şi le apăraţi ca lumina ochilor voştri, până ce se va reîntemeia Capitoliul şi va trimete la voi Senatul şi popul Roman pe Traian cu Legiunile peste Dunăre, ca să vă încoroneze cu laurul nemuririi pentru constanţa şi bărbăţia voastră! *Dixi et salvavi animam meam.*

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIA OPERILOR LUI BĂRNUŢIU

1. Dreptulu publicu alu Românilor, Iaşi, 1867, XXXVI + 472 p.
2. Dreptului naturale publicu, Iaşi, 1870, 391 p.
3. Dreptulu naturale privatu, Iaşi, 1868, 300 p.
4. Pedagogia, Iaşi, 1870, 326 p.
5. Psihologia empirică şi Logică, Iaşi, 1871, 212 p.
6. Săborul cel mare al episcopiei Făgăraşului (« Foaie pentru minte », Braşov, 1843, pp. 26—33).
7. Reporturile Româniloru cu Ungurii şi principiele libertăţii naţiunali. Ed. II, Viena, 1852, 60 p.
8. Discurs ţinut în câmpia Libertăţii în Blaj în 1848. Ed. III, Viena, 1852. Republicat în biblioteca populară « Socec » cu o prefaţă de G. Mârzescu, 248 p.
9. Memorial, Sibiu, 1889.
10. O epistolă, în « Revista critică literară », 1896, pag. 94.
11. Argomenti di Giwrisprudenza e di Scienze Politiche sui quali dopo sostenuti gli esami rigorosi per ottenere la laurea in ambe le leggi nell'I. R. Università di Pavia, disputera publicamente Barnutiu Simeon il giorno di Martedi 6 Giugno 1854, 7 p.
12. Dreptul natural, litografiat, 168 p.
13. Etica, litografiat, 90 p.
14. Logica, litografiat, 88 p.
15. Metafizica, litografiat, 79 p.
16. Scienţia virtuţii, litografiat, partea I 92 p.
    II, p. 17—90.

BIBLIOGRAFIA LUCRĂRILOR DESPRE BĂRNUŢIU

1. *Serbare funebră în memoria lui Simion Bărnuţiu* (Anuarul general al Minist. Instrucţiei Publice din România pe 1863—1864, Bucureşti 1866, cu următoarele studii: T. Maiorescu: *Cuvinte de introducere*, pag. 208; G. Mârzescu: *Elogiul lui Bărnuţiu*, pag. 208; *Panegiricul nemuritorului român Simion Bărnuţiu de şcolarul său Teodor Lateş*, pag. 212).
2. *Funerariile lui Simion Bărnuţiu*, Iaşi, 1865.
3. TITU MAIORESCU: *Contra şcoalei Bărnuţiu* în « *Convorbiri Literare* » (1884), reprodusă în « Critice », vol. II, 1908, pag. 187.
4. *Corespondenţa lui Bărnuţiu cu Ion Maiorescu* în « *Convorbiri Literare* » (XXXVI), pag. 994.
5. G. BARIŢIU: *Epistola lui S. Bărnuţiu şi a lui Ion Maiorescu către Românii din Braşov* (« Transilvania », 1885, Nr. 13—14).
6. G. BARIŢIU: *Convorbiri Literare despre dreptul public al lui Bărnuţiu* (« Transilvania », 1868, pag. 167).
7. TH. CORNEL: *Figuri contimporane din România*, Bucureşti, 1909, pag. 223.
8. N. IORGA: *Istoria literaturii*, vol. I, 1907, pag. 300.
9. N. IORGA: *Oameni cari au fost*, 1911, pag. 313.
10. M. STRAJAN: *Rolul lui S. Bărnuţiu în 1848* (« Luceafărul »), XIII, 1914, pp. 287—327
11. G. BOGDAN-DUICĂ: *Kantiani români* în « Semănătorul », III, 1904, pag. 81.
12. G. BOGDAN-DUICĂ: *Notesul de însemnări al lui S. Bărnuţiu*, 1849—1863 (Anuarul Instit. de Istorie naţională, vol. II, 1924, pag. 205).
13. G. BOGDAN-DUICĂ: *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu*, Bucureşti, 1924 (cu anexa Manifestului din 1842 şi alte texte).
14. I. RAŢIU: *S. Bărnuţiu* (« Luceafărul », Budapesta, 1908, pag. 355).

15. I. LUPAŞ: *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu, 1918.
16. AUREL-HOREA A. MUREŞIANU: *Simion Bărnuţiu în preajma marei adunări naţionale din 3/15 Mai 1848 dela Blaj* (« Transilvania », 1921, pag. 244).
17. P. V. HANEŞ: *Istoria literaturii româneşti*, Bucureşti 1924, pag. 183.
18. RADU DRAGNEA: *Simion Bărnuţiu* (« Societatea de mâine », Cluj, 1924, pag. 319).
19. MARIN ŞTEFĂNESCU: *Filosofia românească*, 1922 cap. VI, § 4 despre Simion Bărnuţiu, pp. 134—139.
20. I. PETROVICI: *Kant şi cugetarea românească* în vol. « Studii istorico-filosofie », Bucureşti, 1925, pp. 207—211.
21. IULIU MANIU în « Hommages à Monsieur de Saint-Aulaire, 1930, pag. 67.
22. ALEXANDRU MARCU: *Simion Bărnuţiu şi Pietro Monti* în « Omagiu lui I. Bianu », 1927, pp. 251—256.
23. Dr. CORIOLAN SUCIU: *Corespondenţa lui Ioan Maniu cu Simeon Barnuţiu*, Blaj, 1929, 470 pag.
24. A. D. XENOPOL: *Istoria Românilor*, vol. VI, pag. 307, 346.

TABLA DE MATERII

Pagina

Pagina

CAPITOLUL V

CINCI TEZE BĂRNUŢIENE DE FILOSOFIE POLITICĂ

(POLEMICA BĂRNUŢIU — MAIORESCU)

CAPITOLUL VI

CAPITOLUL VII

ANEXA

MONITORUL OFICIAL ŞI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI — 1935

SCRIITORII ROMÂNI CONTEMPORANI

R o m a n e

Au apărut		
JOACHIM BOTEZ	*Insemnările unui belfer*	Lei 60
C. GANE	*Trecute vieţi de doamne şi domniţe, II* cu numeroase ilustraţii în text	Lei 160
Sub tipar		
ADRIAN MANIU	*Focurile primăverei şi flăcări de toamnă*	
SĂRMANUL KLOPSTOCK	*Feciorul lui Nenea Tache Vameşul, II*	
N. M. CONDIESCU	*Insemnările lui Safirim, I*	

E s s e u r i. C r i t i c ă

Au apărut		
PAUL ZARIFOPOL	*Pentru arta literară*	Lei 60
PERPESSICIUS	*Menţiuni critice, II*	Lei 80
G.-M. CANTACUZINO	*Izvoare şi popasuri*	Lei 60
N. IORGA	*Oameni cari au fost, I*	Lei 80
EM. CIOMAC	*Viaţa şi opera lui Richard Wagner*	Lei 60
M. D. RALEA	*Valori*	Lei 50
N. IORGA	*Oameni cari au fost, II*	Lei 90
Sub tipar		
N. IORGA	*Oameni cari au fost, III*	

V e r s u r i

Au apărut		
DEMOSTENE BOTEZ	*Cuvinte de dincolo*	Lei 60
ZAHARIA STANCU	*Antologia poeţilor tineri* cu portrete de Margareta STERIAN	Lei 60
G. BACOVIA	*Poesii* cu o prefaţă de Adrian MANIU	Lei 40
G. GREGORIAN	*La poarta din urmă*	Lei 60
ADRIAN MANIU	*Cartea Ţării*	Lei 40
G. LESNEA	*Cântec deplin*	Lei 40
GEORGE SILVIU	*Paisie psaltul spune . . .*	Lei 40
V. CIOCÂLTEU	*Poesii*	Lei 60
N. DAVIDESCU	*Helada*	Lei 60

SCRIITORII ROMÂNI VECHI

Sub tipar		
MITROPOLITUL VARLAAM	*Cazania (1643),* ediţie îngrijită de J. BYCK	

TRADUCEREA SFINTEI SCRIPTURI DE PR. V. RADU ŞI GALA GALACTION

A apărut	*Cântarea Cântărilor*	gratuit
Sub tipar	*Cartea lui Iov*	

SCRIITORII STREINI MODERNI ŞI CONTEMPORANI

Au apărut

E. MADÁCH	*Tragedia omului* traducere în versuri din limba maghiară de Oct. GOGA	Lei 40
LUIGI PIRANDELLO	*Răposatul Matei Pascal* traducere din limba italiană de A. MARCU	Lei 40
M. CHOROMANSKI	*Gelozie şi medicină* traducere din limba polonă de GR. NANDRIŞ	Lei 50
R.-L. STEVENSON	*Comoara din insulă* traducere din limba engleză de Radu GEORGESCU	Lei 50

BIBLIOTECA DE FILOSOFIE ROMÂNEASCĂ

Au apărut

D. D. ROŞCA	*Existenţa tragică*	Lei 60
T. VIANU	*Estetică* Vol. I	Lei 100
PETRE PANDREA	*Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuţiu*	Lei 60

BIBLIOTHÈQUE D'HISTOIRE CONTEMPORAINE

A apărut

G. I. BRĂTIANU	*Napoléon III et les nationalites*	Lei 60

OPERELE PREMIATE ALE SCRIITORILOR TINERI

Au apărut

1934

VLADIMIR CAVARNALI	*Poesii*	Lei 20
EUGEN JEBELEANU	*Inimi sub săbii* poeme	Lei 40
HORIA STAMATU	*Memnon* versuri	Lei 40
DRAGOŞ VRÂNCEANU	*Cloşca cu puii de aur* versuri	Lei 40
EMIL CIORAN	*Pe culmile disperării*	Lei 50
CONSTANTIN NOICA	*Mathesis*	Lei 40

Sub tipar

1935

ŞTEFAN BACIU	*Poemele poetului tânăr*
VIRGIL GHEORGHIU	*Marea vânătoare*
SIMION STOLNICUL	*Pod eleat*

REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE

Apare lunar în 240 de pagini. Numărul lei 25. Abonamentul pe un an lei 300.

Cărţile noastre se găsesc de vânzare în principalele librării din ţară. Ele se pot trimite franco la domiciliu în toată ţara.

FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ „REGELE CAROL II"

39, Bulevardul Lascar Catargi, 39 — Bucureşti, III — Telefon 240-70 şi 206-40

Lei 60.—

